

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

**Факультет лінгвістики
Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови**

«На правах рукопису»
УДК 811.112.2'25(043.3)

«До захисту допущено»
В.о. завідувача кафедри
_____ Гелена ЛИСЕНКО
«__» _____ 20__р

МАГІСТЕРСЬКА ДИСЕРТАЦІЯ

**на здобуття ступеня магістра
зі спеціальності 035 «Філологія»**

**на тему: «Особливості функціонування німецьких термінів галузі
кораблебудування: етимологічний та перекладознавчий аспекти»**

Виконала: студентка 2 курсу ОС «Магістр» групи ЛН-91мп
Каплінська Діана Сергіївна _____

Науковий керівник:
проф. каф. ТППНМ, к. філол. н. Лисенко Г. Л. _____

Рецензент:
доц. каф. ТППАМ, к. пед. н. Тікан Я. Г. _____

Засвідчую, що у цій магістерській
дисертації немає запозичень
із праць інших авторів без
відповідних посилань
Студентка _____

Київ 2020

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет лінгвістики
Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови**

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Спеціальність (спеціалізація) – 035 філологія (035.043 германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька)

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. завідувача кафедри
_____Гелена ЛИСЕНКО
«__» _____ 20__ р

**ЗАВДАННЯ
на магістерську дисертацію студентці**

Каплінській Діані Сергіївні

1. Тема дисертації «Особливості функціонування німецьких термінів галузі кораблебудування: етимологічний та перекладознавчий аспекти», науковий керівник дисертації: Лисенко Гелена Людвигівна, проф. каф. теорії, практики та перекладу німецької мови, к. філол. н., затверджена наказом по університету «Про допуск студентів до атестації та затвердження тем і наукових керівників магістерських дисертацій випускників освітнього ступеня «Магістр» від 29.10.2020 р № 3165-с.
2. Термін подання студентом дисертації: _____
3. Об'єкт дослідження: термінологічні одиниці, вирази, мовні звороти німецької лексики кораблебудування та мореплавства та їхні відповідники українською мовою.
4. Предмет дослідження: способи, прийоми та техніки перекладу термінів вищезгаданої галузі, а також аналіз походження зазначених лексичних одиниць.
5. Перелік завдань, які потрібно розробити:
  - 1) виокремити основні класи спеціальної лексики та дослідити їх;
  - 2) проаналізувати лінгвальні та екстралінгвальні чинники формування німецької та української терміносистем галузі кораблебудування та мореплавства;

- 3) провести етимологічний аналіз німецької терміносистеми галузі кораблебудування та мореплавства;
- 4) закласти теоретико-методологічну основу перекладознавчого аналізу: надати визначення основним поняттям: «стратегія», «прийом» та «спосіб» перекладу, виокремити методи дослідження та поділити відібрані лексичні одиниці на тематичні групи;
- 5) визначити особливості перекладу німецьких термінів галузі кораблебудування та мореплавства у межах виокремлених тематичних груп;
- 6) створити термінологічний словник із зазначенням у ньому перекладу терміна та способу/прийому/техніки перекладу.

6. Орієнтовний перелік ілюстративного матеріалу: 494 термінологічні одиниці галузі кораблебудування та мореплавства, виокремлені зі словника словник С.Я. Розена «Немецко-русский словарь водного транспорта», а також з довідкових сторінок в Інтернеті та аматорських словників.

7. Орієнтовний перелік публікацій: стаття «Проблематика перекладу німецької спеціальної лексики галузей кораблебудування та судноплавства» у науковому журналі «Молодий вчений» №10 (86).

8. Дата видачі завдання: жовтень 2019 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Строк виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1.	План. Теоретична частина (1 та 2 розділи)	28.01.2020	вик.
2.	3 розділ	05.10.2020 – 30.10.2020	вик.
3.	Чернетка роботи	01.11.2020 – 15.11.2020	вик.
4.	Робота готова до остаточної перевірки на плагіат та пишеться відгук наукового керівника	16.11.2020 – 26.11.2020	вик.
5.	Зшита робота знаходиться на кафедрі	27.11.2020	вик.

Студентка _____

Діана КАПЛІНСЬКА

Науковий керівник _____

Гелена ЛИСЕНКО

РЕФЕРАТ

Магістерська дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел, який налічує 99 найменувань, та 4 додатків. Загальний обсяг роботи – 122 сторінки.

Актуальність дослідження. Терміносистема галузей кораблебудування та мореплавства наразі досліджена недостатньо, а наукові праці щодо стратегій перекладу таких термінологічних одиниць взагалі майже відсутні. Нестача таких досліджень призводить до виникнення термінологічної синонімії, невірного тлумачення та неправильного перекладу певних термінів. Також спеціалісти та працівники у галузі кораблебудування нерідко змушені використовувати англійські еквіваленти, щоби коректніше назвати те чи те поняття.

Об'єктом дослідження є термінологічні одиниці, вирази, мовні звороти німецької лексики кораблебудування та мореплавства, а також їхні відповідники українською мовою.

Предметом дослідження є способи, прийоми та техніки перекладу термінів вищезгаданої галузі, а також аналіз походження зазначених лексичних одиниць.

Метою роботи є дослідження німецької терміносистеми галузі кораблебудування (та мореплавства) через призму етимологічного та перекладознавчого аспектів, а саме: проведення етимологічного аналізу німецької термінології зазначених галузей і дослідження особливостей перекладу цієї терміносистеми.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. виокремити основні класи спеціальної лексики та дослідити їх;
2. проаналізувати лінгвальні та екстралінгвальні чинники формування німецької та української терміносистем галузі кораблебудування та мореплавства;

3. провести етимологічний аналіз німецької терміносистеми галузі кораблебудування та мореплавства;
4. закласти теоретико-методологічну основу перекладознавчого аналізу: надати визначення основним поняттям: «стратегія», «прийом» та «спосіб» перекладу, виокремити методи дослідження та поділити відібрані лексичні одиниці на тематичні групи;
5. визначити особливості перекладу німецьких термінів галузі кораблебудування та мореплавства у межах виокремлених тематичних груп;
6. створити термінологічний словник із зазначенням у ньому перекладу терміна та способу/прийому/техніки перекладу.

Наукова новизна ґрунтується на тому, що проведення такого типу дослідження, тобто аналізу перекладацьких способів, прийомів та технік термінологічних одиниць, вперше базувалося на терміносистемі саме кораблебудування та мореплавства. До цього також проводилися такі дослідження, але не на базі вищезгаданої терміносистеми. До того ж воно було виконане з урахуванням етимологічного аспекту.

Практична цінність наукової розвідки полягає у можливості використання результатів у лексикографічній практиці – при укладанні етимологічних та термінологічних словників морської лексики, оскільки таких українською мовою просто не існує. Крім того, матеріали дослідження та отримані дані можуть використовуватися при створенні спеціальних перекладацьких комп'ютерних програм, особливо для перекладачів науково-технічної літератури.

Матеріалом дослідження стали 494 термінологічні одиниці, які були відібрані методом суцільної вибірки здебільшого зі словника С.Я. Розена «Немецко-русский словарь водного транспорта», а також з довідкових сторінок та аматорських словників в Інтернеті, у яких подана інформація щодо назв військових звань, команд та наказів на кораблі, а також щодо морського

жаргону. Переклад термінів був взятий з вищезгаданих джерел. Якщо переклад був відсутній – ми самостійно перекладали термінологічні одиниці.

Специфіка такої наукової розвідки передбачала ретельний вибір **методів** дослідження. Їх вибір був зумовлений своєрідністю об'єкта та завданнями дослідження: метод суцільної вибірки був залучений для виокремлення лексичних одиниць для аналізу. Статистичний аналіз був використаний для підкріплення висновків дослідження кількісними показниками. Стилістичний, граматичний та лексико-семантичний аналіз дозволили підібрати еквівалентні відповідники до німецьких термінологічних одиниць галузі кораблебудування та судноплавства. Шляхом контекстуального методу були визначені лінгвальні та екстралінгвальні особливості німецької та української терміносистем. Для інвентаризації термінологічних одиниць використовувався описовий метод. Елементи діахронного аналізу було вжито для з'ясування етимології термінів, а для дослідження властивостей формування терміносистеми кораблебудування та мореплавства – елементи синхронного аналізу.

Ключові слова: термін, спеціальна лексика галузей кораблебудування та мореплавства, прийом перекладу, калькування, експлікація.

Публікації. Каплінська Д.С., Баклан І.М. Проблематика перекладу німецької спеціальної лексики галузей кораблебудування та судноплавства // Молодий вчений. 2020. №10. С. 467-472.

ABSTRACT

Die Masterarbeit besteht aus einer Einleitung, drei Kapiteln, Schlussfolgerungen zu jedem von ihnen, allgemeinen Schlussfolgerungen und Literaturverzeichnis mit 99 Quellen und 4 Anhängen. Die Gesamtzahl der Seiten ist 122 Seiten.

Die Aktualität der Forschung. Die Terminologie der Schiffbau- und Schifffahrtsindustrie ist derzeit nicht ausreichend untersucht, und wissenschaftliche Arbeiten zum Schwerpunkt Übersetzungsstrategien solcher terminologischen Einheiten sind nahezu nicht vorhanden. Das Fehlen solcher Studien führt zu terminologischer Synonymie, Fehlinterpretation und falscher Übersetzung bestimmter Begriffe. Auch Spezialisten und Arbeiter im Bereich des Schiffbaus sind häufig gezwungen, englische Entsprechungen zu verwenden, um ein Konzept genauer zu benennen.

Das Objekt der Forschung sind terminologische Einheiten, Ausdrücke, Sprachausdrücke des deutschen Vokabulars für Schiffbau und Navigation sowie deren Entsprechungen in der ukrainischen Sprache.

Der Gegenstand der Forschung sind Methoden, Verfahren und Techniken zur Übersetzung der Begriffe des oben genannten Feldes sowie die Analyse der Herkunft dieser lexikalischen Elemente.

Das Ziel der Forschung ist es, die deutsche Terminologie des Schiffbaus (und der Navigation) in Bezug auf etymologische und übersetzerische Aspekte zu untersuchen, nämlich die etymologische Analyse der deutschen Terminologie der o. g. Bereiche durchzuführen und die Übersetzung dieser Terminologie zu erforschen.

Um dieses Ziel zu erreichen, haben wir folgende **Aufgaben** zu lösen:

1. die Hauptklassen des speziellen Wortschatzes zu identifizieren und zu erkunden;
2. die sprachlichen und extralingualen Faktoren der Bildung des deutschen und ukrainischen Terminologie im Bereich Schiffbau und Schifffahrt zu analysieren;

3. die etymologische Analyse der deutschen Terminologie der Schiffbau- und Schifffahrtsindustrie durchzuführen;

4. die theoretischen und methodischen Grundlagen der Übersetzungsanalyse zu schaffen sowie Definitionen der Grundkonzepte „Übersetzungsstrategie“, „Übersetzungsverfahren“ und „Übersetzungsmethoden“ anzuführen; die Forschungsansätze herauszugreifen und die ausgewählten lexikalischen Einheiten in thematische Gruppen zu unterteilen;

5. die Merkmale der Übersetzung deutscher Begriffe im Bereich Schiffbau und Schifffahrt innerhalb der ausgewählten Themengruppen zu bestimmen;

6. das terminologische Wörterbuch, das die Übersetzung des Begriffs und die Methoden/Verfahren/Techniken der Übersetzung angibt, zu erstellen.

Die wissenschaftliche Neuigkeit basiert auf der Tatsache, dass diese Art der Forschung, d.h. die Analyse von Übersetzungsmethoden, -verfahren und -techniken terminologischer Einheiten, zunächst auf der Terminologie des Schiffbaus und der Schifffahrt beruhte. Zuvor wurden solche Studien ebenfalls durchgeführt, jedoch nicht auf der Grundlage der oben genannten Terminologie. Zusätzlich wurde es unter Berücksichtigung des etymologischen Aspekts durchgeführt.

Die praktische Bedeutung der wissenschaftlichen Forschung liegt in der Möglichkeit, die Ergebnisse in der lexikografischen Praxis zu verwenden – bei der Zusammenstellung von etymologischen und terminologischen Wörterbüchern des maritimen Vokabulars, weil sie in der ukrainischen Sprache einfach nicht existieren. Darüber hinaus können die Forschungsmaterialien und -daten verwendet werden, um spezielle Übersetzungscomputerprogramme zu erstellen, insbesondere für Übersetzer wissenschaftlicher und technischer Literatur.

Als **Material** der Studie wurde eine Sammlung von 494 terminologischen Einheiten, die nach der Methode der kontinuierlichen Probenahme ausgewählt wurden, hauptsächlich aus dem Wörterbuch von S.Ja. Rosen "Deutsch-Russisches Wörterbuch des Wassertransports" sowie Referenzseiten und Amateurwörterbücher im Internet, die Informationen zu den Namen der militärischen Ränge, Befehle auf dem Schiff sowie zur maritimen Fachsprache enthalten. Die Übersetzung der

Begriffe stammt aus den o. g. Quellen. Wenn es keine Übersetzung gab, haben wir die terminologischen Einheiten selbst übersetzt.

Die Besonderheiten dieser Forschung umfassten eine sorgfältige Auswahl **der Forschungsmethoden**. Ihre Wahl war auf die Einzigartigkeit des Objekts und die Ziele der Studie zurückzuführen: Die Methode der kontinuierlichen Probenahme wurde verwendet, um lexikalische Elemente für die Analyse zu identifizieren. Die statistische Analyse wurde verwendet, um die Ergebnisse der Studie mit quantitativen Indikatoren zu untermauern. Durch stilistische, grammatikalische und lexikalisch-semantische Analysen konnten äquivalente Entsprechungen zu den deutschen terminologischen Einheiten der Schiffbau- und Schifffahrtsindustrie gefunden werden. Die sprachlichen und extralingualen Merkmale deutscher und ukrainischer Terminologie wurden nach der Kontextmethode bestimmt. Eine beschreibende Methode wurde verwendet, um die terminologischen Einheiten zu inventarisieren. Elemente der diachronen Analyse wurden verwendet, um die Etymologie der Begriffe zu klären, und Elemente der synchronen Analyse wurden verwendet, um die Eigenschaften der Bildung des terminologischen Systems des Schiffbaus und der Navigation zu untersuchen.

Stichwörter: Fachbegriff, Fachwortschatz im Bereich des Schiffbaus und der Schifffahrtskunde, Übersetzungsverfahren, Lehnübersetzung, Explikation.

Die Approbation der Ergebnisse. Kaplinska, D.S., Baklan, I.M. (2020) *Problematyka leksyky korablebuduvannja ta sudnoplavstva* [Probleme der Übersetzung des deutschen Fachwortschatzes im Bereich des Schiffbaus und der Schifffahrtskunde/The Problem of Translation of German Special Vocabulary of Shipbuilding and Seafaring] // *Molodyj včenyj*. №10 (86). S. 467–472.

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ.....	2
ABSTRACT.....	5
ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1 ОСНОВИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ГАЛУЗІ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ.....	15
1.1 Спеціальна лексика галузі кораблебудування як об'єкт лінгвістичного дослідження.....	15
1.2 Лінгвальні та екстралінгвальні чинники формування української та німецької терміносистем галузі кораблебудування.....	21
1.3 Словотвірні особливості німецьких термінів галузі кораблебудування....	28
1.4 Класифікація німецької спеціальної лексики галузі кораблебудування:...	34
1.4.1 Тематичні групи термінів галузі кораблебудування.....	34
1.4.2 Жаргонізми як напівтерміни галузі кораблебудування.....	37
1.5 Спеціальна лексика галузі кораблебудування як перешкода на шляху адекватного перекладу фразеологічних одиниць: етимологічний аспект.....	39
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	45
РОЗДІЛ 2 ЕТИМОЛОГІЧНИЙ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ ГАЛУЗІ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ.....	46
2.1 Поняття «стратегія», «прийом» і «спосіб» перекладу спеціальної лексики галузі кораблебудування.....	46
2.2. Теоретико-методологічна основа перекладознавчого аналізу німецької термінології кораблебудування.....	50
2.3 Етимологічний аналіз німецької терміносистеми галузі кораблебудування як методика реконструкції акту словотворення.....	55
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	62
РОЗДІЛ 3 ФУНКЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ТА МОРЕПЛАВСТВА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	63
3.1. Особливості перекладу німецьких термінів галузі кораблебудування у межах тематичної групи «Об'єкти кораблебудування (та мореплавства)».....	64

3.2. Особливості перекладу німецьких термінів галузі кораблебудування у межах тематичної групи «Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства)»...	71
3.3 Особливості перекладу німецьких термінів галузі кораблебудування у межах тематичної групи «Сфери діяльності, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством)».....	76
3.4 Особливості перекладу німецьких термінів галузі кораблебудування у межах тематичної групи «Властивості, ознаки та процеси, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством)».....	79
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	83
ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90
ДОДАТКИ	99

ВСТУП

Німецька термінологія галузі кораблебудування, а також пов'язаних із нею галузей судноводіння та мореплавства пройшла не один етап свого становлення задля того, щоби набути свого сучасного вигляду. Формування, розвиток та функціонування цієї термінології пов'язане не тільки з історією науки та техніки загалом, а також з історією європейського флоту. Великого значення набуває проблема адекватного перекладу та пошуку відповідних способів і прийомів перекладу у зв'язку з безперервним розширенням міжнародних контактів. Адже відомо, що терміни – це ті лексичні одиниці, що завжди викликали труднощі під час їхньої інтерпретації.

Морська термінологія почала викликати інтерес ще за часів перших морських подорожей, бо виникла нагальна потреба найменувати кожний предмет, явище та процес, пов'язані з морською справою. Довголітні процеси, що відбувалися у лексичному складі мови, історичний розвиток країн, державне становище – усе це надзвичайно вплинуло на морську термінологію.

Актуальність дослідження. Враховуючи непоширеність термінології кораблебудування та мореплавства у повсякденному житті, вона не є надто актуальною для лінгвістів. Ця терміносистема досліджена недостатньо, роботи щодо стратегій перекладу таких термінологічних одиниць взагалі майже відсутні. Нестача таких досліджень призводить до виникнення термінологічної синонімії, невірне тлумачення та неправильний переклад певних термінів. Також спеціалісти та працівники у галузі кораблебудування нерідко змушені використовувати англійські еквіваленти, щоби коректніше назвати те чи те поняття.

Ми переконані, що дослідження походження, формування та розвитку терміносистеми галузі кораблебудування та судноплавства, а також характерних рис її словотворення і, передусім, особливостей процесу перекладу має безсумнівний науковий інтерес.

Ступінь розробленості проблеми у науковій літературі. Вітчизняні та зарубіжні лінгвісти активно розробляють проблему перекладу у своїх дослідженнях. Вона здобула особливу популярність у мовознавчих колах. Над питаннями перекладу термінів, фразеологізмів, безеквівалентної лексики працювали Д.С. Лотте, Н.В. Васильєва, Т.Р. Кияк, Л.К. Латишев, А.С. Д'яков, З.Б. Куделько, В.П. Даниленко та інші. Науковий доробок А.В. Суперанської, Л.О. Ставицької, Н.В. Васильєвої присвячено темі професійних жаргонізмів. Праця О.Я. Андріянової (2011) містить доробок у галузі військово-морської термінології української мови, дослідження її формування, розвитку та семантики.

Аналіз матеріалу доводить, що українська кораблебудівна та морська терміносистема знаходиться на етапі становлення. Велика кількість росіянізмів і слів іншомовного походження – це аргументи на користь невнормованості української термінології вищезазначеної галузі. А це свідчить про дефіцит досліджень такого лексичного прошарку.

Метою роботи є дослідження німецької терміносистеми галузі кораблебудування (та мореплавства) через призму етимологічного та перекладознавчого аспектів, а саме: проведення етимологічного аналізу німецької термінології зазначених галузей і дослідження особливостей перекладу цієї терміносистеми.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. виокремити основні класи спеціальної лексики та дослідити їх;
2. проаналізувати лінгвальні та екстралінгвальні чинники формування німецької та української терміносистем галузі кораблебудування та мореплавства;
3. провести етимологічний аналіз німецької терміносистеми галузі кораблебудування та мореплавства;
4. закласти теоретико-методологічну основу перекладознавчого аналізу: надати визначення основним поняттям: «стратегія», «прийом» та

«спосіб» перекладу, виокремити методи дослідження та поділити відібрані лексичні одиниці на тематичні групи;

5. визначити особливості перекладу німецьких термінів галузі кораблебудування та мореплавства у межах виокремлених тематичних груп;
6. створити термінологічний словник із зазначенням у ньому перекладу терміна та способу/прийому/техніки перекладу.

Об’єктом дослідження є термінологічні одиниці, вирази, мовні звороти німецької лексики кораблебудування та мореплавства та їх відповідники українською мовою.

Предметом є способи, прийоми та техніки перекладу термінів вищезгаданої галузі, а також аналіз походження зазначених лексичних одиниць.

Матеріалом дослідження стали 494 термінологічні одиниці, які були відібрані методом суцільної вибірки здебільшого зі словника С.Я. Розена «Немецко-русский словарь водного транспорта», а також з довідкових сторінок та аматорських словників в Інтернеті, у яких подана інформація щодо назв військових звань, команд та наказів на кораблі, а також щодо морського жаргону. Переклад термінів був взятий з вищезгаданих джерел. Якщо переклад був відсутній – ми самостійно перекладали термінологічні одиниці. У цьому нам допомагали «Тлумачний словник морської термінології» А.І. Ляшкевич та М.І. Бабишеної, «Военный энциклопедический словарь» та «Морской энциклопедический справочник: в 2 т.», які містили пояснення термінів, на основі яких ми мали змогу їх перекласти за допомогою прийому експлікації, якщо використання іншого прийому чи способу було неможливим.

Специфіка такої наукової розвідки передбачала ретельний вибір **методів** дослідження. Їх вибір був зумовлений своєрідністю об’єкта та завданнями дослідження:

- метод суцільної вибірки був залучений для виокремлення лексичних одиниць для аналізу;
- статистичний аналіз був використаний для підкріплення висновків дослідження кількісними показниками;
- стилістичний, граматичний та лексико-семантичний аналіз дозволили підібрати еквівалентні відповідники до німецьких термінологічних одиниць галузі кораблебудування та судноплавства;
- шляхом контекстуального методу були визначені лінгвальні та екстралінгвальні особливості німецької та української терміносистем;
- для інвентаризації термінологічних одиниць використовувався описовий метод;
- елементи діяхронного аналізу було вжито для з'ясування етимології термінів, а для дослідження властивостей формування терміносистеми кораблебудування та мореплавства – елементи синхронного аналізу.

Теоретична цінність полягає в тому, що ця робота може виступати базисом подальшого пошуку найвдаліших перекладацьких стратегій для відтворення німецької термінології не тільки кораблебудівної галузі, але й інших галузей науки, техніки та промисловості. Теоретичні положення цієї наукової розвідки доповнюють та поглиблюють знання про особливості становлення та розвитку термінології кораблебудування та судноплавства. Результати роботи виступають додатковим матеріалом для усвідомлення проблеми змісту та функції терміна.

Практична цінність наукової розвідки полягає у можливості використання результатів у лексикографічній практиці – під час укладання етимологічних і термінологічних словників морської лексики, оскільки таких українською мовою просто не існує. Крім того, матеріали дослідження та отримані дані можуть використовуватися під час створення спеціальних перекладацьких комп'ютерних програм, особливо для перекладачів науково-технічної літератури.

Наукова новизна ґрунтується на тому, що проведення такого типу дослідження, тобто аналізу перекладацьких способів, прийомів та технік термінологічних одиниць, вперше базувалося на терміносистемі саме кораблебудування та мореплавства. До цього також проводилися такі дослідження, але не на базі вищезгаданої терміносистеми. До того ж воно було виконане з урахуванням етимологічного аспекту.

Публікації. Основні положення магістерської дисертації подано у статті «Проблематика перекладу німецької спеціальної лексики галузей кораблебудування та судноплавства», яку було опубліковано у науковому журналі «Молодий вчений» №10 (86), який включено до міжнародних каталогів наукових видань та наукометричних баз.

Структура та обсяг роботи. Магістерська дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (99 джерел, у тому числі – 63 іноземною мовою), списку використаних лексикографічних джерел (18 джерел), 4 додатка на 23 сторінках. Додатки містять рисунки, таблиці та перелік використаних термінологічних одиниць. Загальний обсяг дисертації – 122 сторінки. Основний зміст викладено на 80 сторінках, список використаних джерел – 9 сторінок.

1 ОСНОВИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ГАЛУЗІ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ

1.1 Спеціальна лексика галузі кораблебудування як об'єкт лінгвістичного дослідження

На сьогодні спеціальна лексика відіграє ключову роль у процесі будь-якої комунікації представників всіх галузей науки та техніки. Саме ця лексика демонструє вплив суспільства на мову, а це дає можливість простежити не тільки його науковий, але й культурний розвиток. Крім того, спеціальна лексика є одним з джерел наповнення складу загальнонавчаної мови. Це пояснюється тим, що розмежування спеціальної та загальнонавчаної лексики має функціональний характер, і тому спричиняє певні труднощі. Загалом процес формування слів загального вжитку з термінів та використання спеціальної лексики для утворення загальнонавчаної має сталий характер.

Дослідженню вище наведеної проблеми (теоретичний опис, класифікація, вивчення особливостей) присвячені праці В.В. Виноградова, В.М. Лейчика, О.О. Реформатського, О.В. Суперанської, А.Д. Хаятіна, С.В. Гриньова, В.М. Жирмунського, М.М. Шанського, І.І. Чернишова, О.М. Трубачова, О.В. Калініна, З.І. Комарової та ін.

Відповідно до словника лінгвістичних термінів, «спеціальна лексика – це сукупність слів чи словосполучень, що позначають поняття спеціальної галузі знання або діяльності: 1) терміни; 2) професіоналізми (професійні жаргонізми). 2. Те саме, що термінологія» [85, с. 359]. С.В. Гриньов підкреслює: «<...> спеціальна лексика – сукупність лексичних одиниць (у першу чергу термінів) спеціальних галузей знання, що створює особливий шар лексики, який найшвидше зазнає свідомого регулювання й упорядкування» [48, с. 5].

Ми приєднуємося до думки дослідників, які вважають, що спеціальна лексика характеризується такими особливостями: 1) підвищений денотативний зв'язок; 2) своєрідне ставлення до таких явищ, як полісемія та

антонімія; 3) вторинне використання лексичних одиниць, яке ґрунтується на їх первісному загальному застосуванні; 4) спеціальне утворення штучних позначень; 5) неможливість прямого перекладу на інші мови; 6) обмежена сфера використання; 7) неможливість довільної заміни окремих елементів без узгодження з традицією галузі [67, с. 42].

На думку Т.С. Пристайко, співвіднесеність у сфері мови науки зі спеціальними об'єктами чи поняттями репрезентується у номінативних одиницях трьох класів: терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки [61, с. 38] (останнє поняття не становить для нашого дослідження наукової цінності, тому візьмемо до уваги тільки перших два). Ми погоджуємося з думкою В.М. Овчаренка, який зазначив: «Номенклатурні знаки не є термінами, бо вони не виражають термінованих понять і позначають лише окремі об'єкти чи їх групи, що входять до обсягу відповідного поняття» [27, с. 61]. Крім того, для цієї одиниці у науковій літературі навіть немає точного терміна: номен/номенклатурне найменування/номенклатурний знак/номенклатурний термін/номенклатурна одиниця (В.М. Лейчик, В.М. Овчаренко, О.В. Суперанська, О.О. Реформатський, Т.Р. Кияк та ін.). Їй досі лінгвісти-теоретики не виробили єдину стратегію з'ясування сутності та місця цих лексичних одиниць у спеціальній лексиці.

Очевидно, що межі між термінами та професіоналізмами неточні, а їхній обсяг нестабільний. Це зумовлено тим, що існують і проміжні класи мовних одиниць (прототерміни, передтерміни, терміноїди, псевдотерміни). Перехід цих мовних одиниць з одного класу до іншого майже непомітний, а це абсолютно точно ускладнює процес класифікації спеціальної лексики. Пропонуємо розглянути кожний з цих двох основних класів.

На жаль, у лінгвістичній літературі немає єдиного визначення **терміна**. Це є результатом того, що лінгвісти не можуть прийти згоди у питаннях визначення терміна, вимог, що ставляться до нього тощо. Однак, існує невичерпна кількість визначень поняття «термін» у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Б.М. Головін вбачає у терміні «окреме слово чи

утворене на базі іменника підрядне словосполучення, що означає професійне поняття та призначене для задоволення специфічних потреб спілкування у сфері певної професії...» [47, с. 276]. А.С. Д'яков, Т.Р. Кияк, З.Б. Куделько підкреслюють, що терміни – це не особливі слова, а лише слова в особливій функції, а саме у функції назви [11, с. 15]. Е.І. Ханпіра говорить, що термін – «слово чи словосполучення, яке описує наукове поняття чи поняття спеціальної сфери діяльності» [69, с. 12]. Н.Ф. Стаховська припускає, що це «одиниця історично сформованої термінологічної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполучення, служить для спілкування людей, пов'язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови і підпорядковується її законам» [31, с. 277]. Пропонуємо також звернути увагу на тлумачення, яке дає Д.С. Лотте: «Термін – це лексична одиниця певної мови для спеціальних цілей, що позначає загальне, конкретне або абстрактне поняття теорії певної соціальної галузі знань або діяльності» [56, с. 20]. Л.А. Васенко, В.В. Дубічинський, О.М. Крimeць, автори навчального посібника «Фахова українська мова», пропонують своє визначення поняття: «Термін – це мовний знак, що позначає спеціальне поняття у відповідній системі понять, а поняття – це одиниця думки з розмитим змістом і обсягом. Словесне ж вираження поняття називається дефініцією, яка є визначенням поняття, а значить, і терміна за допомогою певним чином побудованого речення» [10, с. 75]. Як на нас – дуже розмите та незрозуміле визначення.

Монографія В.П. Даниленко «Російська термінологія» містить 19 визначень терміна, і науковиця зазначає, що цей список може бути доповнено. На її думку, термін варто сприймати як слово або словосполучення спеціальної сфери вживання, яке є назвою спеціального поняття й вимагає дефініції [49, с. 15]. Тобто, ми бачимо, що всі дослідники та дослідниці одностайно говорять про те, що термін має зв'язок з науковим поняттям та є одиницею спеціальної лексики.

Ми беремо за основу визначення, яке подає О.Д. Пономарів. На нашу думку, воно є повністю аргументованим та досить обґрунтованим: «Термін – це одиниця історично сформованої термінологічної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполученням, служить для спілкування людей, пов'язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови й підпорядковується її законам» [30, с. 91]. Автор говорить, що головна сфера застосування термінологічної лексики – це науковий та офіційно-діловий стилі [30, с. 93].

Терміни виконують такі основні функції:

1. Комунікативну: вони накопичують в собі спеціальні знання та переносять їх у просторі та часі.
2. Номінативну: терміни називають спеціальні об'єкти та їх ознаки.
3. Сигніфікативну: вони позначають загальне поняття, яке належить до системи спеціальних понять певної галузі знання тощо [54, с. 38-39].

Ми погоджуємося з думкою С.В. Гриньова-Гриневича, який стверджує, що головними ознаками, що уможлиблюють виокремлення термінів з-поміж інших одиниць спеціальної лексики, є: специфічність використання; дефінітивність (наявність наукової дефініції); точність значення; стилістична нейтральність; езотеричність (точне значення терміна відоме тільки спеціалістам); конвенційність (цілеспрямований характер появи); відтворюваність у мовленні; функція називання поняття; контекстуальна стійкість (значення терміна є зрозумілим без контексту і мало залежить від нього); номінативний характер (терміном виступає зазвичай іменник) [48, с. 25-29].

Окремі термінознавці, які прагнуть теоретично зрозуміти природу терміна як мовної одиниці, говорять про такі вимоги до нього: деривативність (термін має бути зручним для утворення нових термінів); відкритість системи (це характеризується процесами де- та термінологізації, постійним додаванням нових термінологічних одиниць); нейтральність; незалежність від контексту та інтернаціональний характер [34, с. 513-515].

Як вже зазначалося, поряд з термінами мовознавці традиційно ставлять професіоналізми. **Професіоналізм** – напівофіційна стилістично маркована мовна одиниця, яка вживається у професійному мовленні обмеженим колом спеціалістів на позначення загальноприйнятого поняття: *Mantel* *m* (щогла), *Dienstkleidung* *f* (уніформа). Професіоналізми зазвичай вживаються на позначення конкретних понять у тій чи іншій професії, а це значить, що вони інколи можуть не відповідати нормам літературної мови. Їх вважають неофіційними синонімами термінів, вони виникають самопливом, неконтрольовано, до того ж, професіоналізми різноманітні у своїх семантичних характеристиках. Це і відрізняє їх від галузевих термінів, які утворюються організовано, здебільшого із запозиченням іноземних слів. На відміну від терміна, професіоналізм не має точної дефініції, він не є системним, а отже, – не зафіксований у словниках.

Переважаюча кількість термінознавців говорять, що професіоналізми слід відділяти від термінів, тому що терміни – це офіційні назви наукових понять та явищ, які є упорядкованими; професіоналізми ж мають напівофіційний статус, характеризуються ненормативним вживанням, мають розмовний характер та експресивне забарвлення. Вони можуть видаватися незрозумілими для того, хто не належить до конкретного професійного кола.

Подальший аналіз показує, що усі мовознавці підкреслюють те, що терміни та професіоналізми мають спільні та відмінні характеристики. Відмінних рис набагато більше, ніж спільних, а це говорить про те, що розмежування цих двох шарів спеціальної лексики є цілком виправданим. До спільностей можна зарахувати той факт, що як терміни, так і професіоналізми вживаються у професійній діяльності людей. Щодо відмінностей, то ми вважаємо вірним погляд на це питання Т.В. Михайлової, яка, дослідивши роботи українських вчених, представила ґрунтовний аналіз цього питання:

1. Системні зв'язки між професіоналізмами слабші, ніж між термінами.
2. Професіоналізми утворюються на базі національної мови, терміни формуються з елементів рідної та іноземних мов.

3. Терміни поширюються на всі наукові та виробничі галузі людської діяльності, професіоналізми функціонують у певній професійній практиці.

4. Термін не має емоційно-експресивного забарвлення, професіоналізму властива така характеристика.

5. Професіоналізми є напівофіційними одиницями, терміни – унормованими.

6. Професіоналізми дублюють терміни, вони є спрощеними назвами.

7. Терміни вживаються як в усному, так і в писемному мовленні, професіоналізми – у розмовному мовленні [26, с. 44-45].

Вітчизняні науковці одноставно висловлюють думку, що терміни потрібно відокремлювати від професіоналізмів. Т.Р. Кияк, А.С. Д'яков, З.Б. Куделько вважають: «Доцільним є розмежування професіоналізмів та термінів, котрі разом становлять поняття спеціальної субмови» [11, с. 15]. Але навіть ті мовознавці, які погоджуються з розмежуванням професіоналізмів та термінів, говорять про те, що чіткої межі між цими прошарками спеціальної лексики немає – вона є досить умовною. Данський лінгвіст Г. Бергенхольц і ототожнює термінологічну та спеціальну лексику, і об'єднує термінологічну та професійну лексику в один ряд спеціальної лексики [74, с. 35].

Під спеціальною судноплавною лексикою та лексикою кораблебудування у цьому дослідженні ми будемо мати на увазі функціонально обмежений рамками понятійної сфери та професійного спілкування лексичний прошарок мови, який пов'язаний з морською справою.

Отже, аналіз матеріалу свідчить про те, що спеціальна лексика, проблема її класифікації, теоретичні засади основних її класів, вивчення їх спільного і відмінного знаходиться у фокусі досліджень мовознавців. Спеціальна лексика має номінативні одиниці щонайменше трьох класів: терміни, професіоналізми та номенклатурні знаки, які мають свої спільні та відмінні риси. Ми з'ясували характеристики, які дозволяють виділяти та відокремлювати один від одного ці класи. Також зазначимо, що спеціальна лексика одночасно взаємодіє із загальноновживаною, тому що спеціалізований текст та дискурс не може

функціонувати без цих обох видів лексичних одиниць. Погоджуємося із думкою науковців, які до ознак терміна зараховують системність, інформативність, однозначність, наявність наукової дефініції, стилістичну нейтральність та деривативність. Крім того, вважаємо перспективним подальший науковий пошук у сфері вивчення семантичної структури спеціальної лексики усіх класів.

1.2 Лінгвальні та екстралінгвальні чинники формування німецької та української терміносистем галузі кораблебудування

Процес розвитку всіх сфер діяльності будь-якого народу призводить до ґрунтовних лінгвістичних змін, які «полягають, насамперед, у тому, що нині переважну частину лінгвістичного фонду складає фахова лексика (терміни та номенклатурні назви), причому ця величина має тенденцію до тривкого зростання» [14, с. 5]. А отже, кожна терміносистема має властивість демонстрації досягнень будь-якої галузі знань на окремому історичному щаблі розвитку суспільства. І термінологія кораблебудування (а також і мореплавства, тому що ці сфери нерозривно пов'язані одна з одною) яскравим цьому приклад. Зародження кораблебудування як галузі промисловості, розвиток торговельного мореплавства, історичні події тощо – все це поетапно формувало ту терміносистему, яку ми зараз бачимо перед собою.

А. Стед'є вважає мову моряків, як і мову шахтарів, однією з найстаріших професійних мов у німецькій мові [81, с. 100]. В. Шмідт, який досліджував процес формування лексики мореплавства пізнього середньовіччя, підтримує його думку [79, с. 73]. Ф. Клуге, один з найвідоміших лінгвістів, що вивчають мову моряків, посилається на первинне джерело, найстаріший германський каталог кораблів XIII століття, який містить «близько 150 слів про корабель та його частини», і говорить, що «термінологія судноплавства, як і власне судноплавство, занурені у темряву глибокої давнини» (93, с. 20). К. Опітц у своїх працях на тему формування фахової мови моряків зазначає, що у XI столітті разом з термінологією корабля, що ґрунтувалася на

середньоніжньонімецькому діалекті, розвивалася також і соціально обумовлена мова мореплавців [77, с. 1211].

Лексикологічні дослідження та обробка мови кораблебудування та судноплавства як в Німеччині, так і в інших морських країнах, досить рано. Вперше ця професійна мова була зафіксована у таких словниках XVI століття: Стразбурський «*Onomasticum latinogermanicum*» (92) та «*Nomenclator latinosaxonicus*» (88). Автор другого словника - Натан Хитреус - додав два розділи судноплавних виразів, при чому він переклав записи Теофілія Голіуса – автора «*Onomasticum latinogermanicum*» - з верхньонімецького на нижньонімецький діалект та приділив увагу морським лексемам околиць Балтійського моря. Наприклад, для нижньонімецького діалекту слово «*Patron*» (судновласник) було нехарактерним, тому він використав поширеніше «*De Schipper*» (88, с. 235).

У XVII – XIX століттях інтерес до лексикологічних досліджень німецької кораблебудівної та судноплавної мови не згасає, тому починають з'являтися численні спеціальні та фахові словники. Не можна не згадати «*Allgemeines Wörterbuch der Marine in allen europäischen Seesprachen nebst vollständigen Erklärungen*» (97), який вважається першим ґрунтовним словником німецького кораблебудування та судноплавства.

Кінець XIX – початок XX століття відзначився корінними змінами в суднобудуванні: заміна дерева на залізо, згодом і на сталь, а також заміні вітрила на паровий двигун. Це і зумовило збільшення кількості публікацій щодо досліджуваної нами мови.

Станом на сьогодні існують два змістовних словники класу спеціальних енциклопедій, які включають ще й енциклопедичні дані: «*Seemannisches Wörterbuch*» (89) та «*Segler-Lexikon*» (98).

Неможливо не згадати Йоганна Аделунга, який у своїй передмові до «*Versuch eines vollständigen grammatisch-kritischen Wörterbuches der hochdeutschen Mundart*» підкреслює: «Я зібрав терміни з усіх способів життя, мистецтв та наук, тому що багато з них є чужими та невідомими для німців ...

тому що вони часто трапляються у книгах літературної мови, і їх не може уникнути жоден німець, який говорить цією мовою, коли він має говорити чи писати про ті чи інші речі» [73]. Тому у Аделунга бачимо численні слова та вирази морської мови, які позначені як спеціальна лексика:

1. *ablanden* (морепл.) – відпливати; звідси іменник *Abladung f* (відправка вантажу) [72, с. 26];
2. *abtakeln*, *Schiff n abtackeln* – вийняти снасті з корабля та сховати; *Abtakelung f* – роззброєння судна [72, с. 122];
3. *beilegen* – причалювати, швартуватися; у морській справі «*beilegen*» означає «обертати корабель проти вітру» так, щоб він плив повільніше. Для позначення цього процесу використовують також «*beidrehen*» або ж «*beistechen*» [72, с. 370].

Проводячи дослідження, бачимо, що навіть у найдавніші часи мова моряків не була гомогенною, а разом із терміносистемою охоплювала також і певну групу спеціальної мови, що у разі потреби призвело до лексичного взаємопроникнення обох систем. У подальшому розвитку морської мови очевидним є те, що вона постійно доповнюється та змінюється носіями цієї мови (моряки, солдати морської піхоти), а також периферійними користувачами (яхтсмени, продавці човнів).

Повертаючись до роздумів про українську кораблебудівну та судноплавну термінологію, хочемо зазначити, що функціонування цієї терміносистеми пов'язане з певними проблемами, так як знаходиться у процесі свого становлення і до того ж під впливом екстралінгвальних чинників. Питаннями створення терміносистем різноманітних галузей науки та техніки займалися Л.В. Козак, Л.В. Харчук, Л.А. Халіновська [11]. Це й групи електроенергетичних термінів [19], окремі тематичні групи авіаційної лексики [32]. Проте, досліджень з морської термінології в українському мовознавстві недостатньо, у цій сфері досліджень працювала, наприклад, О.Я. Андріянова (етапи формування та семантика військово-морської

термінології) [4]. Особливої уваги вартує дослідження О. Горбача «Українська морська й судноплавна термінологія».

Українська морська термінологія знаходиться на шляху впорядкування, про що свідчить аналіз, який був проведений нами на основі сучасних навчальних видань. Яскравими прикладами невнормованості української термінології кораблебудування та судноплавства є те, що у досліджуваних нами джерелах засвідчено чимала кількість росіянізмів та надмірне використання іншомовних термінів морської сфери.

Зародження морської термінології української мови розпочалося ще в часи Київської Русі. У добу князівства використовувалися лексеми для позначення військово-морської сфери: якір, човен, павозок, кормчий, весло тощо. Як свідчать збережені пам'ятки княжої доби, судноплавна термінологія наших пращурів була слов'янською за походженням: шторм – хмара, буревій, віялиця – триволніє, жугелєвиця; штиль – тиша, але уже в ті часі вона почала зазнавати впливу грецької (лодья, скідія, кубара) та скандинавських мов (судно, шнек, буса) [43, с. 7]. Мова норвежців, шведів та данців залишила в українській морській терміносистемі поняття ботя (півобвідне ребро човна, до якого прибиваються дошки (від ст. норд. *biti*), якір (від ст. шв. *ankari*), щогла (від ст. норд. *sigla*).

У козацьку добу поряд з уже існуючими термінами почали використовуватися нові (галера, будара, бат). Почалася розбудова козацької флотилії, що зумовило виникнення нових морських понять, крім того, розпочався процес освоєння запозичень, передусім – з тюркських мов: чайка (з тюрк. *čajka*), каюк (з тюрк. *kajuk*); італійської: галеас, каштель, куверта; німецької: стир, лина, жагель [43, с. 7].

Тим переломним моментом, коли українська терміносистема морської сфери під колосальним російськомовним впливом набула численних російських запозичень, вважаємо кінець XVII – початок XVIII століття. Наслідком реформ Петра I стала поява нових слів на позначення частин судна, вітрил: кубрик, гакаборт, дейдвуд, трюм, бом-брам-штаг, фок-щогла тощо [43,

с. 8]. Очевидно, що ці терміни зовсім не російськомовного походження. Але чому було загадано саме російські запозичення? Російську морську й кораблебудівну термінологію було створено на базі голландських та англійських термінів. Спершу збагатившись запозиченнями самостійно, російська мова стає джерелом запозичень для української мови [43, с. 8].

Чітко видно, що з XVIII століття першість здобувають голландські запозичення: бухта (*bocht*), шторм (*storm*), рейд (*reede*), шлюзи (*sluis*), фарватер (*vaarwater*), штиль (*stil*), койка (*kooi*), дюна (*duin*), гавань (*haven*).

У XVIII—XIX ст. в українську морську терміносистему входять французькі, німецькі та англійські запозичення: катер (англ. *cutter*), понтон (фр. *ponton*), вахта (нім. *Wacht f*), (англ. *tramp*), кліпер (*Klipper m* — «швидке торговельне судно з вітрилами»), шквал (англ. *skwale*), тонаж (фр. *tonnage*).

Важливим етапом формування української морської терміносистеми була нормувальна діяльність; саме в цей період, в добу українізації, виходять друком декілька російсько-українських військових словників («Російсько-український словник військової термінології С. та О. Якубських» (1928)), які були першими кодифікованими переліками українських військово-морських понять [43, с. 8]. Терміносистема зазначеного періоду відновлювалася спільними зусиллями експертів в галузі морських та військових справ, а також з участю лінгвістів.

Про українську терміносистему кораблебудування та судноплавства за часів Радянського Союзу майже немає жодних відомостей. Флот СРСР користувався виключно російською мовою.

На зламі XX – XXI століть відбуваються фундаментальні зміни у вивченні української морської терміносистеми – мовознавці досліджують лексику на практичному рівні. Науковці сперечаються щодо двох абсолютно протилежних підходів до проблем укладання термінів. Одні вчені виступали за використання термінів, якими послуговувалися ще в період Радянського Союзу, інші вважали за необхідне застосовувати національну терміносистему,

яка сформована з власне українських слів. Їх метою було повернення українській морській терміносистемі оригінальності [43, с. 9].

Отже, бачимо, що українська термінологія кораблебудування та судноплавства є цілковито невнормованою та неуніфікованою, що є наслідком того, що ця терміносистема розвивалася нерівномірно.

Стає очевидним те, що процес формування і подальший розвиток німецької та української терміносистем кораблебудування характеризується рядом не тільки внутрішньо-, але й позамовних чинників. Ми погоджуємося тим, що лексико-семантичні процеси більше, ніж інші, показують взаємозв'язок з екстралінгвальними реаліями. Зміни в життя суспільства якраз відображаються семантичною історією лексем. І тому справедливим видається положення, що позамовні чинники є чи не найзначнішими у процесі розвитку лексичного рівня мови як найпластичнішого. В.А. Звегінцев говорить: «Необхідно ... зосередити увагу на кардинальних для кожної лінгвістичної праці питаннях: по-перше, на взаємозв'язку процесів розвитку мови з історією народу, по-друге, на особливостях семантичного розвитку слів, зумовлених структурною специфікою конкретних мов» [51].

Таким чином, головними причинами, які вплинули на процес формування обох терміносистем є:

1. Для німецької терміносистеми – лексичне взаємопроникнення термінології та певних груп спеціальної мови (професіоналізмів, жаргонізмів тощо).
2. Для української терміносистеми – тривале існування України під колосальним російськомовним впливом, що призвело до запозичення багатьох термінологічних одиниць з російської мови, навіть якщо вони не відповідали нормам української літературної мови. Результатом дії цієї історико-політичної умови стало чергування етапів вільного становлення української термінології кораблебудування та етапів навмисного впливу російської, польської чи германських мов.

Іншомовні лексеми поповнювали терміносистеми з різною інтенсивністю, залежно від періодів їх розбудови, про що свідчить те, що на певному етапі чітко видно вплив однієї конкретної мови, що визначалось насамперед позамовними чинниками. На початкових етапах ми бачимо безсумнівну хронологічну послідовність. Потім розмежування відбувається за сферами діяльності, в яких превалює та чи інша країна. Наприклад, розвиток водного господарства, посилення міжнародної торгівлі морськими шляхами тощо.

Узагальнюючи різні підходи до цього питання, окреслимо головні лінгвальні та екстралінгвальні причини запозичень іншомовних термінів (див. Таблицю 1.1).

Таблиця 1.1. *Позамовні та внутрішньомовні причини запозичень іншомовних термінів*

ПОЗАМОВНІ	ВНУТРІШНЬОМОВНІ
<p>1. Запозичення терміна під час запозичення поняття:</p> <p><i>Buggy-boat</i> <i>n</i> (англ.) – човен, спеціально обладнаний для пересування як по суші, так і по воді;</p> <p><i>Davit</i> <i>m</i> (англ.) – шлюпбалка;</p> <p><i>Boje</i> <i>f</i> (лат.) – буй;</p> <p><i>Brise</i> <i>f</i> (фр.) – бриз.</p> <p>2. Запозичення терміна задля мовної економії:</p> <p><i>Binokel</i> <i>n</i> (італ.) (<i>Doppelfernglas</i> <i>n</i>) – бінокль;</p> <p><i>Brig</i> <i>n</i> (англ.) (<i>Schiffsgefängnis</i> <i>n</i>) – плавуча в'язниця.</p>	<p>1. Тенденція до заміни описового виразу однією лексемою:</p> <p><i>Cargo</i> <i>m</i> (англ.) (<i>die Ladung eines Schiffes</i>) – завантаження корабля.</p> <p>2. Вплив іноземної культури, мода на сучасні іноземні, широкопоширені слова:</p> <p><i>Chief</i> <i>m</i> (англ.) – старший інженер.</p>

На підставі викладеного можна зробити висновок, що розвиток терміносистем кораблебудування та мореплавства відбувається під впливом змін у семантичному навантаженні слів та завдяки оновленню складу лексичного прошарку мови. Подальше дослідження на основі порівняльного аналізу дії екстралінгвальних і лінгвальних чинників на спеціальну лексику й термінологію вважаємо перспективним.

1.3 Словотвірні особливості німецьких термінів галузі кораблебудування

Станом на сьогодні термін перебуває в активній фазі дослідження. Швидкий розвиток науки, промисловості, а отже, і кораблебудування, спонукав до розвитку і термін, який є рушійною силою та джерелом отримання нових знань. Кораблебудівна терміносистема є суттєвим прошарком загальної термінології, що пояснюється великою роллю кораблебудування та мореплавства в умовах сучасної міжнародної торгівлі. А усе це спричиняє активні дериваційні процеси у сфері кораблебудівної лексики. І, незважаючи на високий інтерес лінгвістів до кораблебудівної лексики, її словотвірний потенціал досліджений недостатньо і вимагає подальших наукових розвідок.

У сучасному мовознавстві не існує загальноприйнятого визначення способу словотвору, і це ускладнює словотвірний аналіз кораблебудівної термінології. Загалом виокремлюють чотири способи словотвору:

1. Лексико-семантичний: поява нової лексичної одиниці внаслідок зміни значення вже наявного слова.
2. Лексико-синтаксичний: утворення слова шляхом об'єднання двох або більше слів.
3. Морфолого-синтаксичний: виникнення нового слова внаслідок переходу слів з однієї частини мови до іншої.
4. Морфологічний: поява нового слова шляхом приєднання афіксів до твірної основи.

Морфологічний спосіб є найбільш активним, тому що афікси та основи, до яких вони приєднуються, несуть найбільше словотвірне навантаження [2]. Т.І. Панько підкреслює, що це пояснюється тим, що ««в морфологічній структурі слова-терміна, утвореного шляхом афіксації, органічно закладені основи структурної систематизації, які мають першочергове значення для термінології» [28, с. 121]. Цей спосіб словотвору завжди був у фокусі уваги науковців, бо він дозволяє чітко простежити зміни в семантиці слова, які мають зв'язок з додаванням до кореня формальних показників – префіксів та суфіксів.

Префіксальний спосіб полягає у додаванні до кореня слова префікса, внаслідок чого утворюється нове слово. Наприклад:

- *Aufbau m* («auf» + «bau»);
- *bekalmen*(«be» + «kalm»);
- *abgreifen* («ab»+ «greif»);
- *aufbacken*(«auf» + «back»);
- *abfahren*(«ab» + «fahr»);
- *Vermessung f* («ver» + «mess»).

У системі афіксального словотвору найпродуктивнішим є **суфіксація**, тобто додавання до основи суфікса:

- *Schiffskommandant m* («kommand» + «ant»);
- *Schiffsmannschaft f* («mann» + «schaft»);
- *schwabbeln*(«schwabb» + «el»);
- *schlingern* («schling» + «er»).

Також були виявлені терміни, утворені префіксально-суфіксальним шляхом, але їх дуже мало: *Gefreiter m* (старший матрос); *Befeuerung f* (освітлення).

Однак, головний словотвірний процес у німецькій мові – композиція (процес словоскладання). Цей процес є великим джерелом формування та наповнення лексичного складу мови, оскільки він має широкий вибір різних функціонально-структурних одиниць у своєму розпорядженні [60].

Словоскладання є основним засобом номінації понять у галузі кораблебудування. Вона повністю задовольняє всі вимоги, які висуваються до терміна, тому що складні слова, які є компактними за формою та місткими за змістом, мають змогу економно та водночас повною мірою демонструвати властивості та якості різних предметів. Крім того, словоскладання є причиною виникнення об'ємних термінів, у яких компоненти ніби нагромаджуються один на одній. Наприклад: *Belastung f* (навантаження) → *Mehrbelastung f* (надмірне навантаження) → *Mehrfachbelastung f* (багатократне навантаження). Використання таких багатоконпонентних термінів обумовлено бажанням передати одним словом всю інформацію щодо основного поняття.

Ми визначили, що у досліджуваних одиницях, які за кількістю компонентів є найчастіше двоконпонентними, найбільше превалюють такі моделі словотворення: **Adj+S=S** та **S+S=S**. Пропонуємо ознайомитися з прикладами до цих моделей (див. Таблицю 1.2.).

Таблиця 1.2. *Моделі словотворення термінів кораблебудування*

Adj+S= S	S+S=S
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Großschot f</i> («groß» + «schot») ▪ <i>Billigflagge f</i> («billig» + «flagge») ▪ <i>Dickschiff n</i> («dick» + «schiff») ▪ <i>Dunkelmeer n</i> («dunkel» + «meer») ▪ <i>Freigut n</i> («frei» + «gut») ▪ <i>Bestmann m</i> («best» + «mann») ▪ <i>Orbitalbewegung f</i> («orbital» + «bewegung») 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Panikwinkel m</i> («panik» + «winkel») ▪ <i>Patententziehung f</i> («patent» + «entziehung») ▪ <i>Neigungswinkel m</i> («neigung» + «winkel») ▪ <i>Notmanöver n</i> («not» + «manöver») ▪ <i>Ölbefrachtung f</i> («öl» + «befrachtung») ▪ <i>Ozeanüberquerung f</i> («ozean» + «überquerung»)

Трикомпонентні терміни також існують у німецькій кораблебудівній терміносистемі: *Radarleitzentrale f* – радіолокаційний пост; *Luftdruckmesser m* – барометр; *Schiffsbetrieboffizier m* – офіцер з експлуатації судна; *Schiffahrtskunde f* – штурманська справа; *Außenbordskameraden m* – підводний зовнішній борт тощо (91).

У багатокомпонентних термінах важно визначити словотворчі моделі, тому що всі частини мови можуть бути репрезентовані складними атрибутивними одиницями.

Варто згадати ще один спосіб словотвору термінологічних одиниць – утворення скорочень та аббревіатур. Вони є зручним засобом для позначення різних термінів без потреби їх пояснення. До того ж це ще й засіб мовної економії.

Особливість цього способу ґрунтується на створенні набагато коротших, ніж вихідні структури, номінаційних синонімів, а це дозволяє досягти економії, наприклад, в комп'ютерних інформаційних масивах, не порушуючи мовну наповненість.

«Скорочення – це такий спосіб словотвору, суть якого полягає у відсіканні частини основи, що або збігається зі словом, або являє собою словосполучення, об'єднане загальним смислом» [13, с. 120]. Нами було з'ясовано, що скорочення у німецькій мові поділяються на 2 групи: лексичні та графічні. Зазначимо, що до лексичних відносять скорочені слова та акроніми. Скорочення утворюються незалежно від морфемних границь. Достатньо часто зустрічаються аббревіатури ініціального типу: *KFK (Kriegsfischkutter)* (військовий риболовний катер); *ARA (ARA-Häfen)* (скорочення назв портів: Антверпен, Роттердам та Амстердам); *Bb (Backbord)* (лівий борт корабля), *daN (Dekanewton)* (міра для вимірювання міцності троса на розрив); *LI (leitender Ingenieur)* (головний механік); *ETO (elektrisch angetriebener Torpedo)* (торпеда з електроприводом) тощо.

Дослідження показує, що у німецькій мові дуже поширеними є графічні скорочення-омоніми. Вони збігаються орфографічно, хоча позбавлені

звукової форми. «Це повні омографи, але неповні омоніми. Такі графічні скорочення-омоніми поділяються на: літерні, усічення, контракції та комбіновані» [76, с. 83]. Наприклад, усічення: *Obst.* (*Obstruction, Obstacle*) (перешкода на навігаційній карті); *Occ.* (*Occulting*) (навігаційний знак, що світиться, на навігаційній карті). «Разом з акронімами, достатньо поширеними є скорочення-контамінації, що утворені за допомогою складання двох основ» [76, с. 80-81]. Наприклад: *Kaleu* (*Kapitänleutnant*) (капітан-лейтенант); *Wabos* (*Wasserbombe*) (глибинна бомба); *Kümo* (*Küstenmotorschiff*) (каботажне судно); *Bulker* (*Bulkcarrier*) (спеціалізоване судно для перевезення вантажів насипом) тощо.

Крім того, у німецькій кораблебудівній терміносистемі є такий вид скорочень, як «Logbuchstaben», тобто літери, які позначають окремі конкретні поняття. Наприклад: G → Grunddünung (хвилі-вбивці, блукаючі хвилі); B → gebrochene See (мінливе море); C → Kreuzsee (хвилі, що перехрещуються/перетинаються); T → Gezeitenkräuselung (утворення баранців на хвилях); H → schwere See (важке море); R → grobe See (розбурхане море); S → glatte See (штиль).

Характерною для німецької морської термінології є також конверсія. «Конверсію визначають як такий вид словотворення, за якого нові слова виникають без зміни основної форми вихідного слова, а саме без додавання або зміни будь-яких морфем» [6, с. 11]: *Skull n* (парне, кормове весло) → *skullen* (гребти парними веслами), *segeln* (йти під парусами) → *Segel n* (парус), *Ruder n* (весло) → *rudern* (робити гребок веслом).

У терміносистемі кораблебудування та судноплавства для позначення конкретного поняття нерідко існує не тільки власний термін, але й запозичений. Зазвичай вони функціонують як дублети: кермо – штурвал; *Uniform f* – *Dienstkleidung f*. Беручи до уваги те, що вони постійно взаємодіють, можна говорити про певний імпульс до розвитку терміносистем. На нашу думку, таке синхронне вживання власного і запозиченого терміна – це прояв взаємодії національного-специфічного та інтернаціонального-загального.

Аналіз морських термінів дає змогу зробити висновок, що активно вживаються саме синтаксичні синоніми: термін з номеном і сам номен (*Nahbereichsverteidigungssystem 3K87 Kortik* - *System 3K87 Kortik*); повний термін і його компресив (*кутове прискорення носу судна* – *прискорення носу*); складений термін та аббревіатура (*Kaiserliche und Königliche Kriegsmarine* - *KuK Kriegsmarine*).

Інколи процеси термінотворення призводять до омонімії. Інтерес до омонімів, їх формування та походження знижувався, підвищувався – але ніколи не згасав повністю. Адже омонімія – це явище різнобічне, воно вимагає повного та багатогранного мовного дослідження. Воно є однією з частин основної проблеми лексикології – проблеми слова та його меж. Критерії розмежування омонімів та багатозначних слів, причини утворення та розповсюдження таких слів, особливості їх класифікації – ось що передусім цікавить лінгвістів. На думку В.М. Прохорової, основна причина активності полісемії та омонімії у термінології – це можливість відображення мовними засобами зв'язку і відношення між поняттями і денотатами [62, с. 16]. Ми підтримуємо думку Л.В. Малаховського, який стверджує, що омоніми – це «слова однієї і тієї ж мови в один і той же період її існування, які збігаються за звучанням і/або написанням в усіх або деяких граматичних формах і відрізняються хоча б одним із компонентів плану змісту – лексичній і/або граматичній семантиці» [57, с. 56], адже ми виступаємо за широке розуміння поняття «омонім».

Можливою є лексична омонімія: афіксальні деривати: *Leiter m* (*Wärmeleiter m* (провідник тепла) або *Passagierleiter m* (сходишки для пасажирів)); лексико-семантичні деривати (*Welle pl* (*Seewelle pl* (морські хвилі) або *Radiowellen pl* (радіохвилі)). Міжнаукові термінологічні омоніми, на нашу думку, є різними лексико-семантичними варіантами багатозначного терміна (такелаж: *Takelriss m* (суднобудування) ↔ *Seilgehänge n* (будівництво)) [96].

Отже, бачимо, що дериваційний потенціал кораблебудівної терміносистеми надзвичайно високий. Основними словотвірними способами виявилися морфологічний спосіб (префіксація, суфіксація, префіксально-суфіксальний метод та конверсія), словоскладання, а також утворення скорочень та аббревіатур.

1.4 Класифікація німецької спеціальної лексики галузі кораблебудування.

1.4.1 Тематичні групи термінів галузі кораблебудування

Поділ будь-якої лексико-семантичної системи на тематичні групи досі стикається з перешкодами та є недостатньо пропрацьованим через невизначеність цих груп в якості семантичного угруповання. Мовознавці Ж.П. Соколовська, І.В. Дячук, Д.М. Шмельов неодноразово зверталися у своїх дослідженнях до теорії тематичної групи. До речі, як вважає Д.М. Шмельов, «тематичні групи виділяються на базі предметно-логічної спільності і певними спільними для них власне мовними ознаками» [71, с. 103].

Стає зрозумілим те, що поділ лексичних одиниць за тематичним принципом ґрунтується на основі спільної теми та характерних для всіх слів лексичних значень. Крім того, він також є віддзеркаленням закономірностей розвитку лексичного шару мови.

В українській лінгвістиці не вистачає праць не тільки з предметно-семантичної організації морської термінології, але й загалом з теми «Морська терміносистема». Однак, не можна не згадати дослідження Т.Д. Михайленко, яке присвячено становленню та функціонуванню військової терміносистеми на базі саме української, німецької та російської мов [25].

Розглянувши різні методи формування тематичних груп, ми зупинилися на класифікації, яку пропонує О.А. Дакі у своїй праці «Українська морська терміносистема: предметно-семантична організація» [12]. Головні положення цього поділу на тематичні групи простежуються у всіх роботах дослідниці. Вважаємо, що використовувати представлену класифікацію, не дивлячись на

те, що вона була розроблена для української морської терміносистеми, можливо і стосовно німецької морської термінології.

О.А. Дакі, ґрунтуючись на дібраному фактичному матеріалі з енциклопедичних видань, словників, підручників та навчальних посібників, пропонує таку предметно-семантичну систематизацію морської терміносистеми:

- «1. Судноводіння (кораблеводіння).
2. Морська практика.
3. Суднова механіка.
4. Теорія судна (корабля).
5. Торгове мореплавання.
6. Військове мореплавання.
7. Корабельна архітектура» [12, с. 127].

Однак, потім дослідниця говорить, що така система поділу на тематичні групи я дуже «розгалуженою та різномірною за чисельністю», а це є, за її словами, незручним для укладання морського термінологічного словника [12, с. 128]. Відповідно, вона пропонує класифікувати всі лексичні одиниці на чотири великі групи:

- «1. Об'єкти (предмети, явища, обладнання, засоби, матеріали) мореплавання.
2. Суб'єкти мореплавання.
3. Процеси, діяльність, пов'язані із попередніми тематичними групами.
4. Властивості, ознаки, пов'язані із попередніми тематичними групами» [12, с. 128].

Отже, для свого дослідження ми будемо використовувати саме цю класифікацію, лише дещо змінивши її. По-перше, термінологічні одиниці всіх чотирьох груп головним чином будуть пов'язані саме з кораблебудуванням, і вторинно – з мореплавством. По-друге, тематичну частину «процеси» яка знаходилася у третій групі, ми перенесемо до четвертої групи.

Таким чином, класифікація, яка буде центральним стрижнем нашого дослідження, виглядає таким чином:

1. Об'єкти кораблебудування (та мореплавства).
2. Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства).
3. Сфери діяльності, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством).
4. Властивості, ознаки, процеси, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством).

Пропонуємо детальніше розглянути кожну з груп.

1. Об'єкти кораблебудування (та мореплавства).

До цієї тематичної групи належать найменування суден (які будуть становити найбільшу кількість лексичних одиниць), частин кораблів, парусів, приміщень на судні, корабельних снастей тощо, тобто, назви предметів, пов'язаних з кораблебудуванням та мореплавством. Наприклад: *Walfangschiff n* – китобійне судно; *Wanderjolle f* – крейсерський швертбот; *Wandtochter f* – настінний репітер гірокомпаса; *Want f* – вант; *Welldeckschiff n* – колодязне судно; *Yacht f* – яхта; *Zollkreuzer m* – митний крейсер; *Zubringepumpenbeipass m* – байпас бустерного насоса.

2. Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства).

Вище зазначена тематична група містить в собі назви військових звань (не тільки *Deutsche Marine*, але й *Volksmarine*, *Kriegsmarine*, *Reichsmarine* та *Kaiserliche Marine*) та назви морських професій. Наприклад: *Kapitän m* – капітан; *Korvettenkapitän m* – капітан третього рангу; *Kapitänleutnant m* – капітан-лейтенант; *Oberstabsbootsmann m* – обер-штабс-боцман; *Wachingenieur m* – вахтовий інженер-механік; *Wachmaschinist m* – вахтовий машиніст; *Tallymann m* – тальман; *Trimmer m* – кочегар-вугляр.

3. Сфери діяльності, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством).

Ця тематична група охоплює всі сфери діяльності, які пов'язані з кораблебудуванням, мореплавством, міжнародною торгівлею морськими шляхами тощо. Наприклад: *Treibnetzheringsfischerei f* – промислова ловля

оселедця за допомогою дрифтерних сітей; *Kurrenfischerei f* – ловля риби траловими сітями; *Passagierbeförderung f* – перевезення пасажирів.

4. Властивості, ознаки, процеси, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством).

Четверта група містить лексичні одиниці на позначення різноманітних процесів, які відбуваються в межах кораблебудування та мореплавства, найменування властивостей та ознак, а також приклади команд та наказів на судні: *Lagekoordinaten pl* – координати місцезнаходження судна; *Längsebene f* – діаметральна площина судна; *takeln* – проводити такелажні роботи; *treiben* – дрейфувати; *Nutzladefähigkeit f* – корисна вантажопідйомність (судна); *obenaufschwimmen* – спливати, підніматися на поверхню; *oberlastig* – перевантажений; з вантажем на верхній палубі; *Ölbefrachtung f* – фрахтування (судна) для перевезення нафти.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що можливість тематично класифікувати морську термінологію говорить про системну організацію поданої терміносистеми. Крім того, бачимо, що її системність ґрунтується на екстралінгвістичних ознаках.

1.4.2 Жаргонізми як напівтерміни галузі кораблебудування

Професійні жаргонізми – це експресивно забарвлені аналоги термінів, що вживаються у сфері усного спілкування фахівців: *der Kaventsmann, die Monsterwellen, Freak Wave* (високий гребінь хвилі). Дослідженням професійних жаргонізмів займалися Н.В. Васильєва, А.В. Суперанська, Л.О. Ставицька та ін.

О.А. Покровська, поряд з професійною лексикою, також розрізняє поняття «термінологізовані жаргонізми» та «професійні жаргонізми». До першої групи науковиця зараховує «стилістично забарвлені номінації, що функціонують у вигляді професійних висловів, але водночас виражають наукові поняття, мають чітко виражене формулювання і, таким чином, можуть претендувати на роль терміна» [29, с. 36]. Професійні жаргонізми лінгвістка

розуміє як «конотативно марковані вислови, які не виражають наукового поняття й не мають чітких формулювань, але задовольняють потреби професійного спілкування в певній галузі» [29, с. 37].

Професійні жаргонізми є експресивними дублетами неекспресивних термінів. При їх використанні головними є не точність та однозначність, а оцінка, найчастіше негативних рис. Вони часто вживаються у повсякденному спілкуванні, мають образний характер та мають сильний оціночний компонент значення [78, с. 20].

У нашому дослідженні ми розмежовуємо поняття «професіоналізм» та «жаргонізм», спираючись на думку Н.В. Васильєвої, А.В. Суперанської та Н.В. Подольської, які вважають, що жаргонізми не належать до кола спеціальної фахової лексики [67, с. 27]. Вони говорять, що жаргонізми – це модні, яскраві, характерні «слівця», які притаманні окремим соціальним групам, і підкреслюють, що вони не додають нічого до мови, а тільки надають мовленню особливого колориту та неповторності [66, с. 27]. Відомо, що частина професіоналізмів може мати номінативний характер, однак жаргонізми цієї властивості не мають.

Жаргон – найяскравіша за своєю образністю частина лексики моряків. Він представлений словами та словосполученнями, які належать виключно до розмовної мови, і реалізується в умовах неформального спілкування. Це та частина лексики, де часто важко відокремити професіоналізм від жаргонізму, оскільки вони обидва повністю замінюють відповідну лексичну одиницю літературної мови.

Основні риси морського жаргону, за словами Б.Л. Бойко, це:

1. Усна форма (деякі одиниці можуть мати графічну форму).
2. Різноманітний термін використання певної лексичної одиниці (це пояснюється тим, що і в мові моряків існують т.зв. «модні слівця», що мають короткий термін використання).
3. Регіональна маркованість.

4. Зв'язок морського жаргону із жаргоном збройних сил, а також запозичення лексичних одиниць з жаргонів інших соціальних груп (наприклад, молодіжного та кримінального середовищ).

5. Наявність своєрідного фольклору, як обов'язкового фрагмента: прислів'я, повчальні історії тощо [41].

Одиниці морського жаргону відображають понятійний світ служби на флоті: *Hand für Koje* (платіж за проїзд на борту (під словом «платіж» йшлося про фізичну працю); *Himmelshaken m* (неіснуючий інструмент, предмет, який новачок повинен шукати для розваги екіпажу); *Himmelskomiker m* (морський пастор); *Kaffeeseegler m* (глузлива назва затишного, неспортивного парусного судна); *kapern* (захоплювати судно); *kappen* (відрубувати, рубати); *Fettkeller m* = *Maschinenraum m* (машинне відділення); *Kuli m* (глузливе прізвисько матроса, у якого немає військового звання); «*der blaue Peter*» = *Signalflagge-P f* (міжнародний морський сигнальний прапор, що позначає літеру «Р»); *abreiten* (перечекати шторм, лягаючи у дрейф); *Geige f erste* (парадна форма); *Adelsborst m* ((глузлив.) морський кадет); *Janmaat m* ((жартівлив.) матрос); *Große m* (штурман-новачок); *Huhnboot n* (маленька шлюпка); *Affensitz m* (місце рульового у гребній шлюпці); *Aldislampe f* = *Handmorselampe f* (кишеньковий ліхтар для передачі азбуки Морзе); *Kellerkinder pl* (персонал машинного відділення); *klar Schiff machen* (драїти палубу) тощо.

Отже, можна зробити висновок, що жаргонізми в морській мові виникають як неофіційні заміники вже наявних у цій сфері термінів. Вони значно спрощують професійну комунікацію, є компактними за будовою та за структурою відрізняються від термінів.

1.5 Спеціальна лексика галузі кораблебудування як перешкода на шляху адекватного перекладу фразеологічних одиниць: етимологічний аспект

Останнім часом жодна лінгвістична галузь не привертала до себе такої уваги науковців, як фразеологія. Раніше про неї писали, що вона ще перебуває

у стані «прихованого» розвитку, але зараз можна впевнено сказати, що фразеологія вже зайняла місце самостійної мовознавчої дисципліни. Її розвитку сприяли глибокі дослідження синтаксису словосполучень у роботах таких дослідників, як О.О. Потебня, І.І. Срезневський, Ф.І. Буслаєв, О.О. Шахматова тощо, а також дослідження їх стилістико-семантичних особливостей [35, с. 21].

Лінгвістиці відомо понад 20 визначень фразеологізму, але жодне з них, на жаль, не знайшло загального визнання. Деякі науковці вважають, що визначити, що таке фразеологічна одиниця так само складно, як і визначити, що таке слово. Ця неможливість полягає, передовсім, у важкості встановлення спільних рис які б можна було віднести до кожної фразеологічної одиниці без винятку. Як говорить В.В. Виноградов, фразеологізм – це «стійкі поєднання слів, аналогічні словам за своєю відтворюваністю у якості готових і цілісних значущих одиниць» [44, с. 8-9]. Ми будемо вважати за фразеологізм «семантично пов'язане сполучення слів, яке, на відміну від подібних до нього за формою синтаксичних структур (висловів або речень), не виникає в процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значеннєвих закономірностей поєднання лексем, а відтворюється у вигляді неподільної та цілісної конструкції» [50, с. 30]. Як самостійна мовна одиниця, фразеологізм характеризується такими диференційними ознаками: фразеологічне значення; компонентний склад; граматичні категорії [36, с. 174].

Ідіоматичність є однією з головних характеристик фразеологічних одиниць. Це саме те, що відрізняє їх від вільних словосполучень. Ідіоматичність зумовлює факт того, що загальне значення фразеологічної одиниці не дорівнює сумарному значенню її компонентів. Тобто, це означає, що найчастіше значення фразеологізму не має нічого спільного зі значенням тих одиниць, які входять до його складу: *als blinder Passagier* – *поїзд без квитка*.

Серед поглядів на ідіоматичні одиниці виокремлюють два основних – «широкий» та «вузький» підходи до ідіом.

Згідно «вузького» підходу, ідіомами вважаються «такі стійкі словосполуки, семантика яких не виводиться зі значень її складників, а інтегрована ними формально; виникає внаслідок утрати мотиваційних відношень» [36, с. 173]. У мовознавстві довгий час було прийнято називати ідіоми «фразеологічними зрощеннями», за термінологією академіка В.В. Виноградова, який виокремлював фразеологічні зрощення (або ідіоми), єдності та сполучення [44, с. 203]. На переконання В.В. Виноградова, фразеологічні зрощення мають особливості – невмотивованість складу зворотів, тобто зі складових цих фразеологічних одиниць неможливо зрозуміти про загальний зміст одиниці; а також абсолютна семантична єдність компонентів [44, с. 203].

Однак, звернемо увагу, що в західному мовознавстві більше визнання отримав «широкий» підхід до питання ідіом. У такому випадку, що складу ідіом західні науковці відносять як фразеологізми усіх типів, так і паремії – приказки, прислів'я, цитати, крилаті вирази тощо. Ми бачимо значне розширення поняття «ідіома» у порівнянні з думкою В.В. Виноградова: ідіомами є не тільки словосполучення, а й кліше, сленгові вирази та мовленнєві штампи [37, с. 7].

Ідіоматичність може стати причиною помилки та неточного відтворення, особливо під час перекладу спеціальної лексики. Ми бачимо, що певні слова повністю втрачають своє пряме значення, коли вони стають частиною фразеологічного чи ідіоматичного звороту. У такому випадку необхідним є знання змісту ідіоми, тому що дослівний переклад може бути некоректним. Як підкреслює Піарсел Сміт, навіть спеціалісти не можуть чітко і впевнено пояснити значення багаточисленних ідіоматичних виразів. Також існує проблема між походженням та використанням. «Часто стає необхідним, вивчаючи ідіому, наявне значення якої зрозуміло і широким загалом використовується правильно, визнати, що зв'язок між походженням та значенням не є відомим» [38, с. 11]. Як вважає Н.Д. Бабич, проблемність у дослідженні таких одиниць можна усунути, якщо «реконструювати їх

первинні форми, тобто визначити етимологію» [5, с. 13]. Ми цілком погоджуємося з цією думкою.

Фразеологічність мови є одним із найбільших набутків народу, вона являє собою засіб образного відображення світу, вбирає в себе історичні та міфологічні події. Людина відіграє найважливішу роль у створенні фразеологізмів, адже вони безпосередньо пов'язані з людиною і різноманітними сферами її діяльності. На відміну від інших одиниць мови, фразеологізми повинні не стільки «запам'ятовувати» досвід пізнання різних предметів та явищ, скільки транслювати оцінне ставлення до них, а це робить нашу мову емоційно забарвленою та більше експресивною. Тому пропонуємо висвітлити звороти мови, які пов'язані з мовою моряків і які присутні не лише у їх мовленні, але й використовуються будь-ким, хто не має нічого спільного з морською справою (див. Додаток Б).

Усі наведені у додатку Б фразеологізми походять з лексики моряків і, звичайно ж, пов'язані з кораблебудуванням та судноплавством. Однак, сьогодні вони використовуються у мові широкого загалу, їх значення не обмежується морськими поняттями – використання цих фразеологічних одиниць є доцільним в різних побутових ситуаціях, бо вони набувають метафоричного значення. Наприклад:

Eine Zeit lang wurde jeder Rücktritt irgendeines Politikers oder eines hohen Beamten irgendwo in den USA von gewissen Pessimisten als Zeichen gewertet, dass die Ratten beginnen, das sinkende Schiff zu verlassen (99).

Довгий час відставка якогось політика чи службовця високого чину де-небудь у США розцінювалася запеклими песимістами як те, що «**щури першими покидають корабель, що тоне**» (Переклад наш – Д.К.).

Цей приклад показує, що поняття, яке спочатку виникло на кораблі, у морі, перейшло у використання загалу, але водночас набуло метафоричного змісту.

Наступний приклад демонструє, як звичний для моряків вираз може стати фразеологізмом у мові загального вжитку:

*Die Universität ist nur einer der drei Partner, die Leker für das umfangreiche Programm mit **ins Boot geholt hat** (99).*

Університет є лише одним із трьох партнерів, з яким Лекер **почав співпрацю** (Переклад наш – Д.К.).

Гарним прикладом є також фразеологічний зворот «*Segel pl streichen*», який походить саме із мови військово-морських сил. Коли корабель наздоганяло вороже судно, то він мусив визнати поразку, а саме опустити паруса. Для ворога це означало капітуляцію. Пропонуємо до прикладу 2 вирази, які демонструють використання цього фразеологізму:

1. *Das Lokal **musste** mehrfacher Renovierungen und reduzierter Eintrittspreise nun **die Segel streichen***» (99).

Незважаючи на численні ремонти та зниження цін, кафе **повинно зачинитися** (Переклад наш – Д.К.).

2. *Mein Computer **hat** nach nur 3 Jahren **die Segel gestrichen*** (99).

Мій комп'ютер **зламався** тільки через 3 роки (Переклад наш – Д.К.).

Розглянемо ще один вираз, який також є доволі популярним:

*Eines Tages **schmuggelt** er sich **als blinder Passagier** auf einem Schiff ein.*

Одного дня він незаконно прослизнув на корабель **без квитка** (Переклад наш – Д.К.).

Надзвичайно велика кількість фразеологічних одиниць мови кораблебудування та мореплавства використовуються у розмовній мові. Припускаємо, що причиною цього може бути той факт, що їх створювали власне моряки, від капітана до матроса, які робили це спонтанно, не для книг чи словників. Ці мовні звороти існують та функціонують в мові і до сьогодні, маючи в собі ту смислову завантаженість, яка була закладена вниз від початку.

Наприклад: «*Seemannsgarn n*». Коли був штиль або коли був час, моряки повинні були плести моряцьку каболку (*Seemannsgarn n spinnen*) – конопляну нитку зі старих мотузок для обкручування тросів. Під час цієї роботи вони розповідали велику кількість історій, анекдотів та побрехеньок (*Döntjes pl*), які були здебільшого небилицями та перебільшеннями. Але потім, коли моряк

уже на суші розповідав свої вигадки, які були багаті на пригоди з морськими чудовиськами (*Meerungeheuer pl*), тим, хто був на суші (*Landratten pl*) та які з захопленням слухали його, вираз «*Seemannsgarn n spinnen*» набував переносного значення – моряк «розповідав нісенітниці» [16, с. 469]. Ця словосполучка є ідіомою і має повністю морське походження, бо виникла вона з традиції моряків плести мотузки, але «приправлені» розповідями. Тому «*Seemannsgarn n*» можна перекласти як «пригодницькі історії, які розказані моряком». Згадаймо також «*Seemannslatein n*» - «латинь» мореплавців.

Також наведемо ще один вираз: «*etwas vom Stapel lassen*».

Пряме значення: спускати на воду (зі стапелів) новозбудований корабель; у ширшому сенсі: щось виробляти/щось відкривати (урочисто). Тут поняття «*Stapel m*» означає нагромаджені колоди, які підтримують корабель при будівництві, а при урочистому відкритті прибираються, щоб він став на воду. У перекладі застосовують семантичний прийом модуляції [16, с. 469]. Наприклад:

Das Schiff wurde am 02. April 1908 auf Kiel gelegt und ist am 22. Februar 1909 vom Stapel gelaufen (89).

2 квітня 1908 року корабель почали будувати, а 22 лютого 1909 року його спустили на воду (Переклад наш – Д.К.) [16].

Цей прийом застосовується для транслявання непрямого значення фразеологізму. Наприклад,

Er hat einen kranken Witz vom Stapel gelassen [16].

Він втнув безглуздий жарт (Переклад наш – І.Б.) [16].

Отже, беручи до уваги вищезгадане, стає зрозуміло, що на шляху до адекватного перекладу існує багато перешкод, серед яких не останнє місце займають фразеологізми, знання яких та вміння їх розпізнати значно полегшить процес перекладу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Отже, до складу спеціальної лексики будь-якої терміносистеми входять терміни, професіоналізми, номенклатурні знаки (для яких лінгвісти-теоретики досі не виробили єдину стратегію з'ясування сутності) та професійні жаргонізми. Було з'ясовано, що межі між термінами та професіоналізмами – неточні, що пояснюється тим, що існують й проміжні класи (прототерміни, передтерміни, терміноїди тощо). Дослідження показало, що, на жаль, єдиного визначення поняття «термін» не існує.

Також було розглянуто процес становлення німецької та української морської терміносистем та визначено лінгвальні та екстралінгвальні чинники формування обох терміносистем. Можна зробити висновок, що розвиток терміносистем кораблебудування та мореплавства відбувається під впливом змін у семантичній навантаженості слів та завдяки постійному оновленню лексичного складу мови.

Аналіз матеріалу доводить, що дериваційний потенціал німецької кораблебудівної терміносистеми є надзвичайно високим. Основними словотвірними способами є: морфологічний спосіб, словоскладання та словотвір шляхом утворення аббревіатур та скорочень.

Усі відібрані термінологічні одиниці були поділені на 4 групи:

1. Об'єкти кораблебудування (та мореплавства).
2. Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства).
3. Сфери діяльності, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплаванням).
4. Властивості, ознаки, процеси, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплаванням).

Додатково були розглянуті професійні жаргонізми як напівтерміни галузі кораблебудування та фразеологічні одиниці, а саме – труднощі їх перекладу.

РОЗДІЛ 2 ЕТИМОЛОГІЧНИЙ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ ГАЛУЗІ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ

2.1 Поняття «стратегія», «прийом» і «спосіб» перекладу спеціальної лексики галузі кораблебудування

Після проведеного нами аналізу теоретичних джерел стало зрозуміло, що сьогодні науковці використовують різні терміни для найменування процесу перекладу: методи – прийоми – способи перекладу, перекладацькі стратегії\техніки тощо. Це перешкоджає розумінню процесу перекладу, спричиняє хаос у визначенні головних термінів перекладознавства. Тому, уточнення цих термінів є надзвичайно важливим з огляду на те, що кожне з понять має свої суттєві відмінності.

Дослідження показало, що більша частина лінгвістів вітчизняної школи користуються поняттями «метод», «прийом» та «спосіб» як синонімами, не проводячи жодної межі між цими термінами. Р.К. Мін'яр-Белоручев говорить, що «спосіб – це головне правило досягнення поставленої мети, яке відображає об'єктивно існуючі закони реальності ... На відміну від метода спосіб – це не діяльність, не система дій, а психологічна операція, яка реалізує дію. Перейти від однієї мови до іншої для вираження вже сформульованої думки, для повторного позначення предмета можна лише за допомогою одного з існуючих способів перекладу» [58, с. 100].

Прийомом перекладу називають «додаткові перекладацькі операції, спрямовані на подолання певних труднощів, які виникають у процесі перекладу» [58, с. 110]. Перекладацькі прийоми включають ряд трансформацій, серед яких:

1. Лексичні трансформації (антонімічний переклад, компенсація, конкретизація/генералізація понять, смисловий розвиток).

2. Граматичні трансформації (синтаксичні заміни, додавання, вилучення, перестановки, заміни частин мови та речення об'єднання/членування речень) [39, 53, 63].

Інші прийоми перекладу використовуються для перекладу зокрема безеквівалентної лексики: транскрипція, транслітерація, описовий переклад, наближений переклад, пояснення/коментарі.

Якщо говорити про німецьких науковців, то вони послуговуються чітко визначеними термінами. У процесі перекладу фахової лексики ними використовується термін «прийоми перекладу» (*Übersetzungsverfahren pl*), під яким розуміють певну «техніку перекладу» окремих лексичних одиниць [75, с. 128].

Необхідно розмежовувати поняття «стратегії перекладу» (*Übersetzungsmethoden pl*) та «прийоми перекладу» (*Übersetzungsverfahren pl*). Стратегія перекладу – це низка перекладацьких дій, яка залежить від типу тексту та його мети [80]. Прийом перекладу є т. зв. технікою перекладу, яка залежить від методу перекладу та стосується менших фрагментів тексту, а не тексту повністю, як у першому випадку [80, с. 151]. Способи перекладу – це низка дій, яку виконує перекладач, щоби досягти вирішення поставленої перекладацької задачі.

Дослідження матеріалу дозволяє вважати термін «метод перекладу» родовим поняттям, а терміни «прийом перекладу» та «спосіб перекладу» – видовими.

Що ж до перекладацьких стратегій, то ми досить часто зустрічаємо та використовуємо це поняття, але однозначного пояснення цього терміна в дослідженнях науковців немає. Крім того, навіть у словниках неможливо знайти визначення цього поняття. В.С. Виноградов, В.Н. Комісаров, І.С. Алексєєва, Я.Й. Рецкер, О.Д. Швейцер розробляли тему перекладацьких стратегій у своїх працях, досліджували їх характеристики.

І.В. Войнич, розуміючи перекладача як суб'єкт процесу перекладу, вважає перекладацьку стратегію «спільним планом дій перекладача»,

обумовлений низкою його принципових установок, які спрямовані на досягнення цілей, які свідомо чи несвідомо ставить перекладач [46, с. 8]. В.М. Ілюхін говорить про стратегію перекладу через призму комунікативно-прагматичного підходу: «стратегія – метод виконання перекладацького завдання, що полягає в адекватній передачі з іноземної мови на мову перекладу комунікативної інтенції відправника, з урахуванням культурологічних та особистісних особливостей оратора, базового рівня, мовної надкатегорії та підкатегорії» [52].

Перекладацька стратегія не передбачає жорстку та точну послідовність дії перекладача. Навпаки, це гнучке варіювання перекладацьких технік та методів задля досягнення поставленого завдання, яке визначається багатьма факторами: «комунікативними установками та інтенціями автора оригіналу і цілями перекладу, характером реципієнта та специфікою предметної ситуації, яка стоїть за текстом тощо» [65, с. 7].

Перекладацькі стратегії загалом інтерпретуються як алгоритм дій, що використовується для розв’язання проблем перекладу. В.В. Сдобніков вважає, що стратегія перекладу – це програма проведення перекладацької діяльності, що створюється на базі загального підходу перекладача до перекладу в конкретних комунікативних умовах [64, с. 172].

Вибір перекладацької стратегії, окрім особистих бажань перекладача, залежить також від низки суб’єктивних факторів. Як вважає Л.В. Коломієць, до них належать:

1. Цільова аудиторія перекладу та «стан цільової полісистеми».
2. Кількість вже виконаних перекладів конкретного твору у цільовій літературі [20].

Ступінь якості перекладу обумовлена рівнем смислової близькості оригіналу та перекладу, жанрово-стилістичною приналежністю обох текстів та функціональними чинниками, що зумовлюють вибір перекладацького варіанта. Усі ці характеристики й визначають стратегію перекладача.

Отже, мовознавці мають різні підходи до визначення стратегій перекладу, але за основу завжди виступають два підходи: очуження та одомашнення.

Стратегія форе́нізації базується на культурі оригіналу, тобто перекладач якточніше передає особливі культурні елементи вихідного тексту. Однак, такий метод надто підкреслює всі відмінності іншомовної культури.

Друга стратегія – доместикація, яка має на меті заміну елементів оригінального тексту елементами культури тексту перекладу, тобто застосовується «натуралізація» мови [70].

Т.П. Андрієнко додає до очуження та одомашнення стратегію універсалізації: згідно з нею, перекладач відтворює текст оригіналу, спираючись на універсальність і уникаючи будь-якого колориту та культури [3, с. 11]. Тобто, основне завдання нейтралізації – залишити текст без експресивних елементів, при цьому не викривлюючи зміст тексту. Стратегія нейтралізації відіграє важливу роль серед стратегій перекладу. Потреба у використанні загальної міжстильової лексики – ось чим зумовлене її використання.

О.В. Бурда-Лассен виокремлює ретроспективну та проспективну стратегії перекладу [9, с. 8]. С.В. Засекін, спираючись на психолінгвістичну модель перекладу, говорить про можливість використання комунікативно-продукційних та метакогнітивних стратегій експлікації та спрощення; це доводить аналіз лексичного, стилістичного та синтаксичного рівнів синтагматики тексту [15, с. 259].

Таким чином, вибір загальної стратегії перекладу (форе́нізації чи доместикації) не означає, що перекладач повинен користуватися наперед відомими чіткими тактиками. Здебільшого переклад потребує цілої низки чинників, що визначають ефективність чи неефективність кожної тактики [24, с. 14]. Ми погоджуємося з думкою Г.П. Кочура про стратегії одомашнення та очуження: «Я більше шаную першу тенденцію. Але з двома застереженнями. Перше: все-таки найкращі переклади виникають, мабуть, на зіткненні цих

обох тенденцій. Друге: треба уникати категоричних приписів і суворих апріорних правил, якими перекладачі повинні неухильно керуватися. Нехай в окремих випадках справу вирішує такт перекладача, його досвід, смак, поетична інтуїція – часом це дає добрі наслідки» [23, с. 203].

У мовознавстві існує й інша класифікація стратегій, які спрямовані на лінгвокультурну адаптацію тексту перекладу. Їх також називають субстратегіями, які реалізують основні стратегії: очуження (форенізацію), одомашнення (доместикацію) та нейтралізацію:

1. Транзитивна стратегія. Вона спрямована на абсолютно точне відтворення характеристик ідіостилу тексту оригіналу, у тому випадку, якщо це є необхідною умовою адекватного перекладу тексту.

2. Адаптивні стратегії. Ці стратегії орієнтовані на пристосування тексту до іншомовних особливостей, вони передбачають виконання трансформативних дій перекладача. Їх мета – це створення такого перекладу, який би був активно еквівалентний оригіналу.

Отже, ми з'ясували дефініції понять «стратегія перекладу», «прийом перекладу», «спосіб перекладу» тощо і довели, що їх треба чітко розмежовувати.

Ми пропонуємо детально розглянути наведені перекладацькі способи та прийоми та закласти теоретичне підґрунтя для нашого практичного дослідження.

2.2. Теоретико-методологічна основа перекладознавчого аналізу німецької термінології кораблебудування

Переклад морських термінологічних одиниць – складний та різноаспектний процес, для виконання якого перекладач має ідеально володіти морською термінологією як вихідної мови, так і мови перекладу. Текст перекладу має бути точним та цілком передавати зміст оригінального тексту. Також у процесі перекладу постають питання не тільки адекватності та варіативності перекладу термінологічних одиниць, але й проблема специфіки

та особливості їх відтворення. Надзвичайно важливою є правильність перекладу кожного терміна задля повного взаєморозуміння членів команди корабля та ведення потрібних документів. Це і є головне завдання, яке постає перед перекладачем, – забезпечити адекватне відтворення термінів вищезгаданої галузі. Спираючись на теоретичний та практичний доробок мовознавців, правильно підбираючи лексичні одиниці та способи й прийоми їх перекладу – цього можливо досягти.

Науково-технічні терміни є мовними знаками, які позначають поняття спеціальної галузі техніки, промисловості, науки тощо, а тому завдають чи не найбільші труднощі у процесі перекладу. Це провокують їх іноді – неоднозначність, іноді – відсутність еквівалентів у мові перекладу. Переклад термінів вимагає обізнаності у тій сфері, до якої належить переклад, знання термінології обома мовами та розуміння значення термінів.

Нами було встановлено, що процес перекладу терміна складається з 2 етапів: по-перше, з'ясування його значення, по-друге, – власне переклад рідною мовою [17].

На нашу думку, основним прийомом перекладу термінів – це переклад шляхом лексичного еквівалента – за допомогою усталеного словникового відповідника, який чітко відповідає значенню іншомовного слова. Одним із головних вмінь перекладача повинно стати вміння знаходити правильний еквівалент у мові перекладу та розширювати знання про них [17]. Зазначимо, що іноді перекладачеві доводиться створювати власні відповідники, а це призводить до появи у науково-технічній літературі неологізмів, які складають великий відсоток лексичного про шарку не лише мови загалом, але й у перекладах. Ці засоби передачі відсутнього терміна у подальшому стандартизуються і закріплюються у конкретних термінологічних словниках.

На лексичному рівні одним із найпростіших та найуживаніших прийомів перекладу є транскодування. За словами В.І. Карабана, при транскодуванні «звукова та/або графічна форма слова вихідної мови повністю або частково

передається засобами абетки мови перекладу» [17]. Окрім цього, виділяють щонайменше чотири його види:

1. Транскрибування (передача звукової форми слова літерами мови перекладу): *Achtersteven m* (ахтерштевень), *Wimpel m* (вимпел), *Knecht m* (кнехт), *Backstag m* (бакштаг), *Breitwimpel m* (брейд-вимпел), *Bugspriet n* (бушприт), *Cat n* (кат), *Kiel m* (кіль), *Lotsmann m* (лоцман), *Bootsmann m* (боцман), *Vorpiek f* (форпик).

2. Транслітерування (форма слова передається так, як би вона звучала латиною): *Want f* (вант), *Tanker m* (танкер).

3. Змішане транскодування (використання транскрибування з елементами транслітерування).

4. Адаптивне транскодування (форма слова адаптується до фонетичної або/та граматичної структури): *Korporation f* (корпорація) [17, с. 21].

Однак, під час застосування прийому транслітерації треба пам'ятати про т.зв. «фальшивих друзів перекладача», тому що вони призводять до викривлення змісту.

Транскодування використовується у таких випадках, коли у мові перекладу немає сталого терміна з відповідною дефініцією. Доцільним транскодування є тоді, коли термін сформований з інтернаціональних терміноелементів давньогрецького або латинського походження. Але, перед використанням цього прийому, необхідно з'ясувати та точно переконатися у тому, що у мові перекладу не існує лексичного відповідника. Інакше – можуть виникнути дублети (синоніми) термінів, що порушує чітку структуру термінологічної системи.

Окрім транскодування використовується інший лексичний прийом перекладу – калькування (перекладацька техніка, що належить до такого лексичного прийому, як «лексичне запозичення»), тобто «спосіб перекладу лексичної одиниці шляхом заміни її складових частин – морфем або слів (у випадку стійких словосполучень) їх лексичними відповідниками в мові перекладу» [55, с. 34]. Вищезгаданий прийом використовують у процесі

перекладу структурно складних термінів. Зазвичай, якщо доводиться обирати між калькуванням та транскодуванням, обирають перший варіант, тому що під час транскодування часто формуються слова, які не мають смислу («псевдослова»).

Нерідко під час калькування необхідно проводити різні трансформації. Передусім, це зміна відмінкових форм, афіксів, порядку та кількості слів [7]: *Schiffsstabilität f* (стійкість судна), *Stückgut n* (штучний вантаж), *Fahrtwinkel m* (курсний кут), *Hauptspantfläche f* (площа мідель-шпангоута), *Kuhwendung f* (поворот через фордевінд), *Zylinderblockachse f* (вісь блоку циліндрів), *Hydraulikkreislauf m* (гідравлічні контури).

У зв'язку з розглядом використовуваних нами перекладацьких прийомів, важливим є питання експлікації або описового перекладу. Він полягає в заміні лексеми мови оригіналу словосполученням, яке передає його зміст: *Hydraulikzylinder pl doppelaktiven* (гідроциліндри двосторонньої дії). У такому випадку описовий переклад повинен чітко та точно репрезентувати значення терміна, а синтаксична структура повинна бути простою. Крім того, опис не має бути значно докладним.

Якщо використання усіх проаналізованих прийомів є неможливим, а словник не подає еквівалента, дозволяється використовувати трансформації на лексико-граматичному та лексико-семантичному рівнях, до яких належать генералізація та конкретизація.

Під генералізацією (або узагальнюючим перекладом) розуміють заміну мовної одиниці, яка має вузьке значення, одиницею мови перекладу з більш широким значенням: *Ankerspill n* (шпиль), *Bootsrumpf m* (корпус). Конкретизація (уточнюючий переклад) – це відтворення, за якого лексична одиниця широкого змісту передається більш конкретною одиницею: *Seeschieber m* (забортний клапан).

Прийом додавання – це трансформація, за якої у процесі перекладу додаються лексичні одиниці, щоби передати імпліцитні елементи оригіналу.

Нерідко цей прийом використовують для запобігання викривлення змісту [7, с. 48].

Прийом опущення використовується тому, що певні підрядні речення, слова та словосполучення можуть бути зайвими, якщо розглядати їх крізь призму смислового змісту. Вони просто вилючаються при перекладі. Проведений нами аналіз дозволяє стверджувати, що опущення є найменш використовуваним прийомом.

Конверсія також є притаманною німецькій морській терміносистемі. Під поняттям конверсії розуміють перехід лексичної одиниці із однієї частини мови в іншу. Цей прийом допомагає уникнути буквалізму та дозволяє краще адаптувати українською мовою німецькі лексеми.

Теоретико-методологічною базою нашого перекладознавчого аналізу стали ґрунтовні фундаментальні праці, присвячені проблемам теорії перекладу (О.Д. Швейцер), науково-технічного перекладу (В.І. Карабан) тощо.

Джерелами для відбору досліджуваних лексичних одиниць слугували словники морських термінів, енциклопедичні видання та навчальні посібники.

Нами було застосовано комплексний перекладознавчий аналіз, який враховував останні тенденції у розумінні поняття «термін» та процесу перекладу загалом. Статистичний аналіз був частково залучений з метою зміцнити аргументацію дослідження кількісними показниками. Стилістичний, лексико-семантичний та граматичний аналіз стали базисом підбору еквівалентних відповідників для одиниць німецької спеціальної лексики галузі кораблебудування. Метод суцільної вибірки дозволив виокремити одиниці аналізу. Лінгвальні та екстралінгвальні особливості терміносистем були визначені шляхом контекстуального методу.

Отже, нами було схарактеризовано основні методи та прийоми перекладу термінів та визначено теоретико-методологічну основу перекладознавчого аналізу німецької терміносистеми галузі кораблебудування. Під час дослідження особливостей перекладу німецьких термінів вищезазначеної галузі у межах кожної тематичної групи ми будемо

спиратися на класифікацію перекладацьких трансформацій, яку пропонують А.М. Фітерман та Т.Р. Левицька [33, с. 56]. Вони виділяють три різні типи перекладацьких трансформацій:

1. Граматичні трансформації: додавання, опущення, перестановки, перебудови, заміни пропозицій.
2. Стилистичні трансформації: експлікація, синонімічні заміни, компенсація, інші види заміни.
3. Лексичні трансформації: конкретизація, генералізація, заміна, додавання.

Ми пропонуємо дослідити представлені прийоми та трансформації у третьому практичному розділі.

2.3 Етимологічний аналіз німецької терміносистеми галузі кораблебудування як методика реконструкції акту словотворення

Сьогодні у світі налічується до 7 тисяч мов, більшість з яких, а саме природні мови, знаходяться у постійному прогресі. Розібратися в складних та глибинних семантичних процесах, які відбуваються в словах у процесі історичного розвитку, без етимологічних досліджень часто неможливо. Отже, етимологічні праці завжди матимуть актуальність, оскільки дають можливість розробляти гіпотези щодо перспектив розвитку різних мовних рівнів.

У нашому дослідженні ми будемо розуміти етимологію, за О.Н. Трубачевим, як «науково-дослідну процедуру, направлену на розкриття походження слова, а також сам результат цієї процедури» [68, с. 407]. Також вважаємо, що Л.О. Введенська та М.П. Колесников вдало порівняли етимологію з археологією: «Справді дослідник мови вимушений проводити павині археологічні розкопки, щоб встановити етимологію одного слова» [42, с. 88].

Етимологія відновлює історію слів завдяки минулим текстам, за допомогою порівняння слів зі словами з інших мов: як вони виникли у мові, виокремлює їх істинне значення, їхнє джерело та зміну їхнього значення.

Основна мета та завдання етимології – знайти та пояснити первинні значення та форми слів, а також реконструювати прамовну лексичну систему. Одним з основних понять цієї науки є внутрішня форма, тобто спосіб мотивації слова, структурна й семантична співвіднесеність тих морфем, і яких воно складається, з іншими морфемами. Внутрішню форму слова можна визначити лише шляхом наукового етимологізування, тобто разом із врахуванням закономірностей словотвірних, семантичних та фонетичних змін [22, с. 120].

Історія значення слів, звісно, пов'язана з історією самого народу, тому етимологічні дослідження мають першорядне значення при вивченні важливих історичних, етногенетичних та етнографічних питань. І в результаті цих досліджень виникає можливість одержати уявлення про життя, побут та мислення носіїв мови в доісторичні часи, в ті часи, від яких не зберіглося пам'яток у писемній формі. Тому предметом етимології є вивчення джерел та процесу формування словникового складу мови та відновлення словникового складу дописемного періоду. Історія слів та споріднені дані містяться у спеціальних етимологічних словниках. Робота з цими словниками дозволяє розширити знання в сфері лінгвістики, історії, літератури та культури.

Етимологія характеризується комплексним характером методів дослідження. Крім того, що вона пов'язана з порівняльно-історичним методом, етимологія також ґрунтується на шести принципах: генетичному, речовому, фонетичному, семантичному, словотвірному та просторовому [45, с. 160]. За допомогою порівняльно-історичного методу досліджують формування та розвиток мов, які походять від спільної для них доісторичної прамови (праслов'янська мова, індоєвропейська прамова). Відносно просто на основі досягнень порівняльно-історичного мовознавства відслідкувати історію морфологічного та звукового складу слова.

«Основними різновидами етимологічних досліджень є:

1. вивчення генези та історії розвитку окремо взятих слів;
2. робота над походженням та еволюцією груп слів, які належать до певної логіко-тематичної категорії;

3. дослідження виникнення та розвитку генетичних угруповань слів (історико-етимологічних гнізд), об'єднаних довкола спільного прамовного кореня.

У межах третього підходу виокремлюють дослідження груп історико-етимологічних гнізд слів із коренями, які споріднені семантично» [40, с. 200]. Першість у роботі над двома останніми підходами належить українським мовознавцям Л.А. Булаховському та А.О. Білецькому [40; 8, с. 105].

Логічним є почати нашу етимологічну розвідку з того, що значна кількість морських слів та виразів мають власне німецьке походження та утворюються для опису явища чи процесу. Їх особливість полягає в тому, що вони слугують для спрощення у спілкуванні, але ми припускаємо, що пересічна людина (яка не є моряком) не одразу б збагнула, що мається на увазі. Значення цих слів та виразів вживається і в прямому, так і в переносному значенні, тобто позначає не лише те, що закріплено за цим словом, а й те, що з ним асоціюється. Яскравий приклад – «*glasen*» (мор. бити склянки). Так у мореплавстві називали звук корабельного дзвону кожні півгодини. Звісно, крім морського значення існує також і загальновідоме «вкривати склом (склити); заскляніти (заклякнути). Однак при перекладі спеціальної лексики потрібно враховувати, насамперед, відповідник морської мови, а знання її походження полегшує сам процес перекладу.

Також вдалий приклад зі словом «*Stundenglas n*». Замість годинника для вимірювання часу використовували пісковий годинник, що стояв біля компасу. Він був зроблений зі скла, яке називали «*Stundenglas n*». Дослівник переклад – «годинне скло», але переклад звучить як «пісковий годинник». За логікою, його б мали назвати «*Halbstundenglas n*». Але як би там не було, кожні півгодини називали «*Glas n*», а перевертання пісового годинника, а потім і звучання корабельних дзвонів – «*glasen*».

На противагу таким словам та виразам у мові загального вжитку існують слова, які походять із мови моряків, але вже давно стали зрозумілими для кожного. Либонь, це слово уже навіть не використовують моряки, але воно

збереглося в розмовній мові. Також можливий зворотній процес, тобто, коли розмовна форма може перейти у спеціальну мову, але буде вживатися з іншим відтінком значення. Наприклад, вище згадане слово «*Kaventsmann m*» (товстун, багатій), з латини «*cavens*» (той, хто може поручитися; поручитель – з латини «*cavere*» (ручатися)). Чим впливовішою є людина, тим вагомішими є її слова. Діалектично, *Kaventsmann*ами називають заможних гладких чоловіків. Але німецькі моряки називають з допомогою цього слова високий гребінь хвилі. На сьогодні «*Kaventsmann m*» можна вільно застосовувати у розмовній мові. Наприклад, слово «*Doppel Whopper m*» (щось дуже велетенське та грандіозне) можна замінити на «*Kaventsmann m*». До цієї назви хвилі існує цілий синонімічний ряд: *Kaventsmann* = *Monsterwellen* = *Freak Wave* (з англ. мови).

Багато німецьких слів та виразів у сфері кораблебудування та мореплавства походять з мов германської групи, яка поєднує у собі не лише мови, але й культури їх носіїв. Приведемо приклад: «*Haken m an der Angel*» (гачок на вудці). Слово «*Haken m*» має, крім цього, ще декілька значень: (мор.) простий гак; кут; анкер в годиннику, який спочатку був найважливішим елементом вудочки («*Angel*» (від герм. «*angulam*»)), а потім був перейнятий для позначення повністю всього інструменту. Згадаємо ще, що як в англійській, так і у французькій мові слово «кут» перекладається як «*angle*». Також звернемо увагу на те, що двері, як тоді, так і зараз закріплюють найчастіше на гаки: «*Türangel m*» (дверна петля або завіса). Існує припущення, що слово «*Haken m*» може походити від індогерманського «**ank*» = «згинати», «зігнутий, кривий». У будь-якому разі, з морфеми «*ank*» чітко видно, що його давні корені пов'язані з походженням слова «*Anker*» (якір) [50].

У мові кораблебудування та судноплавства існує багато слів та виразів, які поєднали у собі походження від багатьох мов. Схожість в написанні та звучанні, а також подібність значення дають нам змогу стверджувати, що функція слова залишилася однаковою у декількох мовах. До прикладу: «*Einfüllstutzen m*» (заправний патрубок) – використовується для

каналізаційного колектору і також називається «*Gully m*» (водостік). Це слово походить від англійського «*gullet*» - «*Schlund*» (горло = нижній отвір всмоктуючої труби), «*Kehle*» (горло = кінець книці), «*Wasserrinne*» (водостік кузова = водостічна борозна). Також у французькій мові є слово «*gueule*» = «*Schnauze*» (горловина = забральний капор), «*Öffnung*» (отвір = виріз). Латинським корінням цього слова є «*gula*» = вже знайомі нам «*Kehle*» (горло = кінець книці), «*Schlund*» (горло = нижній отвір всмоктуючої труби) та «*Speiseröhre*» (стравохід = живляча труба). Така схожість у походженні з декількох мов дає нам підставу вважати, що такі деталі існували у кораблебудуванні багатьох народів.

Спільні риси в походженні обумовлюють функціонування слова в майже однаковій формі у декількох мовах і на сьогоднішній день. Мається на увазі, що форма слова збереглася з моменту його виникнення і продовжує існувати в майже такій формі. Схожість може виявлятися або в написання, або в звучанні. Наприклад, загальновідоме слово «*Kiel m*» (поздовжня конструктивна балка нижньої частини судна). У XVI столітті слово перейшло з нижньонімецького діалекту моряків. Слова з сереньоніжньонім. *kēl*, *kiel*, *kil*, давньоскандин. *kjōlr* (що також може означати «гірський хребет»), швец. *köl*, англ. *keel* дозволяють припустити, що у вихідному значенні мається на увазі «щось таке, що схоже на корабель, на те, що гойдається»). Можливим також є варіант, що *kel*, *kil* (повздовжня балка) є давнім словом на позначення корабля. Порівняймо зі староверхньонім. у VIII столітті/старосаксон. *kiol*, середньоверхньонім. *kiel*, староангл. *cēol*, давньосканд. *kjöll* (95).

Характерною рисою для німецької мови є її виразність. Під цим твердженням мається на увазі те, що одним словом може бути описана певна дія або цілий процес. Таке явище притаманне для всіх мовних груп, включаючи мову кораблебудування та мореплавства. Наприклад, «*ausbooten*» (вивезти кого-небудь на шлюпці з корабля на берег). Це поняття також означає виключити кого-небудь зі складу команди корабля, тому у суспільному вжитку цей вираз набуває переносного значення: *aus der Regierung ausbooten*

(вивести зі складу уряду), *einen Untergebene ausbooten* – звільнити підлеглого (з роботи).

У мові мореплавства та кораблебудування є велика кількість слів, які виражені однією частиною мови, але походять від іншої. Це зазвичай слова латинського походження. Слово «*Insel f*» (острів) походить від слова «*Isolation*» (ізоляція), що, у свою чергу, є похідним від латинського «*desolare*» (пустельний, покинутий). У слові «*Isolation*» компонентом є латинське «*insula*» (той, що знаходиться у солоній воді). Отже, через слово «*Isolation*», «*isoliert*» виникло «*Insel*». До прикладу: *Das Schiff liegt querab der Insel* (Корабель стоїть на траверзі до острова).

Великий лінгвістичний інтерес має той факт, що певні слова, які є популярними серед загалу, походять саме з мови кораблебудування та мореплавства. Ми можемо використовувати слова «*Schutz m*» (захист), «*schützen*» (захищати), «*schießen*» (стріляти) у будь-якій сфері нашого життя, від повсякдення до ділового спілкування. Але спочатку, саме у такому сенсі, який ми використовуємо, ці слова сформувалися у мові спеціалістів морської справи: середньовісним. «*schuz*» мало значення «дамба». Зрозуміло, що це слугувало, в першу чергу, захистом від води.

Отже, як бачимо, морська термінологія характеризується використанням питомої лексики та запозичень. Терміни мають різне походження: від власне німецького походження до походження від різних мов (одночасно латина, англійська та французькі мови). У процесі дослідження виявилось, що лексичний склад мови кораблебудування та мореплавства ґрунтується на поєднанні не лише окремих, часто й зовсім неспоріднених, мов, але й культур народів-носіїв цих мов. При такого роду дослідженнях варто взяти до уваги також закономірності розвитку морського ремесла. Хочемо додати, що не варто нехтувати різноманітними морськими розповідями та легендами, адже вони містять велику кількість слів, які можуть бути об'єктами лінгвістичних досліджень. Наприклад, «*Boje f*» (буйок); слово, яке вперше було зафіксоване у 1575 році у нижньонімецькому діалекті, а вже у XVII – XVIII століттях воно

перейшло до німецької загальноживаної мови. Старофранцузькі *buie/boie* (кайдани, пута), латинське *boja* (ярмоподібні кайдани) дають підстави вважати, що слово на позначення анкерного тросу перейняли на позначення буя (95).

Значні труднощі можуть виникнути за відсутності знань про походження слова та історію його утворення. Нижченаведений приклад доводить, що спроба перекласти поняття без етимологічного словника, ніби «по змісту», може бути невдалою.

Backbord n (бакборт, лівий борт) з середньоніжньонімецької *ba[c]kbort* (90), де воно існує з XV століття (95). Найперша форма *bæcbord* дає підставу припускати, що поняття уже довгі роки вживається на території басейнів Північного та Балтійського морів (95). Дослівно воно означає «борт за спиною», що свідчить про те, що у давні часи штурвал знаходився з правого боку корабля, так що штурман був повернутий спиною до лівого борту. Тому, відповідно, праву сторону назвали «*Steuerbord n*» (94). Не знаючи походження слова, у даному випадку важко відшукати правильний варіант. Тому найчастіше маємо переклад «задній борт», який навряд чи існує в конструкції корабля (по аналогії з англ. «*back*» («той, що знаходиться ззаду, задній»). Походження та значення більшості слів та виразів у термінології кораблебудування та мореплавства можна зрозуміти зі значення елементів слова або окремих його частин. Бачимо, що дієслово «*abfaden*» (вимірювати лотом глибину ходової смуги (фарватеру)) пов'язане з іменником «*Faden m*» (нитка), а з його походження відомо, що раніше мірою цієї глибини була нитка, довжиною 1,83 метра.

Підсумовуючи все вищезгадане, хочемо наголосити, що етимологія – складна наука. Вона має особливе значення для розвитку історичної лексикології, а також для порівняльно-історичної граматики, для яких етимологія є базою та джерелом нових матеріалів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Отже, розділ 2 доводить, що перекладознавчий аналіз будь-якої терміносистеми – це складне та багатокомпонентне дослідження, підґрунтя якого базується на різноманітних поняттях теорії перекладу.

Передусім нами було визначені дефініції таких основних понять, як «стратегія», «прийом» та «метод» перекладу. Стало зрозуміло, що станом на сьогодні більша частина лінгвістів використовують ці поняття як синоніми. Тому було надзвичайно важливо чітко їх розмежувати. Щодо німецьких науковців, то вони послуговуються чітко визначеними термінами.

Аналіз матеріалу показав, що прийоми перекладу репрезентуються у вигляді трансформацій, а саме лексичних та граматичних. Щодо перекладацьких стратегій, то мовознавці мають різні підходи до їх визначення, але основними є два підходи – фореїзації (очуження) та доместикації (одомашнення). Крім того, існує ще й стратегія нейтралізації або універсалізації.

Джерельною базою нашої розвідки стала суцільна вибірка лексичних одиниць зі спеціалізованих словників, енциклопедичних видань та навчальних посібників. Задля досягнення мети нашого дослідження нами була застосована низка методів дослідження, наприклад, кількісний, лексико-семантичний аналіз, контекстуальний метод. Також ми розглянули основні перекладацькі прийоми: калькування, описовий переклад, генералізація\конкретизація тощо. Крім того, був проведений етимологічний аналіз деяких лексичних одиниць німецької морської мови, який довів, що етимологія має важливе значення для порівняльно-історичної граматики та історичної лексикології.

РОЗДІЛ 3 ФУНКЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ТА МОРЕПЛАВСТВА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Переклад науково-технічних терміносистем є однією з найактуальніших проблем у перекладознавстві та мовознавстві, адже терміни – це той лексичний шар, який швидко розвивається, має широке використання у колах науковців та вимагає до себе постійної уваги. Така лексика складніша, ніж загальноживана. Одна з основних вимог до перекладача під час роботи над нею – високий рівень фахових знань. Якщо їх недостатньо, тоді виникають значні труднощі у процесі їх перекладу.

Якщо розглядати функціонування терміна як лінгвістичної категорії, то у перекладацькому аспекті, то стає очевидним те, що термінологія має цілу низку «огріхів», які притаманні всім терміносистемам і які можуть стати перешкодами на шляху до адекватного перекладу: «розмір» терміна, тобто його довгота; синонімія; багатозначність; невідповідність терміна дефініції; велика кількість іншомовних термінів у терміносистемі; відсутність систематичності у побудові термінологічних одиниць [21].

Станом на сьогодні у перекладознавстві велика увага приділяється оптимізації перекладу терміносистем усіх галузей науки, техніки та промисловості. Визначення основних способів та прийомів перекладу термінів галузі кораблебудування та мореплавства українською мовою усуне перепони та труднощі у процесі перекладу та сприятиме стандартизації вищезгаданої терміносистеми.

Стратегії підбору трансформацій або прийомів перекладу залежатимуть від лексичних одиниць, які треба перекласти. У нашому дослідженні ми будемо розглядати терміни, запропоновані термінологічним словником (словник С.Я. Розена «Немецко-русский словарь водного транспорта», який містить близько 26000 термінологічних одиниць з основних розділів морської і річкової термінології: судноводіння, морської та річкової лоції, суднобудування, суднового зв'язку, суднової електротехніки, морехідної

астрономії тощо), а також довідковими сторінками в Інтернеті та аматорськими словниками, у яких подана інформація щодо назв військових звань *Deutsche Marine*, *Volksmarine*, *Kriegsmarine*, *Reichsmarine* та *Kaiserliche Marine*, щодо команд та наказів на кораблі, а також щодо морського жаргону, оскільки словникового видання, у якому була б об'єднана ця інформація, не знайшлося. Переклад термінів був взятий з вищезгаданих джерел. Якщо перекладу не було подано, нам доводилося самостійно перекладати термінологічні одиниці. У цьому нам допомагали «Тлумачний словник морської термінології» А.І. Ляшкевич та М.І. Бабишеної, «Военный энциклопедический словарь» та «Морской энциклопедический справочник: в 2 т.», які містили пояснення термінів, і вже з цих пояснень ми мали змогу описовим способом перекласти лексичну одиницю, якщо неможливо було застосувати інші способи та прийоми перекладу.

Значною перешкодою для процесу перекладу був той факт, що на сьогоднішній день не існує словникового видання морської термінології німецько-українського напрямку. Тому терміни доводилося додатково перекладати з російської мови на українську, користуючись довідковими виданнями, щоби насамперед зрозуміти, що означає той чи той термін, а вже потім його перекласти.

Нами було виокремлено 494 термінологічні одиниці, які було поділено на чотири тематичні групи. Пропонуємо розглянути кожну з груп більш детально.

3.1. Особливості перекладу німецьких термінів галузі кораблебудування у межах тематичної групи «Об'єкти»

Тематична група «Об'єкти кораблебудування (та мореплавства)» складається з 209 термінологічних одиниць, що робить її найбільш чисельною серед усіх тематичних груп. Вона містить найменування суден (які будуть становити найбільшу кількість лексичних одиниць), частин кораблів, парусів, назви приміщень на судні, пристроїв, корабельних снастей тощо, тобто, назви

предметів, пов'язаних з кораблебудування та мореплавством. Наприклад: *Leibholz n* (ватервейс), *Motorrettungsboot n* (моторна рятувальна шлюпка), *Seegangsmesser m* (хвилемір), *Seegrenzschutzschiff n* (корабель для охорони морських кордонів), *Seemine f* (морська міна), *Seeschieber m* (забортний клапан), *Seilwinde f* (тросова лебідка), *Takelkette f* (такелажний ланцюг), *Tankrahmenspant n* (трюмний шпангоут), *Vorschaltturbine f* (форшальт-турбіна).

Нагадаємо, що всі лексичні одиниці поділяються на дві групи (з точки зору практики перекладу):

1. Одиниці, що мають відповідники у мові перекладу (*Belegklampe f verankernde* (швартовна утка), *Binnenstevenknie n* (фальстем-книця), *Durchzug m* (леєр)).

2. Одиниці, що не мають відповідників у мові перекладу (*Oberfähnrich zur See m* (оберфенрих-цур-зее), *Obermaat m* (обермаат), *Vizefeldwebel m* (віцефельдфебель).

Перші називаються лексичними одиницями, що мають перекладні еквіваленти, а другі – безеквівалентними лексемами.

Дослідження показало, що головним прийомом перекладу (не тільки у цій групі, але й в усіх інших) є переклад за допомогою **калькування**. Саме у цій групі **калькування**, **транскрибування** та використання **лексичної заміни** є одними з найбільш поширених способів при перекладі морської терміносистеми.

Легко піддаються **транскрипції** переважно назви частин корабля: *Achtersteven m* (ахтерштевень), *Backstag m* (бакштаг), *Cat n* (кат), *Cockpit n* (кокпіт), *Breitwimpel m* (брейд-вимпел), *Spinnaker m* (спінакер), *Vorpiek f* (форпик), *Wimpel m* (вимпел), *Kiel m* (кіль), *Knecht m* (кнехт), *Kofferdamm m* (кофердам) тощо; а також назви деяких суден та пристроїв: *Tachoskop n* (тахоскоп), *Trimaran m* (тримаран).

Саме цей спосіб перекладу видається нам доречним, тому що найчастіше терміни не мають прямого еквівалента у мові перекладу, у нашому випадку –

в українській мові, і тому їх неможливо виконати їх адекватний переклад. Це і зумовлює появу транскрибованих термінологічних одиниць, які потім стають постійними у мові реципієнта [21, с. 55].

Щодо іншого найпоширенішого прийому лексичних трансформацій – **калькування**, то він використовується для перекладу складних за структурою термінологічних одиниць: *Zubringerpumpenbeipass m* (байпас бустерного насоса), *Warnglocke f* (сигнальний дзвін), *Wachboot n* (черговий катер), *Walfangschiff n* (китобійне судно), *Vorschiff-Reaktionssteuer n* (носове реактивне кермо), *Vorschaltturbine f* (форшальт-турбіна), *Trimpumpe f* (трюмна помпа), *Tankdampfer m* (паровий танкер), *Takelkette f* (такелажний ланцюг), *Takelblock m* (блок талів), *Seilkiste f* (канатна скриня), *Seesextant m* (морський секстант). З наведених прикладів бачимо, що найчастіше калькування вживається для перекладу складних іменників, які мають у своєму складі дві чи більше основ. У таких термінологічних одиницях є можливість перекласти кожен основу окремо та потім сформулювати цілісний переклад. Наприклад:

Seilkiste f (канатна скриня) → *Seil n* (канат) + *Kiste f* (скриня)

Seesextant m (морський секстант) → *See f* (море) + *Sextant m* (секстант)

Takelblock m (блок талів) → *Takel n* (талі) + *Block m* (блок)

Велика частка термінологічних одиниць у цій тематичній групі була перекладена шляхом **лексичної заміни**: *Fußblock m* (каніфас-блок), *Garn n* (каболка), *Göschstange f* (гюйсшток), *Haken m* (гак), *Helmstock m* (румпель), *Jackstag m* (лось-штаг), *Klüver m* (стаксель), *Kopfschraube f* (гребний гвинт), *Ladungsanzeiger m* (лодикатор), *Leibholz n* (ватервейс). Це термінологічні одиниці, які мали конкретні та точні еквіваленти у словнику.

Конкретизація та **експлікація** також демонструють велику частку залученості у процесі перекладу (див. Таблицю 3.1.1.).

Таблиця 3.1.1. Приклади використання прийому конкретизації та прийому експлікації у процесі перекладу термінологічних одиниць тематичної групи «Об'єкти кораблебудування (та мореплавства)»

ПРИЙОМ КОНКРЕТИЗАЦІЇ	ПРИЙОМ ЕКСПЛІКАЦІЇ
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Backspiere f</i> (шлюпбалка) • <i>Fußliek n</i> (ліктрос нижньої шкаторини) • <i>Galeerenstock m</i> (бітенг) • <i>Jollentau n</i> (гордень) • <i>Kanadier m</i> (канадське каное) • <i>Kombischiff n</i> (вантажопасажирське судно) • <i>Kurbelmast m</i> (висувна щогла) 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Achterdeck m</i> (кормова частина верхньої палуби) • <i>Dinette n</i> (місце для сиденьок у каюті) • <i>Gatchen n</i> (люверс на верхній шкаторині) • <i>Ketsch f</i> (мале двощоглове спортивне вітрильне судно) • <i>Landungsstrak m</i> (другий пояс обшивки)

Конкретизацію, поряд з генералізацією, вважають прийомами перекладу на лексико-семантичному та лексико-граматичному рівнях [83]. Під поняттям «конкретизація» розуміють такий переклад, при якому лексична одиниця широкого змісту відтворюється лексемою конкретного змісту. Наприклад, *Kombischiff n*. При прямому перекладі це слово можна перекласти, як «комбіноване судно». Але такого поняття не існує у терміносистемі. І ми розуміємо, що під словом «комбіноване» мається на увазі поєднання типів суден – вантажного та пасажирського. Тому цілком виправдано можна перекласти цю лексему, як «вантажопасажирське судно».

Також при перекладі термінів зазначеної тематичної групи була використана **генералізація**, тобто прийом, протилежний конкретизації, – переклад слова з вузьким значенням лексемою більш широкого змісту. Яскравий приклад: *Treibseil n*. Якщо перекласти цей термін поморфемно, то переклад мав би виглядати так: «провідний канат». Але ми маємо переклад «канат», а це означає, що значення терміна було розширене, узагальнене; не уточнюється при перекладі, який саме вид канату.

Або, наприклад, *Unterseeboot n.* Маємо переклад: «підводний човен». Якщо перекладати кожную частину слова, то переклад мав би бути «підморський човен»: *unter* – під + *See f* – море + *Boot n* – човен. Але ми розуміємо, що човен не може бути «підморським», тому що апріорі човни такого типу плавають у великих водоймах (у морі чи в океані). Отже, найкращий варіант перекладу такої лексичної одиниці – «підводний човен».

Ми вважаємо за доцільне використовувати у зазначених прикладах прийом експлікації, бо він дозволяє замінити термінологічну одиницю вихідної мови словосполученням, яке пояснює цю одиницю українською мовою. Наприклад, *Ketsch f.* Ми вважаємо, що найдоцільніше у цьому випадку використати прийом експлікації та перекласти цю лексичну одиницю, як «мале двоцоглове спортивне вітрильне судно». Або, наприклад, *Dinette n.* В українській мові немає прямого еквівалента для цієї лексичної одиниці. Та й у німецьку мову це слово прийшло з англійської (*dinette* - обідній куток; відгороджена їдальня). Тому цю одиницю ми перекладаємо шляхом використання прийому експлікації.

Пропонуємо розглянути таблицю, яка демонструє процентне співвідношення використання різних способів, прийомів та технік перекладу у межах тематичної групи «Об'єкти кораблебудування (та мореплавства)» (див. Таблицю 3.1.2.).

Таблиця 3.1.2. *Процентне співвідношення використання різних способів, прийомів та технік перекладу у межах тематичної групи «Об'єкти кораблебудування (та мореплавства)»*

ОБ'ЄКТИ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ (ТА МОРЕПЛАВСТВА)		
	<i>Кількість лексичних одиниць</i>	<i>Процентне співвідношення</i>
Калькування	79	37.8 %
Конкретизація	26	12.44 %
Транскрипція	27	12.92 %
Транслітерація	1	0.48 %
Лексична заміна	38	18.18 %
Експлікація	16	7.66 %
Конверсія	7	3.35 %
Генералізація	7	3.35 %
Конструкція «іменник+прийменник»	2	0.96 %
Додавання	4	1.91 %
Морфемна калька	2	0.96 %
Разом	209	100 %

Отже, ми бачимо, що найчастіше використовується калькування. Цією перекладацькою технікою було перекладено 79 термінологічних одиниць, що становить 37.8 % від загальної кількості термінів. Лексична заміна використовувалася для перекладу 38 термінологічних одиниць (18.18 % від загальної кількості). Майже однакова кількість термінів була перекладена шляхом конкретизації та транскрипції – 26 та 27 термінологічних одиниць, що становить 12.44 % та 12.92 % відповідно.

Конверсія та генералізація показали себе не надто продуктивними: шляхом їх використання було перекладено по 7 термінологічних одиниць (по 3.35 % від загальної кількості):

1. Конверсія: *Tafeldeck n* (плоска палуба), *Takelungskette f* (ланцюговий клівер-шкот), *Taljereepkausche f* (талрепний коуш) та інші.

2. Генералізація: *Ankerspill n* (шпиль), *Bootsrumpf m* (корпус), *Hellinggerüst n* (елінг).

Розглянемо детальніше прийом конверсії, який допомагає уникати штучності сприйняття тексту. Наприклад, лексична одиниця *Takelungskette f*

(ланцюговий клівер-шкот). Ми бачимо, що слово *Kette f* здійснює перехід із однієї частини мови в іншу: іменник → прикметник: ланцюг → ланцюговий. Або також термінологічна одиниця *Taljereepkausche f*. Аналогічно до першого прикладу: лексема *Taljereep n*, яка у терміні є іменником переходить до стану прикметника. І у перекладі ми маємо словосполучення «талрепний коуш».

Щодо найменш вживаних способів, прийомів та технік перекладу, то:

1. Лише 4 терміна було перекладено шляхом **додавання** (1.91%) (*Mittelschiff n* (середня частина корабля), *Seegrenzschutzschiff n* (корабель для охорони морських кордонів), *Seetrockenfrachter m* (морське суховантажне судно) та *Wandtochter f* (настінний репітер гірокомпаса)). Додавання – такий вид трансформації, за якого необхідним є використання додаткових лексичних одиниць. Наприклад, *Wandtochter f*: *Wand f* (стіна) + *Tochter f* (репітер). До цього словосполучення додається слово «гірокомпас», щоби було зрозуміло, що це репітер саме гірокомпаса. Отже, отримуємо переклад «настінний репітер гірокомпаса».

2. По 2 терміна – шляхом використання **морфемної кальки** (*Bugsprieteselsaupt n* (бушпритний езельгофт), *Seepostdampfer m* (морський поштовий пароплав)) та конструкції «іменник+прийменник (*Seilfeld n* (майданчик для троса), *Tragflügelboot n* (судно на підводних крилах) (по 0.96%). Пропонуємо звернути увагу на термін *Seilfeld n*. Цю лексему можливо перекласти як «тросовий майданчик», смислу слова це не змінить. Але вважаємо більш доречним та влучним переклад з використанням прийменника: «майданчик для троса». Щодо терміна *Tragflügelboot n* зазначимо, що інші прийоми перекладу неможливо використати для перекладу цієї лексичної одиниці. Не можна перекласти цей термін як «підводнокрильне судно» (*Tragflügel m* (підводне крило) + *Boot n* (судно)). Тому для правильного перекладу залучаємо прийменник «на»: «судно на підводних крилах».

3. Лише 1 термін (*Want f* (вант)) був перекладений за допомогою **транслітерації** (0.48% від загальної кількості термінологічних одиниць).

Отже, коротко підсумуємо. Основними прийомами, шляхом використання яких було перекладено термінологічні одиниці тематичної групи «Об'єкти кораблебудування (та мореплавства)» є калькування, транскрипція та лексична заміна. Транслітерація виявилася найменш поширеною.

Пропонуємо розглянути наступну тематичну групу – «Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства)».

3.2. Особливості перекладу німецьких термінів галузі кораблебудування у межах тематичної групи «Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства)».

Тематична група «Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства)» сформована зі 110 термінологічних одиниць. Вона є третьою за величиною тематичною групою з чотирьох і складається з назв військових звань (*Deutsche Marine, Volksmarine, Kriegsmarine, Reichsmarine, Kaiserliche Marine*) та назв морських професій: *Abschnittsleiter m* (командир бойової частини), *Fähnrich zur See m* (фенрих-цур-зее), *Großadmiral m* (грос-адмірал), *Hauptgefreiter m* (гауптефрейтор), *Rettungsbootsmann m* (старшина рятувальної шлюпки), *Marinenachrichtenoﬃzierung m* (офіцер морської служби зв'язку), *Marinesanitätssoﬃzierung m* (офіцер медико-санітарної служби військово-морських сил), *Seeflieger m* (морський льотчик), *Signalmann m* (зв'язківець).

Наступна таблиця демонструє частоту використання різних способів, прийомів та технік перекладу термінологічних одиниць тематичної групи «Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства)».

Таблиця 3.2.1. Процентне співвідношення використання різних способів, прийомів та технік перекладу у межах тематичної групи «Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства)»

СУБ'ЄКТИ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ (ТА МОРЕПЛАВСТВА)		
	Кількість лексичних одиниць	Процентне співвідношення
Калькування	33	30 %
Конкретизація	5	4.55 %
Транскрипція	34	30.91 %
Лексична заміна	13	11.82 %
Експлікація	15	13.64 %
Додавання	5	4.55 %
Опущення	1	0.91 %
Морфемна калька	2	1.82 %
Поєднання «калькування+конкретизація»	1	0.91 %
Поєднання «транскрипція+лексична заміна»	1	0.91%
Разом	110	100 %

Отже, аналіз показує, що найчастіше використовується саме **транскрипція** – 34 термінологічні одиниці зі 110, що становить 30.91%: *Admiral m* (адмірал), *Bootsmann m* (боцман), *Fähnrich m* (фенрих), *Feldwebel m* (фельфебель), *Lotsmann m* (лоцман), *Maat m* (маат), *Oberstabsfähnrich m* (оберштабсфенрих), *Seekadett m* (зекадет). Така «популярність» транскрипції пояснюється тим фактом, що більшість військових звань німецького флоту різних історичних періодів не мають відповідних звань в українському флоті. Наприклад, *Kapitän zur See m* (капітан-цур-зее). У Військово-морських силах Збройних Сил України існує звання «Капітан I рангу». Звання *Kapitän zur See m* у *Deutsche Marine* відповідає званню ««Капітан I рангу» у ВМС Збройних Сил України. Але *Kapitän zur See m* – це не капітан I рангу, це звання лише ВМС України та багатьох інших країн, але не ФРН. І тому ми не можемо перекласти звання «*Kapitän zur See m*» як «Капітан I рангу», а перекладаємо як «капітан-цур-зее».

Майже таку ж кількість термінологічних одиниць (33 терміна) було перекладено шляхом **калькування** (30% від загальної кількості): *Hafenarzt m*

(портовий лікар), *Marineunterarzt m* (молодший лікар військово-морських сил), *Oberbootsmann m* (старший боцман), *Obersteward m* (старший стюард), *Passagieragent m* (пасажирський агент), *Plattenleger m* (установник листів обшивки), *Schiffskommandant m* (командир корабля), *Seelotse m* (морський лоцман), *Wachmaschinist m* (вахтовий машиніст), *Zerstörerkommandant m* (командир есмінця):

Hafenarzt m (портовий лікар) → *Hafen m* (порт) + *Arzt m* (лікар)

Passagieragent m (пасажирський агент) → *Passagier m* (пасажир) + *Agent m* (агент)

Seelotse m (морський лоцман) → *See f* (море) + *Lotse m* (лоцман)

Zerstörerkommandant m (командир есмінця) → *Zerstörer m* (есмінець) + *Kommandant m* (командир)

На другому місці за частотою використання знаходяться **лексична заміна** та **експлікація** (13 (11.82%) та 15 (13.64%) термінів відповідно):

1. Лексична заміна: *Flaggoffizier m* (флагман), *Flottillenadmiral m* (адмірал флотилії), *Funkmeister m* (фельдфебель-радист), *Kapitän m* (капітан), *Leutnant m* (лейтенант). Ці лексичні одиниці мають прямі відповідники у словнику, тому маємо право стверджувати, що у цих випадках застосовується прийом лексичної заміни.

2. Експлікація: *Marineartillerieoffizier m* (офіцер морської артилерійської служби), *Marineingenieuroffizier m* (офіцер інженерно-технічної служби), *Marineverwaltungsoffizier m* (офіцер флотського адміністративного складу), *Pflichtlotse m* (лоцман, який викликається в обов'язковому порядку), *Treidler m* (лоцман-практик (не має лоцманського свідоцтва)), *Waffenoffizier m* (офіцер служби озброєння). Розглянемо детальніше приклад *Pflichtlotse m*. Неможливо перекласти цю одиницю як «зобов'язаний лоцман», тому що з цього перекладу незрозуміло, що саме мається на увазі, що саме він зобов'язаний. Але, застосовуючи прийом експлікації, можливо досягти більш адекватного перекладу – «лоцман, який викликається в обов'язковому порядку».

Однакова кількість термінологічних одиниць (по 5 термінів) була перекладена шляхом **конкретизації** та **додавання** (див. Таблицю 3.2.2.).

Таблиця 3.2.2. *Приклади використання прийому конкретизації та прийому додавання у процесі перекладу термінологічних одиниць тематичної групи «Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства)»*

ПРИЙОМ КОНКРЕТИЗАЦІЇ	ПРИЙОМ ДОДАВАННЯ
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Abschnittsleiter m</i> (командир бойової частини) • <i>Ingenieur m</i> (головний механік) • <i>Marinepfarrer m</i> (корабельний священик) • <i>Oberfeuermeister m</i> (старшина кочегарів на судні) • <i>Offizier m nautischer</i> (штурман) 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Offizier m Torpedotechnischer</i> (офіцер торпедно-технічної служби) • <i>Personal n nautisches</i> (штурманський склад екіпажу) • <i>Personal n seemänisches</i> (плаваючий склад екіпажу) • <i>Rettungsbootsmann m</i> (старшина рятувальної шлюпки) • <i>Seemaschinist m</i> (морський судновий машиніст)

Наприклад, *Ingenieur m*. У перекладі бачимо словосполучення «головний механік», а це яскравий приклад конкретизації, адже *Ingenieur m* не було перекладено як «інженер». Це поняття було конкретизовано, відповідно до морської терміносистеми. У морській галузі *Ingenieur m* – не просто інженер, а головний механік.

Розглянемо також лексичну одиницю *Marinepfarrer m*. Застосування прийому конкретизації полягає в тому, що згідно зі словником «*marin*» перекладається як «морський». Але у процесі перекладу *Marinepfarrer m* було використано прикметник «корабельний», тобто відбулося звуження поняття. На нашу думку, такий переклад більш вдалий.

Одиниця *Offizier m Torpedotechnischer* (офіцер торпедно-технічної служби) яскраво демонструє використання прийому додавання. Її переклад

вимагає додаткової лексичної одиниці «служба». Як і терміни *Personal n nautisches* (штурманський склад екіпажу) та *Personal n seemänisches* (плаваючий склад екіпажу). Додавання лексеми «склад» дозволяє стверджувати, що у цих випадках було застосовано прийом додавання.

Шляхом використання **морфемної кальки** було перекладено лише 1.82% усіх термінів (2 лексичні одиниці: *Oberhafenmeister m* (головний капітан порту) та *Oberzollinspektor m* (старший митний інспектор)).

Порівняно з попередньою тематичною групою бачимо використання **опущення**, але незначне: переклад лише 1 терміна (0.91% від загальної кількості): *Offizierspraktikant m* (стажист, практикант (на торговому судні)), тобто відбулося відсікання зайвого елемента (частину «*Offiziers-*» було опущено у процесі перекладу). І щонайцікавіше, у цій тематичній групі було зафіксовано поєднання перекладацьких прийомів та технік:

1. Поєднання **«калькування+конкретизація»**: *Wachingenieur m* (вахтовий інженер-механік). Бачимо використання калькування (*wach* (сторожовий, вахтовий) + *Ingenieur m* (інженер), а також прийому конкретизації (*Ingenieur m* → інженер-механік).

2. Поєднання **«транскрипція+лексична заміна»**: *Korvettenkapitän m* (корветтен-капітан). Транскрипцію було застосовано для перекладу частини «*Korvetten-*».

Також порівняно з попередньою групою не було помічено використання конверсії та генералізації.

Отже, бачимо, що у процесі перекладу термінологічних одиниць цієї тематичної групи найчастіше використовується транскрипція та калькування. Також зазначимо, що більшість термінологічних одиниць цієї тематичної групи перекладалися нами самостійно, оскільки деякі з них мали переклад тільки російською мовою, а деякі – взагалі його не мали або були перекладені за допомогою транскрипції або транслітерації. У тих випадках, де такий переклад здавався нам недоречним, ми вдавалися до інших прийомів перекладу.

Розглянемо наступну тематичну групу – «Сфери діяльності, пов’язані з кораблебудуванням (та мореплавством)».

3.3. Особливості перекладу німецьких термінів галузі кораблебудування у межах тематичної групи «Сфери діяльності, пов’язані з кораблебудуванням (та мореплавством)»

Наступна тематична група «Сфери діяльності, пов’язані з кораблебудуванням (та мореплавством)» складається лише з 26 термінологічних одиниць, які ми виділили зі словника С. Я. Розена «Немецко-русский словарь водного транспорта». Зазначена кількість демонструє, що ця група є найменшою серед усіх чотирьох груп. Проте, як і в попередніх групах, у ній домінує використання такої перекладацької техніки, як **калькування**. Наприклад: *Passagierbeförderung* *f* (перевезення пасажирів), *Seenotrettungsdienst* *m* (морська аварійно-рятувальна служба), *Seefischwirtschaft* *f* (морське рибне господарство), *Seeflugzeugbau* *m* (гідролітакобудування), *Seegeodäsie* *f* (морська геодезія), *Seegeographie* *f* (морська географія), *Schiffskörperreparatur* *f* (ремонт корпусу судна). Найяскравішими прикладами є останні три терміни:

Seegeodäsie *f* (морська геодезія) → *See* *f* (море) + *Geodäsie* *f* (геодезія)

Seegeographie *f* (морська географія) → *See* *f* (море) + *Geographie* *f* (географія)

Schiffskörperreparatur *f* (ремонт корпусу судна) → *Schiff* *n* (судно) + *Körper* *m* (корпус) + *Reparatur* *f* (ремонт)

З однаковою частотою були використані прийом **конкретизації** та **експлікації**: таким чином були перекладені по 4 терміни (див. Таблицю 3.3.1.).

Таблиця 3.3.1. Приклади використання прийомів конкретизації та експлікації у процесі перекладу термінологічних одиниць тематичної групи «Сфери діяльності, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплаванням)»

ПРИЙОМ КОНКРЕТИЗАЦІЇ	ПРИЙОМ ЕКСПЛІКАЦІЇ
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Pfahlarbeit f</i> (виконання швартових операцій) • <i>Fangflotte f</i> (рибопромисловий флот) • <i>Boxenfertigung f</i> (стапельне виробництво) • <i>Schiffbauversuchswesen m</i> (випробування судів) 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Treibnetzfisherei f</i> (рибна ловля за допомогою дрифтерних сітей) • <i>Treibnetzheringsfisherei f</i> (промислова ловля оселедця за допомогою дрифтерних сітей) • <i>Kurrenfisherei f</i> (ловля риби траловими сітями) • <i>Dampferhochseefischerei f</i> (рибальство у відкритому морі за допомогою парових риболовних суден)

Наприклад, *Fangflotte f*. У мові загального вжитку ця лексична одиниця перекладається як «промисловий флот». Але у суднобудівній терміносистемі вона має переклад «рибопромисловий флот», тобто бачимо, як поняття конкретизується. Або, наприклад, *Schiffbauversuchswesen m*. Якщо ми поділимо цю термінологічну одиницю на 2 частини (*Schiffbau m* (кораблебудування) + *Versuchswesen n* (експеримент, експериментальне дослідження), то отримаємо переклад на кшталт «експерименти під час кораблебудування». Але у цьому прикладі було застосовано прийом конкретизації, який дозволив «уточнити» у перекладі, які саме експерименти маються на увазі. І, отже, маємо переклад «випробування судів».

Що ж до прийому експлікації, розглянемо приклад *Treibnetzfisherei f*. Якщо б ця одиниця була перекладена, як «дрифтерне рибальство» або «дрифтерний лов», можна було б стверджувати, що це калькування у поєднанні з опущенням (*Treibnetz n* (дрифтерна сітка), слово «сітка»

вилучається). Але, маючи переклад «рибна ловля за допомогою дрейфтерних сітей», говоримо про використання прийому експлікації.

Також під час перекладу термінів цієї тематичної групи були використані: **лексична заміна** (*Zimmerwerft f* (верф дерев'яного суднобудування)), **генералізація** (*Bauhelling f* (корпусобудівний цех)) та **додавання** (*Betonschiffbau m* (залізобетонне суднобудування)).

З огляду на те, що тематична група «Сфери діяльності, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством)» не надто чисельна, кількість використаних перекладацьких способів, прийомів та технік обмежена. Пропонуємо розглянути процентне співвідношення використання різних способів, прийомів та технік перекладу у межах тематичної групи «Сфери діяльності, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством)» (див. Таблицю 3.3.2.).

Таблиця 3.3.2. *Процентне співвідношення використання різних способів, прийомів та технік перекладу у межах тематичної групи «Сфери діяльності, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством)»*

СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРАБЛЕБУДУВАННЯМ (ТА МОРЕПЛАВСТВОМ)		
	<i>Кількість лексичних одиниць</i>	<i>Процентне співвідношення</i>
Калькування	15	57.69 %
Конкретизація	4	15.38 %
Лексична заміна	1	3.85 %
Експлікація	4	15.38 %
Генералізація	1	3.85 %
Додавання	1	3.85 %
<i>Разом</i>	26	100 %

Отже, калькування є найбільш поширеною перекладацькою технікою у процесі перекладу термінів третьої тематичної групи «Сфери діяльності, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством)»

Пропонуємо розглянути четверту тематичну групу «Властивості, ознаки, процеси, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством)».

3.4 Особливості перекладу німецьких термінів галузі кораблебудування у межах тематичної групи «Властивості, ознаки та процеси, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством)»

Четверта тематична група складається зі 149 термінологічних одиниць, що робить її другою за величиною групою. Вона є найбільш різноманітною за своїм складом, тому що її терміни називають різносторонні поняття у галузі кораблебудування та мореплавства. Група містить й іменники, й дієслова, й прислівники.

У цій тематичній групі домінує використання прийому **експлікації** (24.83%), хоча і з невеликим відривом від **калькування** (22.82%).

1. Прийом експлікації: *abgreifen* (вимірювати відстань циркулем на морській карті), *abhupen* (подавати сигнал гудком), *anluven* (приводити судно до вітру), *heckwärtig* (такий, що направлений до корми), *heißten* (тягнути судно проти течії), *Koppelnavigation f* (навігація за методом вирахування шляху), *luvgerig* (з креном в навітряну сторону), *pallhieven* (навернути на пал), *zurückbrassen* (повертати реї за допомогою брасів), *zusammenzeisen* (з'єднувати за допомогою тонкого троса). Бачимо з наведених прикладів, що більша частина слів, які було перекладено за допомогою такого прийому, – це дієслова.

2. Перекладацька техніка калькування: *Fahrtwinkel m* (курсний кут), *Neigungswinkel m* (кут нахилу), *Normalnull f* (нуль глибин), *Notdruckfall m* (аварійне зниження тиску), *Orbitalbewegung f* (орбітальний рух (напр., частинок води)), *Ozeanüberquerung f* (перетин океану), *Polarkoordinaten pl* (полярні координати), *Querbewegungsbeschleunigung f* (прискорення поперечного руху), *Schiffsstabilität f* (стійкість судна):

Schiffsstabilität f (стійкість судна) → *Schiff n* (судно, корабель) + *Stabilität f* (стійкість, стабільність)

Ozeanüberquerung f (перетин океану) → *Ozean m* (океан) + *Überquerung f* (перетин)

Orbitalbewegung f (орбітальний рух) → *orbital* (орбітальний) + *Bewegung f* (рух)

Також дуже широко використовується **лексична заміна**: *festmachen* (швартуватися), *havarieren* (потрапити в аварію), *innenbords* (на борту судна), *obenaufschwimmen* (спливати, підніматися на поверхню), *orten* (визначати місце корабля), *querab* (по траверзу), *skullen* (гребти парними веслами), *steuerlastig* (з дифферентом на корму), *Tonnage f* (тоннаж), *trockenfallen* (сісти на міліну), *remen* (гребти). Бачимо, що багато дієслів перекладаються також шляхом лексичної заміни.

Уперше серед усіх чотирьох тематичних груп з'являється використання **семантичного запозичення** (10.07%). У нашому дослідженні воно використовується виключно для перекладу команд та наказів на кораблі. Наприклад:

<i>Alle Mann an Bord/an Deck!</i>	<i>Loten!</i> Виміряти глибину лотом!
Свистати всіх нагору!	<i>Recht so!</i> Тримати курс!
<i>Fallen Anker!</i> Віддати якір!	<i>Ree!</i> Під вітер!
<i>Klar Deck!</i> Драїти палубу!	<i>Reise-Reise!</i> Підйом!

У порівнянні з групами «Об'єкти кораблебудування (та мореплавства)» та «Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства)» четверта тематична група має більший процент використання **морфемної кальки** у перекладі (4.03% від загальної кількості), тобто 6 термінів зі 149: *Magnetkompaßablenkung f* (девіація магнітного компаса), *Querschiffsneigung f* (боковий крен судна), *Radarabsuchen n* (пошук за допомогою радара), *Reservehandsteuerung f* (резервне ручне кермове управління), *Triftrichtung f* (напрямок дрейфу), *Vorstrombeiwert m* (коефіцієнт попутного потоку).

Майже таку ж частоту використання мають **генералізація та додавання** (6 та 5 термінів відповідно).

1. Прийом генералізації: *Kabellänge f* (кабельтов), *Kavitationerscheinung f* (кавітація), *Patrouillenfahrt f* (патрулювання), *Peilanlage-Frequenzbereich m*

(діапазон пеленгатора), *Schrägcurs m* (курс відносно вітру), *Zylinderkoeffizient m* (коефіцієнт поздовжньої повноти).

2. Прийом додавання: *Panikwinkel m* (критичний кут крену), *Peilbreite f* (ширина зони пеленгування), *Seenotfrequenz f* (частота хвилі сигналу лиха), *Wandstärke f* (товщина бортової обшивки), *Zweitaktspülung f* (продування двотактного двигуна внутрішнього згоряння). Розглянемо деякі з прикладів детальніше.

Зокрема, *Peilbreite f* (ширина зони пеленгування). Додаткова лексична одиниця «зона» чітко показує, що у процесі перекладу був використаний прийом додавання. Як і у випадку з *Zweitaktspülung f* (продування двотактного двигуна внутрішнього згоряння). *Zweitakt m* (двотактний двигун) + *Spülung f* (полоскання; продування). Додавання словосполучення «внутрішнього згоряння» й підтверджує використання вищезазначеного прийому.

Також спостерігаємо використання **конверсії**: шляхом використання цього прийому було перекладено 3 терміни (2.01 % від загальної кількості): *Bekleeden m* (клетнювання), *Prangen n* (форсування вітрилами) та *Radarecho n* (радіолокаційний ехо-сигнал):

Bekleeden m (клетнювання) → *bekleeden* (клетнювати)

Prangen n (форсування вітрилами) → *prangen* (блищати, виблискувати)

Radarecho n (радіолокаційний ехо-сигнал) → *Radar m* (радар, радіолокатор) + *Echo n* (ехо-сигнал). Бачимо, що іменник «радіолокатор» переходить у прикметник «радіолокаційний».

Переклад шляхом утворення конструкції «іменник+прийменник» зустрічається дуже рідко, але у цій тематичній групі ми маємо такий приклад, однак лише один: *Zuwasserbringen n* (спуск на воду). Прийменник «*zu*» має варіант перекладу «на» (при позначенні місця). Тому і маємо «спуск на воду» у перекладі. На нашу думку, це досить вдалий варіант.

І знову, як і у другій тематичній групі «Суб'єкти кораблебудування (та мореплавання)» бачимо приклад перекладу шляхом використання поєднання прийомів та технік:

1. Поєднання «**додавання+експлікація**»: *Ölpest f* (забруднення морських вод нафтою та маслом).

2. Поєднання «**калькування+конверсія**»: *Nullmeridian m* (нульовий меридіан), *Nullstabilität f* (нульова остійність). І в першому, і в другому прикладі бачимо, що іменник «*Null f*» переходить у прикметник «нульовий/-а».

Пропонуємо розглянути таблицю, яка демонструє процентне співвідношення використання різних способів, прийомів та технік перекладу у межах тематичної групи «Властивості, ознаки, процеси, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством)» (див. Таблицю 3.4.1.).

Таблиця 3.4.1. *Процентне співвідношення використання різних способів, прийомів та технік перекладу у межах тематичної групи «Властивості, ознаки, процеси, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством)»*

ВЛАСТИВОСТІ, ОЗНАКИ, ПРОЦЕСИ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРАБЛЕБУДУВАННЯМ (ТА МОРЕПЛАВСТВОМ)		
	<i>Кількість лексичних одиниць</i>	<i>Процентне співвідношення</i>
Калькування	34	22.82 %
Експлікація	37	24.83 %
Конкретизація	16	10.74 %
Додавання	5	3.36 %
Генералізація	6	4.03 %
Лексична заміна	23	15.44 %
Семантичне запозичення	15	10.07 %
Морфемна калька	6	4.03 %
Конверсія	3	2.01 %
Конструкція «іменник+прийменник»	1	0.67 %
Поєднання «додавання+експлікація»	1	0.67 %
Поєднання «калькування+конверсія»	2	1.34 %
Разом	149	100 %

Отже, найбільш продуктивними прийомами перекладу термінологічних одиниць четвертої тематичної групи «Властивості, ознаки, процеси, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством)» є експлікація, калькування та лексична заміна.

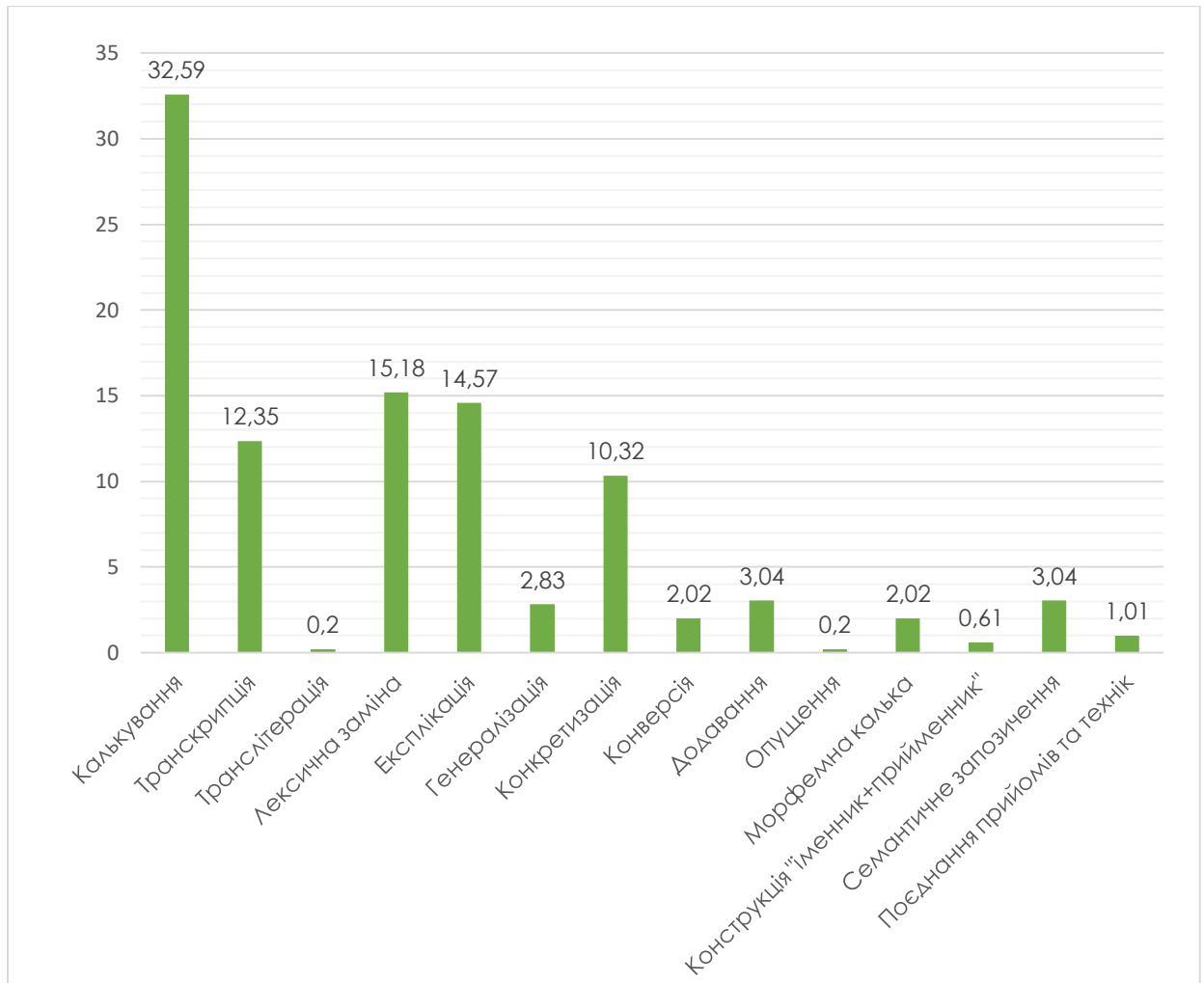
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У 3 розділі нами були проаналізовані відібрані термінологічні одиниці, які було поділено на 4 тематичні групи. Ми дослідили закономірності та частоту застосування конкретних перекладацьких способів, прийомів та технік. Отже, було з'ясовано, що:

- у двох тематичних групах («Об'єкти кораблебудування (та мореплавства)» та «Сфери діяльності, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплаванням)») більшість термінологічних одиниць було перекладено шляхом застосування перекладацької техніки **калькування** (37.8 % та 57.69 % відповідно від загальної кількості);
- у тематичній групі «Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства)» превалюючою була **транскрипція** (30.91 % від загальної кількості);
- більша частина термінів тематичної групи «Властивості, ознаки, процеси, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплаванням)» була перекладена шляхом використання прийому **експлікації** (24.83 % від загальної кількості);
- найменш вживаними перекладацькими прийомами виявилися **конверсія, опущення, додавання та транслітерація**;
- використання прийому **додавання** та **експлікації** найкраще допомагають розкрити зміст поняття.

Наступний графік демонструє частоту використання перекладацьких прийомів та технік у відтворенні термінологічної лексики галузі кораблебудування та мореплавання загалом серед усіх тематичних груп (див. Графік 1). Графіки, що показують частоту використання перекладацьких прийомів та технік у конкретній тематичній групі, знаходяться у Додатку Г.

Графік 1. Використання перекладацьких прийомів та технік у відтворенні термінологічної лексики галузі кораблебудування та мореплавства

ВИСНОВКИ

Кораблебудування є однією з тих галузей промисловості, яка забезпечує розвиток всієї світової економіки. Важливість судноплавства у міжнародному контексті неможливо переоцінити. А з огляду на те, що інтернаціональна комунікація у всіх її проявах та на всіх її рівнях відіграє ключову роль на сьогодні, у центрі нашого дослідження і постав переклад термінів – універсальних одиниць, які забезпечують розуміння між представниками науки та техніки різних культур та народів; одиниць, які завжди викликали труднощі у процесі їх відтворення.

Зазначимо, що всі завдання, які ми поставили перед собою, було виконано.

1. По-перше, нами було виокремлено основні класи спеціальної лексики та схарактеризовано основні з них: термін та професіоналізм. У процесі дослідження було з'ясовано, що спеціальна лексика – це певний набір слів чи словосполучень, які дають визначення різним поняттям спеціальних галузей знання або діяльності. Ми дотримуємося думки Т.С. Пристайко, яка говорить, що спеціальна лексика існує у вигляді номінативних одиниць трьох класів: терміни, професіоналізми та номенклатурні знаки [61, с. 38]. Нами було визначено, що, на жаль, у лінгвістиці не існує єдиного визначення терміна, адже мовознавці не можуть точно визначитися з дефініцією терміна, з вимогами, які ставляться до нього тощо. У нашій роботі ми спираємося на визначення, яке подає О.Д. Пономарів: «Термін – це одиниця історично сформованої термінологічної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполученням, служить для спілкування людей, пов'язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови й підпорядковується її законам» [30, с. 91]. Що ж до професіоналізма, то у ньому ми вбачаємо напівофіційну стилістично марковану лексичну одиницю, яка вживається спеціалістами у професійних колах задля позначення загальновідомого поняття. Аналіз показав, що терміни та професіоналізми мають й спільні, й відмінні риси, однак відмінних більше,

тому є цілком виправданим їх розмежування. Отже, у нашому дослідженні під спеціальною лексикою кораблебудування та мореплавства ми будемо розуміти такий лексичний прошарок мови, який обмежений рамками професійного спілкування та понятійною сферою, та який пов'язаний з морською справою.

2. По-друге, ми проаналізували лінгвальні та екстралінгвальні чинники формування німецької та української терміносистем галузі кораблебудування та судноплавства. Нами було з'ясовано, що головними причинами, які вплинули на процес формування обох терміносистем є:

1. Для німецької терміносистеми – лексичне взаємопроникнення термінології та певних груп спеціальної мови (професіоналізмів, жаргонізмів тощо).

2. Для української терміносистеми – тривале існування України під колосальним російськомовним впливом, що призвело до запозичення багатьох термінологічних одиниць з російської мови, навіть якщо вони не відповідали нормам української літературної мови. Результатом дії цієї історико-політичної умови стало чергування етапів вільного становлення української термінології кораблебудування та етапів навмисного впливу російської, польської чи германських мов.

Крім того, нами було досліджено дериваційний потенціал німецької морської терміносистеми, і ми виявили, що він є надзвичайно високим. Основними словотвірними способами виявилися морфологічний спосіб (префіксація, суфіксація, префіксально-суфіксальний метод та конверсія), словоскладання, а також утворення скорочень та аббревіатур.

3. По-третє, було проведено етимологічний аналіз німецької терміносистеми галузі кораблебудування та судноплавства. Під етимологією, за О.Н. Трубачевим, ми розуміли «науково-дослідну процедуру, направлену на розкриття походження слова, а також сам результат цієї процедури» [68, с. 407]. Ми з'ясували, що велика кількість морських слів та виразів мають власне німецьке походження та були утворені задля опису процесу чи явища.

Вони можуть вживатися як у прямому, так і в переносному значенні. Наприклад, «*glasen*» (1) (мор.) бити склянки/звук корабельного дзвону кожні півгодини; 2) (заг.) вкривати склом).

На противагу таким словам та виразам у німецькій мові функціонують такі лексичні одиниці, які походять з мов моряків, але вже давно стали зрозумілими для всіх. Наприклад, «*Kaventsmann m*» (високий гребінь хвилі ↔ товстун/багатій).

Дослідження довело, що велика кількість німецьких слів та виразів походять з мов германської групи або ж поєднують у собі походження від багатьох мов. Ми також з'ясували, що у німецькій морській термінології існує велика кількість слів, які виражені однією частиною мови, але походять від іншої. Це зазвичай слова латинського походження. Слово «*Insel f*» (острів) походить від слова «*Isolation*» (ізоляція), що, у свою чергу, є похідним від латинського «*desolare*» (пустельний, покинутий). У слові «*Isolation*» компонентом є латинське «*insula*» (той, що знаходиться у солоній воді). Отже, через слово «*Isolation*», «*isoliert*» виникло «*Insel*».

Отже, бачимо, що у німецькій морській термінології одночасно функціонують й питома лексика, й запозичення з різних мов. Такі терміни мають різне походження (з латини, французької, голландської, англійської мов тощо).

4. По-четверте, перед початком перекладознавчого аналізу, нами була закладена теоретико-методологічна основа нашого дослідження. Теоретичною базою для нас стали ґрунтовні фундаментальні праці, присвячені проблемам теорії перекладу (О.Д. Швейцер), науково-технічного перекладу (В.І. Карабан) тощо.

Джерелами для відбору досліджуваних лексичних одиниць слугували словники морських термінів, енциклопедичні видання та навчальні посібники.

Нами було застосовано комплексний перекладознавчий аналіз, який враховував останні тенденції у розумінні поняття «термін» та процесу перекладу загалом. Статистичний аналіз був частково залучений з метою

зміцнити аргументацію дослідження кількісними показниками. Стилiстичний, лексико-семантичний та граматичний аналіз стали базисом підбору еквівалентних відповідників для одиниць німецької спеціальної лексики галузі кораблебудування. Метод суцільної вибірки дозволив виокремити одиниці аналізу. Лінгвальні та екстралінгвальні особливості терміносистем були визначені шляхом контекстуального методу.

Крім того, відібрані термінологічні одиниці було поділено на чотири тематичні групи:

1. Об'єкти кораблебудування (та мореплавства).
2. Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства).
3. Сфери діяльності, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплаванням).
4. Властивості, ознаки, процеси, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплаванням).

У своєму дослідженні ми будемо спиратися на класифікацію перекладацьких трансформацій, яку пропонують А.М. Фітерман та Т.Р. Левицька [33, с. 56].

5. По-п'яте, нами було визначено особливості перекладу німецьких термінів галузі кораблебудування та судноплавання у межах виокремлених тематичних груп. Дослідження показало, що найбільш вживаними перекладацькими прийомами та техніками виявилися **калькування, транскрипція та експлікація** (у різних відсоткових співвідношеннях залежно від тематичної групи (див. Додаток Г)). Найменш вживаними перекладацькими прийомами виявилися **конверсія, опущення, додавання та транслітерація** (див. Додаток Г). Крім цього, з різною частотністю та не у всіх тематичних групах у процесі перекладу було зафіксовано використання **морфемної кальки** та конструкції **«іменник+прийменник»**. Лише у четвертій тематичній групі «Властивості, ознаки, процеси, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплаванням)» ми вдалися до **семантичного запозичення** для перекладу команд та наказів на кораблі. Найцікавішим є те, що у деяких випадках було зафіксовано поєднання перекладацьких прийомів

та технік: **калькування+конкретизація, транскрипція+лексична заміна, додавання+експлікація та калькування+конверсія.**

Ми довели, що перекладацькі труднощі під час перекладу слів, виразів та фразеологізмів часто зумовлені їх етимологією. Під цим розуміємо той факт, що для правильного та адекватного перекладу нерідко необхідно знати, що саме воно позначає.

6. По-шосте, ми мали створити термінологічний словник із зазначенням перекладу терміна та способу/прийому/техніки перекладу. У Додатку В міститься такий словник, який складається із 494 термінологічних одиниць. Всі терміни поділені на чотири тематичні групи та розміщені за алфавітом у межах кожної групи.

Зважаючи на те, що кораблебудування та судноплавство швидко та інтенсивно розвивається в умовах глобалізації, проблема стандартизації та уніфікації термінологічних одиниць вищезгаданої галузі та їх адекватний переклад завжди будуть актуальними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажнюк Б.М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні. К.: Наук. думка, 1989. 136 с.
2. Азарова Л.Є. Складання як один із способів словотвору: монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. 123 с.
3. Андрієнко Т.П. Когнітивні чинники, що визначають набір стратегії перекладу // Філологічні трактати. 2012. Т. 4, №3. С. 5-13.
4. Андріянова О.Я. Військово-морська термінологія української мови: формування та семантика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Запоріжжя, 2011. 21 с.
5. Бабич Н.Д. Проблема фразеологічності конструкцій “службове слово+повнозначне” у слов’янських мовах // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И.Вернадского. Симферополь, 2007. Т. 20(59). № 6. С. 8-14.
6. Барнич І.І. Поняття «фахова мова» і «термінологія» в німецькій і українській мовах // Науковий журнал ЛДУ БЖД «Львівський філологічний часопис»: зб. наук. праць. 2018. № 3. С. 9-14.
7. Білозерська Л.П. Термінологія та переклад: навч. посіб. Вінниця: Нова кн., 2010. 232 с.
8. Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства. Київ, 1955. 248 с.
9. Бурда-Лассен О.В. Переклад як процес декодування ментальної ідентичності нації (на матеріалі українських і німецьких етнолексем міфологічного походження) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2005. 20 с.
10. Васенко Л.А., Дубічинський В.В., Кримець О.М. Фахова українська мова. Київ, 2008. 278 с.
11. Д’яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ: КМ Academia, 2000. 220 с.

12. Дакі О.А. Українська морська терміносистема: предметно-семантична організація // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2015. Вип. 38. С. 126-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2015_38_32 (дата звернення: 25.10.2020).

13. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. К.: Либідь, 2001. 156 с.

14. Зарицький М.С. Проблеми теорії і практики сучасного українського термінознавства // Вісник Книжкової палати. 1998. № 1. С. 20-23.

15. Засєкін С.В. Універсальні стратегії перекладу художнього тексту: досвід емпіричного психолінгвістичного дослідження // Учёные записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». 2011. Т. 24 (63), №4, ч. 2. С. 254-260.

16. Каплінська Д.С., Баклан І.М. Проблематика перекладу німецької спеціальної лексики галузей кораблебудування та судноплавства // Молодий вчений. 2020. №10. С. 467–472. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/10/96.pdf> (дата звернення: 05.11.2020).

17. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця, Нова книга, 2002. 564 с.

18. Ковалик І.І. Мова і народна культура // Мовознавство. 1977. №2. С. 11–18.

19. Козак Л.В. Тематична структура української технічної термінології. URL: <http://ukrmova.com.ua/2011/Artcl15.pdf> 8 (дата звернення: 20.11.2020).

20. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): монографія. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 522 с.

21. Корнодудова Н.М. Походження, склад і функціонування морської термінології в українській літературній мові // Мовознавчий вісник. 2010. Вип. 10. С. 280–284.
22. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. Київ, ВЦ «Академія», 2004. 368 с.
23. Кочур Г.П. Література та переклад: Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю. Київ: Смолоскип. Т. 1. 2008. 612 с.
24. Мельник А.П. Функції сучасної американської анімації як основа вибору перекладацьких стратегій // *Studia linguistica* збірник наукових праць. 2012. Вип. 6, ч. 2. С. 175-178
25. Михайленко Т.Д. Інтра- и екстралінгвістичні аспекти формування і функціонування військової терміносистеми в національних мовах (на матеріалі російської, німецької та української мов): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук. Москва, 1996. 48 с.
26. Михайлова Т.В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології : дис. ... канд. філол. Наук. Харків, 2001. 184 с.
27. Овчаренко В.М. Структура і семантика науково-технічного терміна. Харків, 1968. 71 с.
28. Панько Т.І. Від терміна до системи: Становлення марксистсько-ленінської політекономічної термінології у східнослов'янських мовах. Львів: Вища школа, 1979. 148 с.
29. Покровська О.А. Українська термінологія ринкових відносин : дис. канд. філол. наук. Харків, 1995. 207 с.
30. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української літературної мови. Тернопіль, 2000. 276 с.
31. Стаховська Н.Ф. Термін як елемент системи мовного вираження спеціальних понять // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. пр. К., 2001. Вип. IV. С. 277–280.

32. Халіновська Л.А. Тематичні групи на позначення назв літальних апаратів та повітряних суден в українській авіалексиці. URL: <http://term-in.org/goods/15-1-1-1/category/id90/> 15 (дата звернення: 11.10.2020).
33. Черноватий Л.І. Переклад англомовної економічної літератури. Вінниця: Нова книга, 2007. 416 с.
34. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. За програмою МОНУ. 4-те видання. Київ: Алерта, 2014. 696 с.
35. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика. СПб.: «Союз», 2001. 288 с.
36. Алехина А.И. Фразеологическая единица и слово. Минск, 1991. 184 с.
37. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. Москва, ФЛИНТА: Наука, 2012. 376 с.
38. Арнольд И.В. Семантическая структура слова в современном английском языке и методика ее исследования (на материале имени существительного). Л.: Просвещение. 1966. 192 с.
39. Бархударов Л.С. Язык и перевод. (Вопросы общей и частной теории перевода). М.: Международные отношения, 1975. 240 с.
40. Белецкий А.А. Принципы этимологических исследований (на материале греческого языка). Киев, 1950. 265 с.
41. Бойко Б.Л. Основы теории социально-групповых диалектов : автореф. дисс. ... д-р филол. наук. Москва, 2009. 44 с.
42. Введенская Л.А. Этимология: учебное пособие. Ростов н/Д : Феникс, 2008. 338 с.
43. Виноградов В.В. Русский язык. Москва : Высшая школа, 1972. 601 с.
44. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
45. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе / Под. ред. Вл. Россельса. Изд. 2-е, испр. и доп. Москва: Высшая школа, 1986. 344 с.

46. Войнич И.В. Стратегии лингвокультурной адаптации художественного текста при переводе : автореф. дис. кандидата филологических наук. Пермь, 2010. 19 с.
47. Головин Б.Н. Основы культуры речи. Москва : Высшая школа, 1980. 335 с.
48. Гринев-Гриневич С.В. Терминоведение: Учеб. пос. для студ. высш. учеб. завед. Москва: Издат. центр “Академия”, 2008. 304 с.
49. Даниленко В.П. Терминологизация разных частей речи. Термины-глаголы. М., 1970. 178 с.
50. Жуков В.П. Семантика фразеологических оборотов. Москва: Просвещение, 1990. 160 с.
51. Звегинцев В.А. Семасиология. Москва: Наука, 1957. 233 с.
52. Илюхин В.М. Стратегии в синхронном переводе: на материале англо-русских и русскоанглийских комбинаций перевода : дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2000. 206 с.
53. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.]. М.: Высш. шк., 1990. 253 с.
54. Лейчик В.М. Предмет, методы и структура терминоведения : автореф. дис. ... докт. филол. наук. Москва, 1989. 46 с.
55. Лейчик В.М., Шеллов С.Д. Лингвистические проблемы терминологии и научно-технический перевод // Теория и практика научно-технического перевода. Вып. 18. Часть II. Москва: Всесоюзный центр переводов научно-технической информации и документации, 1990. 80 с.
56. Лотте Д.С. Краткие формы научно-технических терминов. Москва: Наука, 1971. 84 с.
57. Малаховский Л.В. Теория лексической и грамматической омонимии. Москва : Наука, 1990. 238 с.
58. Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод. М.: Воениздат, 1980. 237 с.

59. Морской энциклопедический справочник: в 2 т. / Под ред. Н.Н. Исанина. Л: Судостроение, 1987. Т. 1. 512 с.
60. Омельченко Л.Ф. Английская композита: Структура и семантика : автореф. дисс. ... д-ра филол. наук. Киев, 1989. 43 с.
61. Пристайко Т.С. Лексико-номинативная организация специального текста: Монография. Днепропетровск: УкО ІМА – прес, 1996. 200 с.
62. Прохорова В.Н. Лексико-семантическое образование русской терминологии. Москва : Московский университет, 1996. – 125 с.
63. Рецкер Я.И. Что же такое лексические трансформации? // Тетради переводчика. 1980. Вып. 17. С. 72-84.
64. Сдобников В.В. Стратегия перевода: общее определение // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. 2010. Вып. 1. С. 166-172.
65. Стратегии перевода (теоретические основы модуля): учебный модуль для слушателей специальности «Переводчик в сфере профессиональной коммуникации» / сост. Е.Г. Полонских, В.В. Барсукова. Пермь, 2009. 255 с.
66. Суперанская А.В. Общая терминология. Вопросы теории. М.: Высшая школа, 1989. 246 с.
67. Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Терминологическая деятельность. М.: Едиториал УРСС, 2005. 288 с.
68. Трубачев О.Н. Рецензия на «Краткий этимологический словарь» // Вопросы языкознания. Москва, 1961. № 5. С. 129-135.
69. Ханпира Э.И. О терминах и терминологии // Русский язык в национальной школе. 1985. № 4. С. 11-17.
70. Швейцер А.Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. М.: Наука, 1988. 255 с.
71. Шмелев Д.Н. Проблемы семантического анализа лексики. М.: Просвещение, 1973. 280 с.

72. Adelung J.C. Auszug aus der deutschen Sprachlehre. Köln, Schmitz J. G. URL: https://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10583292_00039.html/ (дата звернення: 26.07.2020).

73. Adelung J.C. Versuch eines vollständigen grammatisch-kritischen Wörterbuches der hochdeutschen Mundart. Brünn: J. G. Trassler. URL: https://books.google.de/books?id=BP5DAQAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 26.07.2019).

74. Bergenholtz H. Fachsprache und Gemeinsprache: Lemmaselektion im Fachwörterbuch // Fachlexikographie: Fachwissen und seine Repräsentation in Wörterbüchern / Schaefer, Burkhard / Bergenholtz, Hennig (eds.). Tübingen: Forum für Fachsprachen-Forschung 23. 1994. S. 285-304.

75. Kautz U. Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens. München: Iudicum, 2000. 632 S.

76. Michel S. Kurzwortgebrauch. Plädoyer für eine pragmatische Definition und Prototypologie von Kurzwörtern // Germanistische Mitteilungen. 2006. № 64. S. 69-83.

77. Opitz K. Die technische Fachsprache der Seefahrt // Fachsprachen. Languages for Special Purposes. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft, 1. Hbd. Berlin/New York., 1998. S. 1211-1216.

78. Schmidt W. Charakter und gesellschaftliche Bedeutung der Fachsprachen // Sprachpflege, 1969. №18. S. 10-20

79. Schmidt W. Geschichte der deutschen Sprache. Berlin. 1976. 384 S.

80. Snell-Hornby M. Handbuch Translation. Zweite, verbesserte Auflage. Hrsg. von Peter A. Schmitt. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 2006. 448 S.

81. Stedje A. Deutsche Sprache gestern und heute. München. 1989. 223 S.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

82. Ляшкевич А.І. Тлумачний словник морської термінології / Антоніна Іванівна Ляшкевич, Мар'яна Ігорівна Бабишена; Херсон. держ. морська акад. Херсон: ХДМА, 2018. 148 с.
83. Савчук М.П. Англо-український науково-технічний словник. Київ, 2008. 433 с.
84. Военный энциклопедический словарь. Министерство обороны СССР. Институт военной истории. М.: Военное издательство, 1983. 864 с.
85. Жеребило Т.В. Словарь лингвистических терминов. Назрань: Пилигрим, 2010. 486 с.
86. Розен С.Я. Немецко-русский словарь водного транспорта. Москва: Государственное издательство физико-математической литературы, 1959. 622 с.
87. Розенталь Д.Э., Теленкова М. Словарь-справочник лингвистических терминов. М: ООО "Изд-во Астрель", ООО "Изд-во АСТ", 2001. 624 с.
88. Chyträus N. Nomenclator latinosaxonicus. Verl. Rostochi, 1582. 349 S. URL: <https://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10184846.html> (дата звернення: 10.10.2019).
89. Claviez W. Seemännisches Wörterbuch. Bielefeld: Verl. Delius, Klasing u. Co., 1973. 406 S.
90. Duden. Herkunftswörterbuch. Etymologie der deutschen Sprache. Duden Bd. 7. Mannheim: Brockhaus, 2014. 956 S.
91. DWDS (Digitales Wörterbuch der Deutschen Sprache. URL: <https://www.dwds.de/> (дата звернення: 20.10.2020).
92. Golius T. Onomasticon latinogermanicum. Verl. Rihelius, 1579. 24 S. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Onomasticon_latino_germanicum.html (дата звернення: 10.10.2019).
93. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Seemannssprache: wortgeschichtliches Handbuch deutscher Schifferausdrücke älterer und neuerer Zeit. Halle a.d.S.: Verl. der Buchhandlung des Waisenhauses, 1973. 848 S.

94. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache / Bearbeitet von Elmar Seebold. Berlin: de Gruyter, 2002. 1112 S.
95. Pfeiffer W. (Hsg.) Etymologisches Wörterbuch des Deutschen in 2 Bänden. Berlin: Akademischer Verlag, 1995. 1668 S.
96. Reich K. Himmelsbesen über weissen Hunden: Wörter u. Redensarten, Geschichten u. Anekdoten, e. Lesebuch für Halbmänner u. erwachsene Leute, die sich vom Schiffsvolk u. d. Seewesen deutlichere Begriffe verschaffen wollen; neu ins Gespräch gebracht u. erklärt. 1. Aufl. Hamburg: Hoffmann und Campe. 1981. 472 S.
97. Röding J.H. Allgemeines Wörterbuch der Marine in allen europäischen Seesprachen nebst vollständigen Erklärungen. Verl. Nemnich, 1794. 492 S. URL: <https://bit.ly/34iyndR> (дата звернення: 30.09.2020).
98. Schult J. Segler-Lexikon. Bielefeld: Verl. Delius Klasing, 1998. 800 S.
99. Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter, Umgangssprache. URL: <https://www.redensarten-index.de/suche.php> (дата звернення: 30.09.2020).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

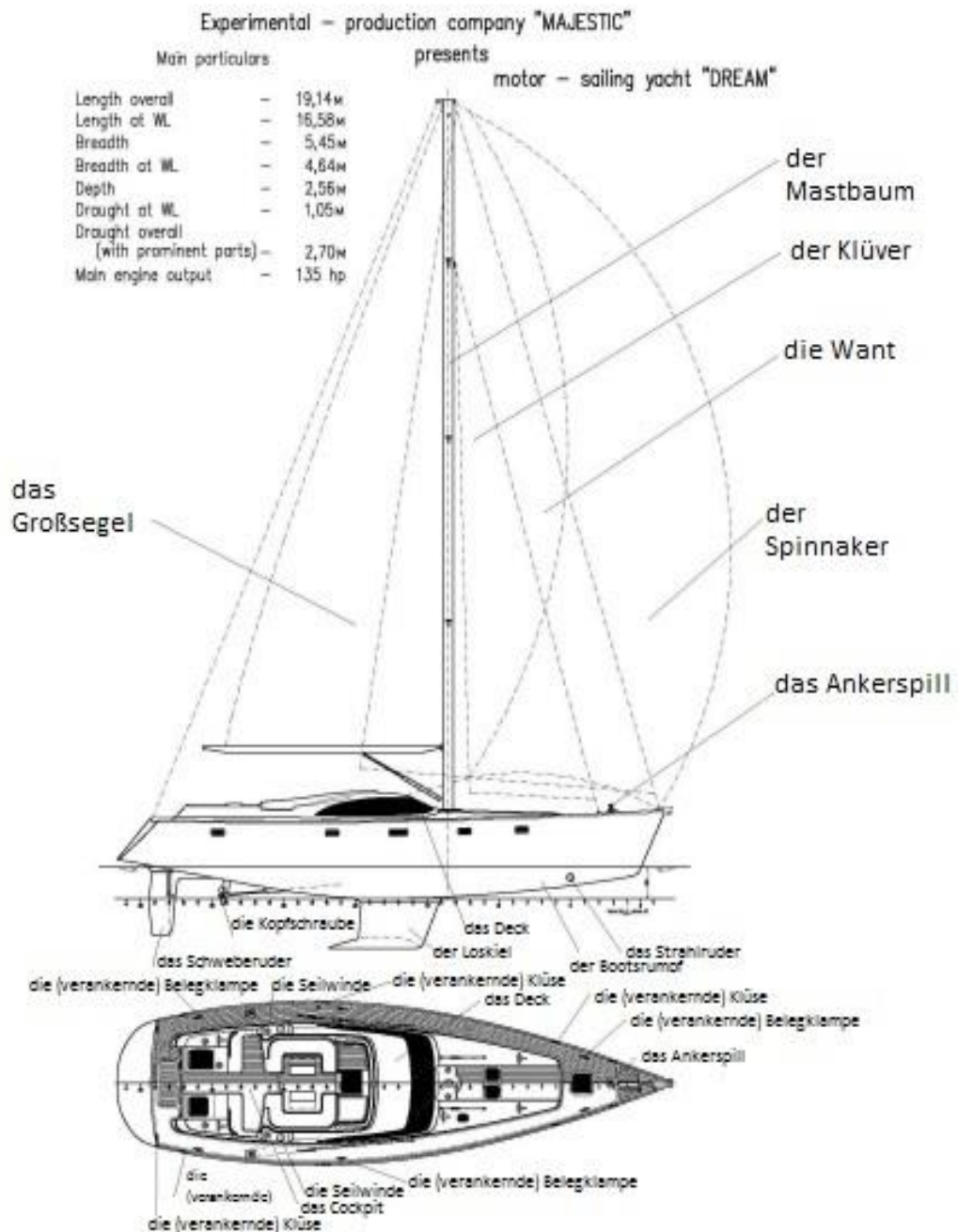

Рисунок А.1. План проектної роботи експериментально-виробничої компанії з побудови яхти, проведеної студентами машинобудівного та кораблебудівного факультетів Національного університету кораблебудування імені адмірала С. О. Макарова

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1. Фразеологія у мові кораблебудування та судноплавства

№ п/п	Фразеологізм	Переклад	Тлумачення
1.	auf Kiel legen	класти на кіль	починати будівництво корабля на верфі; починати будівництво чи виготовлення будь-чого
2.	das Ruder herumwerfen	різко крутнути штурвал	змінювати концепцію; в останній момент змінювати курс
3.	sich wie ein Segel im Wind drehen	обертатися, як парус проти вітру	змінювати свою думку в залежності від обставин; бути безпринципним
4.	die Ratten verlassen das sinkende Schiff	щури першими тікають з корабля, що тоне	відступати/тікати першим, коли відчувається небезпека
5.	jemanden mit ins Boot holen	посадити кого-небудь у свій човен	залучати кого-небудь до участі у якій-небудь справі, починати співпрацю
6.	die Segel streichen	скласти вітрила	здаватися; припиняти роботу
7.	ein blinder Passagier	бути «зайцем»	бути пасажиром, який не сплатив вартість проїзду
8.	im gleichen Boot sitzen	сидіти в одному човні	бути у схожій ситуації; мати однакові інтереси
9.	Das haut den stärksten Seemann um/von den Planken!	Це просто неймовірно!	щось дуже неймовірне, приємна/неприємна несподіванка

ДОДАТОК В

Таблиця В.1. Способи та прийоми перекладу німецьких термінів кораблебудування та мореплавства

№ п\п	Термін	Переклад	Спосіб/прийом/техніка перекладу
ОБ'ЄКТИ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ (ТА МОРЕПЛАВСТВА)			
1.	Abflußschleuse f	спускний шлюз	калькування
2.	Abhörgerät n	гідрофон	калькування
3.	Ablaufdeck n	польотна палуба	калькування
4.	Absaugerpumpe f	відсмоктуючий насос	калькування
5.	Absperrventil n	запірний клапан	калькування
6.	Abteilungsschott n	перебірка відсіку	калькування
7.	Achterdeck m	кормова частина верхньої палуби	експлікація
8.	Achtersteven m	ахтерштевень	транскрипція
9.	Ankerspill n	шпиль	генералізація
10.	Atomeisbrecher m	атомний криголам	калькування
11.	Ausleger m	стріла крана	калькування
12.	Backspiere f	шлюпбалка	конкретизація
13.	Backstag m	бакштаг	транскрипція
14.	Belegklampe f verankernde	швартовна утка	лексична заміна
15.	Besansegel n	бізань	лексична заміна
16.	Binnenstevenknie n	фальстем-книця	лексична заміна
17.	Blindsegel n	блінд	лексична заміна
18.	Bohrschiff n	бурове судно	калькування
19.	Bojenreep n	буйреп	транскрипція
20.	Bootsrumpf m	корпус	генералізація
21.	Breitwimpel m	брейд-вимпел	транскрипція
22.	Brigantine f	бригантина	калькування
23.	Bugaufklotzung f	носовий дейдвуд	калькування
24.	Bugspriet n	бушприт	транскрипція
25.	Bugsprieteselhaupt n	бушпритний езельгофт	морфемна калька
26.	Cat n	кат	транскрипція
27.	Cockpit n	кокіт	транскрипція
28.	Containerschiff n	контейнеровоз	калькування
29.	Dampfschiff n	пароплав	калькування
30.	Deck n	палуба	калькування

31.	Dinette n	місце для посиденьок у каюті	експлікація
32.	Dreiinselschiff n	триострівне судно (з трьома надбудовами)	калькування
33.	Drifter f	дрифтер	транскрипція
34.	Durchzug m	леєр	лексична заміна
35.	Eisbrecher m	криголам	калькування
36.	Fabrikschiff n	плавучий рибозавод	конкретизація
37.	Falschkiel m	фальшкіль	транскрипція
38.	Flaggschiff n	флагманський корабель	калькування
39.	Focksegel n	фок	лексична заміна
40.	Funkraum m	радіорубка	калькування
41.	Fußblock m	каніфас-блок	лексична заміна
42.	Fußliek n	ліктрос нижньої шкаторини	конкретизація
43.	Fußstock m	футшток	транскрипція
44.	Gabarre f	габара	калькування
45.	Gaffel f	гафель	транскрипція
46.	Galeerenstock m	бітенг	конкретизація
47.	Gangbord m	забортний трап	калькування
48.	Gangspillkranz m	палгед	генералізація
49.	Garn n	каболка	лексична заміна
50.	Gatchen n	люверс на верхній шкаторині	експлікація
51.	Gefechtsmast m	бойова щогла	калькування
52.	Göschstange f	гюйсшток	лексична заміна
53.	Großsegel n	грот	лексична заміна
54.	Güter n	вантаж	лексична заміна
55.	Hafenmobilkran m	мобільний портовий кран	калькування
56.	Haken m	гак	лексична заміна
57.	Hängematte f	підвісне ліжко	калькування
58.	Heckaufklotzung f	кормовий дейдвуд	лексична заміна
59.	Hellinggerüst n	елінг	генералізація
60.	Helmstock m	румпель	лексична заміна
61.	Jackstag m	лось-штаг	лексична заміна
62.	Jager m	бом-клівер	лексична заміна
63.	Jollentau n	гордень	конкретизація
64.	Juffer f	юферс	транскрипція
65.	Kajak m	спортивна байдарка	конкретизація
66.	Kajüte f	каюта	калькування

67.	Kanadier m	канадське каное	конкретизація
68.	Kartenraum m	штурманська рубка	калькування
69.	Ketsch f	мале двоцоглове спортивне вітрильне судно	експлікація
70.	Kiel m	кіль	транскрипція
71.	Klüse f verankernde	швартовний клюз	лексична заміна
72.	Klüver m	стаксель	лексична заміна
73.	Knecht m	кнехт	транскрипція
74.	Kofferdamm m	кофердам	транскрипція
75.	Kombischiff n	вантажопасажирське судно	конкретизація
76.	Kopfschraube f	гребний гвинт	лексична заміна
77.	Kühlschiff n	рефрижераторне судно	калькування
78.	Kupferbronzebodenfarbe f	мідно-бронзова фарба для фарбування підводної частини суден	експлікація
79.	Kurbelmast m	висувна щогла	конкретизація
80.	Kurskreisel m	гірокомпас	генералізація
81.	Kurzwellenpeiler m	короткохвильовий пеленгатор	калькування
82.	Kurzzeitmesser m	вимірювач часу в ехолоті	калькування
83.	Küstenjacht f	каботажна яхта	калькування
84.	Küstenmotorschiff n	каботажне судно	калькування
85.	Küstenpanzerschiff n	броненосець берегової оборони	конкретизація
86.	Küstentanker m	каботажний танкер	калькування
87.	Ladevermögen n	повна вантажопідйомність судна	експлікація
88.	Ladewasserlinie f	вантажна ватерлінія	калькування
89.	Ladewinde f	вантажна лебідка	калькування
90.	Ladungsanzeiger m	лодикатор	лексична заміна
91.	Ladungsdeck n	вантажна палуба	калькування
92.	«Lake»-Fahrzeug n	судно озерного плавання	конкретизація
93.	Lampenraum m	ліхтарне приміщення	калькування
94.	Landungsboot n	десантна шлюпка	калькування
95.	Landungsstrak m	другий пояс обшивки	експлікація
96.	Längsfender m	привальний брус	лексична заміна
97.	Laststropp m	вантажний строп	калькування
98.	Leibholz n	ватервейс	лексична заміна

99.	Loskiel m	баластний фальшкіль	лексична заміна
100.	Lotleine f	лотлінь	транскрипція
101.	Lotsenboot n	лоцманський катер	калькування
102.	Luk n	люк	транскрипція
103.	Mannschaftsraum m	житлове приміщення для екіпажу; кубрик	калькування
104.	Maschinenraum m	машинне відділення	калькування
105.	Mastbaum m	щогла	лексична заміна
106.	Mittelschiff n	середня частина корабля	додавання
107.	Motorrettungsboot n	моторна рятувальна шлюпка	калькування
108.	Pontonboot n	понтонний човен	калькування
109.	Schiemannsgarn n	шкімушгар	лексична заміна
110.	Schiffsraum m	трюм	конкретизація
111.	Schweberuder n	напівбалансирний руль	лексична заміна
112.	Schwichtungsleine f	швіц-сарвень	конкретизація
113.	Schwimmdock n	плавучий док	калькування
114.	Schwimmweste f	рятувальний нагрудник	конкретизація
115.	Seefernrohr n	морська оптична труба	калькування
116.	Seefischboot n	морський риболовний катер	конкретизація
117.	Seegangsmesser m	хвилемір	калькування
118.	Seegeleitzug m	морський конвой	калькування
119.	Seegrenzschutzschiff n	корабель для охорони морських кордонів	додавання
120.	Seekadettenschiff n	навчальне судно військово-морського училища	експлікація
121.	Seekampfflugzeug n	морський винищувач	конкретизація
122.	Seemannkiste f	матроська скриня	калькування
123.	Seemine f	морська міна	калькування
124.	Seemotorfrachter m	морський вантажний теплохід	конкретизація
125.	Seepostdampfer m	морський поштовий пароплав	морфемна калька
126.	Seeräuberschiff n	піратське судно	калькування
127.	Seeschieber m	забортний клапан	конкретизація
128.	Seeschlepper m	морський буксир	калькування
129.	Seeschlepptau n	морський буксирний трос	калькування
130.	Seesextant m	морський секстант	калькування
131.	Seetelegraph m	морський телеграф	калькування

132.	Seetrockenfrachter m	морське суховантажне судно	додавання
133.	Seilfeld n	майданчик для троса	конструкція іменник + прийменник
134.	Seilkiste f	канатна скриня	калькування
135.	Seilwinde f	тросова лебідка	лексична заміна
136.	Sorgleine f	сорлінь	транскрипція
137.	Spinnaker m	спінакер	транскрипція
138.	Steven m	штевень	транскрипція
139.	Strahlruder n	підрулююче обладнання	лексична заміна
140.	Tachoskop n	тахоскоп	транскрипція
141.	Tafeldeck n	плоска палуба	конверсія
142.	Tagessegler m	вітрильне судно, що плаває тільки вдень	експлікація
143.	Täglichanker m	плехт	лексична заміна
144.	Täglichankertau n	плехтовий канат	калькування
145.	Takelage f	такелаж	транскрипція
146.	Takelblock m	блок талів	калькування
147.	Takelkette f	такелажний ланцюг	калькування
148.	Takelung f	вітрильне оснащення судна	експлікація
149.	Takelungskette f	ланцюговий клівер-шкот	конверсія
150.	Taljereep n	талреп	транскрипція
151.	Taljereepkausche f	талрепний коуш	конверсія
152.	Taljereepsgut n	талрепний канат	конверсія
153.	Tandempropeller pl	гребні гвинти «тандем»	експлікація
154.	Tankdampfer m	паровий танкер	калькування
155.	Tankdeck n	танкова палуба (на десантному судні-танконосці)	калькування
156.	Tanker m	танкер	транскрипція
157.	Tankerantrieb m	головний двигун танкера	конкретизація
158.	Tanker-Antriebsanlage f	енергетична установка танкера	калькування
159.	Tankrahmenspant n	трюмний шпангоут	лексична заміна
160.	Tragflügelboot n	судно на підводних крилах	конструкція іменник + прийменник
161.	Treibanker m	плавучий якір	конкретизація
162.	Treiber m	виносна бізань	конверсія
163.	Treiberbaum m	бізань-боканець	лексична заміна

164.	Treiberfall m	бізань-фал	лексична заміна
165.	Treibnetzschlepptau n	сітковий строп	калькування
166.	Treiböl-Seitenbunker m	бортова цистерна рідкого палива	експлікація
167.	Treibseil n	канат	генералізація
168.	Treibstofftank m	паливний танк	калькування
169.	Treisegel n	трисель	лексична заміна
170.	Treisegelbaum m	трисель-щогла	лексична заміна
171.	Treppe f	трап	калькування
172.	Trimaran m	тримаран	транскрипція
173.	Trimmanzeiger m	диферентометр	калькування
174.	Trimmpumpe f	трюмна помпа	калькування
175.	Trimmtank m	цистерна для регулювання диферента	експлікація
176.	Trinkwasserboot n	судно, що постачає на кораблі прісну воду	експлікація
177.	Tripelspiegel m	тризеркальний відбивач (на буях)	конкретизація
178.	Tripodmast m	тринога щогла	конверсія
179.	U-Boot = Unterseeboot n	підводний човен	генералізація
180.	Vorpiek f	форпик	транскрипція
181.	Vorschaltturbine f	форшальт-турбіна	калькування
182.	Vorschiff n	носова частина судна	конкретизація
183.	Vorschiff-Reaktionssteuer n	носове реактивне кермо	калькування
184.	Vorschiffsspant n	носовий шпангоут	калькування
185.	Vorschot f	фока-шкот	калькування
186.	Vorstevenanker m	середній становий якор	лексична заміна
187.	Vortriebsschraube f	носовий гвинт	лексична заміна
188.	Wachboot n	черговий катер	калькування
189.	Wachfahrzeug n	сторожовий корабель	конкретизація
190.	Wachwimpel m	вимпельний прапор чергового корабля	експлікація
191.	Wagenfähre f	автомобільний пором	конкретизація
192.	Walfangschiff n	китобійне судно	калькування
193.	Wanderjolle f	крейсерський швертбот	лексична заміна
194.	Wandtochter f	настінний репітер гірокомпаса	додавання
195.	Want f	вант	транслітерація
196.	Wantklampe f	вант-путенс (на шлюпці)	конкретизація
197.	Wantklotje n	вант-клотень	калькування
198.	Wantknoten m	вантовий кноп	калькування

199.	Warner m	посильне судно	конверсія
200.	Warnglocke f	сигнальний дзвін	калькування
201.	Warnungsboje f	буй, який огорожує небезпечне місце	експлікація
202.	Weldeckschiff n	колодязне судно	калькування
203.	Wimpel m	вимпел	транскрипція
204.	Yacht f	яхта	калькування
205.	Zollkreuzer m	митний крейсер	калькування
206.	Zubringepumpenbeip aß m	байпас бустерного насоса	калькування
207.	Zuganker m	верп (допоміжний судновий якір меншої маси)	конкретизація
208.	Zugankerring m	рим верпа	калькування
209.	Zurring m	бензель	лексична заміна
СУБ'ЄКТИ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ (ТА МОРЕПЛАВСТВА)			
210.	Abschnittsleiter m	командир бойової частини	конкретизація
211.	Admiral m	адмірал	транскрипція
212.	Bootsmann m	боцман	транскрипція
213.	Fähnrich m	фенрих	транскрипція
214.	Fähnrich zur See m	фенрих-цур-зее	транскрипція
215.	Feldwebel m	фельфебель	транскрипція
216.	Flaggoffizier m	флагман	лексична заміна
217.	Flottillenadmiral m	адмірал флотилії	лексична заміна
218.	Fregattenkapitän m	фрегаттен-капітан	транскрипція
219.	Funkmeister m	фельдфебель-радист	лексична заміна
220.	Gefreiter m	єфрейтор	транскрипція
221.	Generaladmiral m	генерал-адмірал	транскрипція
222.	Großadmiral m	грос-адмірал	транскрипція
223.	Hafenarzt m	портовий лікар	калькування
224.	Hauptgefreiter m	гауптефрейтор	калькування
225.	Ingenieur m	головний механік	конкретизація
226.	Kapitän m	капітан	лексична заміна
227.	Kapitän zur See m	капітан-цур-зее	транскрипція
228.	Kapitänleutnant m	капітан-лейтенант	транскрипція
229.	Kommodore m	командор	калькування
230.	Konteradmiral m	контр-адмірал	лексична заміна
231.	Korvettenkapitän m	корветтен-капітан	транскрипція+лекс ична заміна
232.	Leutnant m	лейтенант	лексична заміна
233.	Leutnant zur See m	лейтенант-цур-зее	транскрипція
234.	Lotsmann m	лоцман	транскрипція

235.	Maat auf Zeit m	маат строкової служби	експлікація
236.	Maat m	маат	транскрипція
237.	Marineartillerieoffizier m	офіцер морської артилерійської служби	експлікація
238.	Marineingenieuroffizier m	офіцер інженерно-технічної служби	експлікація
239.	Marinekraftfahroffizier m	офіцер служби корабельних силових установок	експлікація
240.	Marinenachrichtenoffizier m	офіцер морської служби зв'язку	експлікація
241.	Marinepfarrer m	корабельний священик	конкретизація
242.	Marinesanitätsoffizier m	офіцер медико-санітарної служби військово-морських сил	експлікація
243.	Marineunterarzt m	молодший лікар військово-морських сил	калькування
244.	Marineverwaltungsoffizier m	офіцер флотського адміністративного складу	експлікація
245.	Matrose m	матрос	калькування
246.	Meister m	майстер	транскрипція
247.	Nautiker m	штурман	калькування
248.	Oberbootsmann m	старший боцман	калькування
249.	Oberbootsmannsmaat m	обербоцманмаат	транскрипція
250.	Oberfähnrich m	оберфенрих	транскрипція
251.	Oberfähnrich zur See m	оберфенрих-цур-зее	транскрипція
252.	Oberfeuermeister m	старшина кочегарів на судні	конкретизація
253.	Obergefreiter m	оберєфрейтор	транскрипція
254.	Oberhafenmeister m	головний капітан порту	морфемна калька
255.	Oberleutnant zur See m	оберлейтенант-цур-зее	транскрипція
256.	Obermaat auf Zeit m	обермаат строкової служби	експлікація
257.	Obermaat m	обермаат	транскрипція
258.	Obermatrose m	оберматрос	лексична заміна
259.	Obermeister m	обермайстер	транскрипція
260.	Obernierter m	старший клепальник	калькування
261.	Oberstabsbootsmann m	оберштабсбоцман	транскрипція
262.	Oberstabsfähnrich m	оберштабсфенрих	транскрипція
263.	Oberstabsgefreiter m	оберштабсєфрейтор	транскрипція

264.	Obersteward m	старший стюард	калькування
265.	Oberzollinspektor m	старший митний інспектор	морфемна калька
266.	Offizier m	офіцер	калькування
267.	Offizier m Erster	старший помічник командира корабля	експлікація
268.	Offizier m Nachrichtentechnische	офіцер технічної служби зв'язку	експлікація
269.	Offizier m nautischer	штурман	конкретизація
270.	Offizier m Torpedotechnischer	офіцер торпедно-технічної служби	додавання
271.	Offizierspraktikant m	стажист, практикант (на торговому судні)	опущення
272.	Parteireeder m	співвласник судна	калькування
273.	Passagier m	пасажир	калькування
274.	Passagieragent m	пасажирський агент	калькування
275.	Patentlotse m	лоцман, який має лоцманське свідоцтво	експлікація
276.	Personal n nautisches	штурманський склад екіпажу	додавання
277.	Personal n seemänisches	плаваючий склад екіпажу	додавання
278.	Pflichtlotse m	лоцман, який викликається в обов'язковому порядку	експлікація
279.	Plattenleger m	установник листів обшивки	калькування
280.	Plattenlegergehilfe m	помічник установника листів обшивки	калькування
281.	Rettungsbootsmann m	старшина рятувальної шлюпки	додавання
282.	Schiffskommandant m	командир корабля	калькування
283.	Schiffsmannschaft f	екіпаж корабля	калькування
284.	Seeflieger m	морський льотчик	калькування
285.	Seeflugzeugsbesatzung f	екіпаж гідроплана	калькування
286.	Seekadett m	зеекадет	транскрипція
287.	Seelinienvertreter m	представник морської судноплавної лінії	калькування
288.	Seelotse m	морський лоцман	калькування
289.	Seemann m	моряк/матрос	калькування
290.	Seemannschaft f	екіпаж, команда (корабля)	калькування

291.	Seemaschinist m	морський судновий машиніст	додавання
292.	Seeoffizier m	морський офіцер	калькування
293.	Signalman m	зв'язківець	калькування
294.	Stabsbootsmann m	штабсбоцман	транскрипція
295.	Stabschef m	начальник штабу	калькування
296.	Stabsfähnrich m	штабсфенрих	транскрипція
297.	Stabsgefreiter m	штабсєфрейтор	транскрипція
298.	Stabskapitänleutnant m	штабскапітан-лейтенант	лексична заміна
299.	Stabsmatrose m	штабсматрос	лексична заміна
300.	Stabsoberbootsmann m	штабсобербоцман	транскрипція
301.	Stabsobermeister m	штабсобермайстер	транскрипція
302.	Stabsoffizier m	штабсофіцер	лексична заміна
303.	Steuermann m	штурман	калькування
304.	Tallymann m	тальман	лексична заміна
305.	Treidler m	лоцман-практик (не має лоцманського свідоцтва)	експлікація
306.	Trimmer m	кочегар-вугляр	експлікація
307.	Unterleutnant zur See m	унтерлейтенант-цур-зее	транскрипція
308.	Unteroffizier m	унтерофіцер	лексична заміна
309.	Unteroffizier m mit Portepe	унтерофіцер з портупесю	калькування
310.	Unteroffizier m ohne Portepe	унтерофіцер без портупеї	калькування
311.	Vizeadmiral m	віцеадмірал	транскрипція
312.	Vizefeldwebel m	віцефельдфебель	транскрипція
313.	Wachingenieur m	вахтовий-інженер-механік	калькування, конкретизація
314.	Wachmaschinist m	вахтовий машиніст	калькування
315.	Wachmechaniker m	вахтовий механік	калькування
316.	Wachoffizier m	вахтовий офіцер	калькування
317.	Waffenoffizier m	офіцер служби озброєння	експлікація
318.	Zerstörerkommandant m	командир есмінця	калькування
319.	Zimmermannsmaat m	корабельний тесля	лексична заміна

СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРАБЛЕБУДУВАННЯМ (ТА МОРЕПЛАВСТВОМ)			
320.	Treibnetzfisherei f	рибна ловля за допомогою дрифтерних сітей	експлікація
321.	Treibnetzheringsfischer ei f	промислова ловля оселедця за допомогою дрифтерних сітей	експлікація
322.	Kurrenfischerei f	ловля риби траловими сітями	експлікація
323.	Passagierbeförderung f	перевезення пасажирів	калькування
324.	Pfahlarbeit f	виконання швартових операцій	конкретизація
325.	Zimmerwerft f	верф дерев'яного суднобудування	лексична заміна
326.	Seelotswesen n	лоцманська справа	калькування
327.	Seenotrettungsdienst m	морська аварійно-рятувальна служба	калькування
328.	Seeobsdienst m	морська метеорологічна служба	калькування
329.	Seefischwirtschaft f	морське рибне господарство	калькування
330.	Seefleischtransport m	морські перевезення м'яса	калькування
331.	Seeflugwesen n	морська авіація	калькування
332.	Seeflugzeugbau m	гідролітакобудування	калькування
333.	Seegeodäsie f	морська геодезія	калькування
334.	Seegeographie f	морська географія	калькування
335.	Seegrenzaufsichtsdienst m	морська прикордонна служба	калькування
336.	Dampferhochseefischer ei f	рибальство у відкритому морі за допомогою парових риболовних суден	експлікація
337.	Fangflotte f	рибопромисловий флот	конкретизація
338.	Kriegsschiffbau m	військове кораблебудування	калькування
339.	Dockbetrieb m	докові роботи	калькування
340.	Bauhelling f	корпусобудівний цех	генералізація
341.	Boxenfertigung f	стапельне виробництво	конкретизація
342.	Schiffbauversuchswesen m	випробування судів	конкретизація
343.	Schiffsübergabe f	здача корабля	калькування

344.	Betonschiffbau m	залізобетонне суднобудування	додавання
345.	Schiffskörperreparatur f	ремонт корпусу судна	калькування
СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРАБЛЕБУДУВАННЯМ (ТА МОРЕПЛАВСТВОМ)			
346.	abbaken	позначати бакенами (фарватер, навігаційну небезпеку)	експлікація
347.	Abfahren!	Відчалити!	калькування
348.	Abfallwinkel m	кут дрейфу	конкретизація
349.	abgreifen	вимірювати відстань циркулем на морській карті	експлікація
350.	abhupen	подавати сигнал гудком	експлікація
351.	Abwind m	катабатичний вітер	конкретизація
352.	Alle Mann an Bord/an Deck!	Свистати всіх нагору!	семантичне запозичення
353.	anholen	витягати трос/канат, витягуючи що-небудь з води або підтягуючи до чого-небудь судно	експлікація
354.	Anker klarieren!	Очистити якір!	калькування
355.	anluven	приводити судно до вітру	експлікація
356.	Anwuchs m	обростання підводної частини судна	конкретизація
357.	Aufkimmung f	кілеватість	конкретизація
358.	Backbord/Steuerbord!	Команда повернути весла на лівий/правий борт, поки не буде досягнуто бажане положення.	експлікація
359.	ballasten	баластувати судно	експлікація
360.	bekalmen	захистити судно від вітру	експлікація
361.	Bekleeden m	клетнювання	конверсія
362.	Besanschot an!	Традиційна команда на великих вітрильниках	експлікація

		видати склянку шнапсу після важкого дня.	
363.	buchten	складати канат в бухту	експлікація
364.	Charterung f	фрахтування, оренда судна	калькування
365.	Dienstgeschwindigkeit f	крейсерська швидкість	конкретизація
366.	Einstellung f	призупинення роботи двигуна	конкретизація
367.	entern	брати на абордаж	експлікація
368.	Fahrtwinkel m	курсний кут	калькування
369.	Fallen Anker!	Віддати якір!	семантичне запозичення
370.	Fest!	Команда припинити підйом, зачалування.	експлікація
371.	festmachen	швартуватися	лексична заміна
372.	Gezeiten pl	припливи і відпливи	конкретизація
373.	Halt Wasser!	Команда для зупинки гребного судна.	експлікація
374.	Hart Backbord/Steuerbord!	Команда максимально швидко привести весла в крайнє положення по лівому/правому борту!	експлікація
375.	Hauptspantfläche f	площа мідель- шпангоута	калькування
376.	havarieren	потрапити в аварію	лексична заміна
377.	heckwärtig	такий, що направлений до корми	експлікація
378.	heiß	тягнути судно проти течії	експлікація
379.	In Segelstellung bringen!	Команда вимкнути мотор і йти на вітрилах.	експлікація
380.	innenbords	на борту судна	лексична заміна
381.	Kabellänge f	кабельтов	генералізація
382.	Kavitationerscheinung f	кавітація	генералізація
383.	Kielwasser m	кільватерний струмінь	конкретизація

384.	Klar bei Anker!	Якір до віддачі приготувати!	семантичне запозичення
385.	Klar Deck!	Драїти палубу!	семантичне запозичення
386.	knaggen	забирати (прибирати) верхні вітрила	експлікація
387.	Komm auf!	Привести весло до середньої частини корабля (човна)!	експлікація
388.	Koppelnavigation f	навігація за методом вирахування шляху	експлікація
389.	Kräuselung f	баранці на хвилях	конкретизація
390.	Kuhwendung f	поворот через фордевінд	калькування
391.	Lagekoordinaten pl	координати місцезнаходження судна	конкретизація
392.	Langsam Backbord/Steuerbord!	Команда покласти весла на лівий/правий борт, поки поворот не стане відчутним.	експлікація
393.	Längsebene f	діаметральна площина судна	конкретизація
394.	Laufriichtung f	курс судна	конкретизація
395.	Loten!	Виміряти глибину лотом!	семантичне запозичення
396.	luvgierig	з креном в навітряну сторону	експлікація
397.	Magnetkompaßablenkung f	девіація магнітного компаса	морфемна калька
398.	... Meter Kette!	Спустити на ... метрів якірний ланцюг!	семантичне запозичення
399.	Mittschiffs!	Звести весла! (так, щоб вони були паралельно кораблю)	семантичне запозичення
400.	Neigung f	нахил, крен	калькування
401.	Neigungswinkel m	кут нахилу	калькування
402.	Normalnull f	нуль глибин	калькування

403.	Notdruckfall m	аварійне зниження тиску	калькування
404.	Nothafenaufenthalt m	затримка судна в порту через аварію	експлікація
405.	Nothandsteuerung f	аварійне ручне кермове управління	калькування
406.	Notmanöver n	аварійний маневр	калькування
407.	Notzeichen n	сигнал лиха	калькування
408.	Nullmeridian m	нульовий меридіан	калькування, конверсія
409.	Nullstabilität f	нульова остійність	калькування, конверсія
410.	Nutzladefähigkeit f	корисна вантажопідйомність (судна)	калькування
411.	obenaufschwimmen	спливати, підніматися на поверхню	лексична заміна
412.	Oberflächengleiten m	глісирування	калькування
413.	oberlastig	перевантажений; з вантажем на верхній палубі	лексична заміна
414.	Ölbefrachtung f	фрахтування (судна) для перевезення нафти	експлікація
415.	Ölpest f	забруднення морських вод нафтою та маслом	додавання, експлікація
416.	Orbitalbewegung f	орбітальний рух (напр., частинок води)	калькування
417.	Originalfehler m	недолік, властивий вантажу (напр., здатність до гниття)	експлікація
418.	orten	визначати місце корабля	лексична заміна
419.	Ortung f	орієнтування, локація, визначення місця судна	калькування
420.	Ortungsreichweite f	дальність виявлення	калькування
421.	Ozeanüberquerung f	перетин океану	калькування
422.	palldieven	навернути на пал	експлікація
423.	Panikwinkel m	критичний кут крену	додавання
424.	Panting n	вібрації у носовій частині судна	експлікація
425.	Panzerung f der Wasserlinie	бронювання ватерлінії	калькування
426.	Patententziehung f	позбавлення капітана (та інших офіцерів торгового флоту) патенту по судну	експлікація

427.	Patrouillenfahrt f	патрулювання	генералізація
428.	Pegelkurve f	крива коливань рівня води	калькування
429.	Peilanlage-Frequenzbereich m	діапазон пеленгатора	генералізація
430.	Peilbreite f	ширина зони пеленгування	додавання
431.	peilen	пеленгувати	лексична заміна
432.	pieken	взяти весла під планшир	лексична заміна
433.	Polarkoordinaten pl	полярні координати	калькування
434.	Positionslaternen pl	кільватерні вогні	конкретизація
435.	Prangen n	форсування вітрилами	конверсія
436.	querab	по траверзу	лексична заміна
437.	Querbewegungsbeschleunigung f	прискорення поперечного руху	калькування
438.	Querdehnung f	поперечне розширення	калькування
439.	Quergillung f	висота косого вітрила	калькування
440.	Querschiffsneigung f	боковий крен судна	морфемна калька
441.	Radarabsuchen n	пошук за допомогою радара	морфемна калька
442.	Radarecho n	радіолокаційний ехо-сигнал	конверсія
443.	Recht so!	Тримати курс!	семантичне запозичення
444.	Ree!	Під вітер!	семантичне запозичення
445.	reffen	рифити	лексична заміна
446.	Rein Schiff!	Прибрати корабель! (всередині, зовні)	семантичне запозичення
447.	Reise-Reise!	Підйом!	семантичне запозичення
448.	remen	гребти	лексична заміна
449.	Reservedeplacement n	запас водотонажності судна	калькування
450.	Reservehandsteuerung f	резервне ручне кермове управління	морфемна калька
451.	rollen	рулювати/хитатися/обертатися.	лексична заміна
452.	rudern	занурювати весло у воду, проштовхувати його крізь воду та знову підіймати на поверхню	експлікація

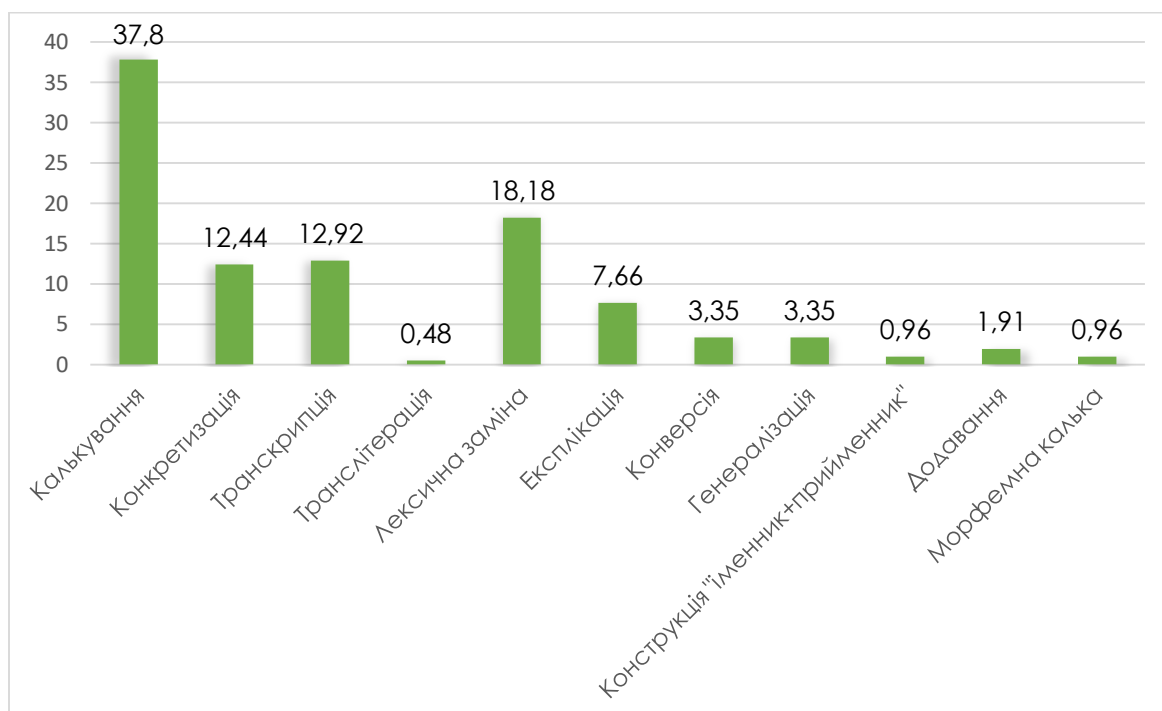
453.	Rund achtern!	Кругом назад!	семантичне запозичення
454.	Schiffsmasse f	водотоннажність судна	конкретизація
455.	Schiffsstabilität f	стійкість судна	калькування
456.	Schräggkurs m	курс відносно вітру	генералізація
457.	schralen	йти в крутий бейдевінд	лексична заміна
458.	Seemeile f	морська миля	калькування
459.	Seenotfrequenz f	частота хвилі сигналу лиха	додавання
460.	segeln	йти під вітрилами	лексична заміна
461.	Setzen die Segel!	Підняти вітрила!	семантичне запозичення
462.	skullen	гребти парними веслами	лексична заміна
463.	steuerlastig	з дифферентом на корму	лексична заміна
464.	Stütz Ruder!	Протистояти повороту корабля при маневрі!	експлікація
465.	Stützen!	Тримати курс прямо!	семантичне запозичення
466.	takeln	проводити такелажні роботи	лексична заміна
467.	Tonnage f	тоннаж	лексична заміна
468.	treiben	дрейфувати	лексична заміна
469.	Treibstoffverbrauch m	витрати палива	калькування
470.	Treibungswiderstand m	опір дрейфу	калькування
471.	Trift f	дрейф	калькування
472.	Triftrichtung f	напрямок дрейфу	морфемна калька
473.	trimmen	змінювати осадку; розподіляти баласт або вантаж	лексична заміна
474.	Trimmlage f	диферент судна	конкретизація
475.	trockenfallen	сісти на міліну	лексична заміна
476.	Überliegezeit f	час стоянки судна в порту	експлікація
477.	Vorstrombeiwert m	коефіцієнт попутного потoku	морфемна калька
478.	Waage-Verhältnis n	ступінь балансування (керма)	конкретизація
479.	Wahrschau!	Полундра! Бережись! Небезпека!	семантичне запозичення
480.	Wandstärke f	товщина бортової обшивки	додавання

481.	wenden	лавірувати	лексична заміна
482.	Zirkelwelle f	хвиля, що розповсюджується радіально	експлікація
483.	Zirkummeridianhöhe f	висота поблизу меридіану	калькування
484.	Zoll-Raumverschluß m	опломбування трюму митними пломбами	експлікація
485.	zurren	принайтовлювати	лексична заміна
486.	zurückbrassen	повертати реї за допомогою брасів	експлікація
487.	zusammenzeisen	з'єднувати за допомогою тонкого троса	експлікація
488.	zusteuern	тримати курс/ підходити з навітряного боку	експлікація
489.	Zuwasserbringen n	спуск на воду	конструкція іменник + прийменник
490.	zweideck	двопалубний	калькування
491.	Zweiflaggensignal n	сигнал, показаний за допомогою 2 прапорців	експлікація
492.	zweiruderig	двовесловий	калькування
493.	Zweitaktspüllung f	продування двотактного двигуна внутрішнього згоряння	додавання
494.	Zylinderkoeffizient m	коефіцієнт поздовжньої повноти	генералізація

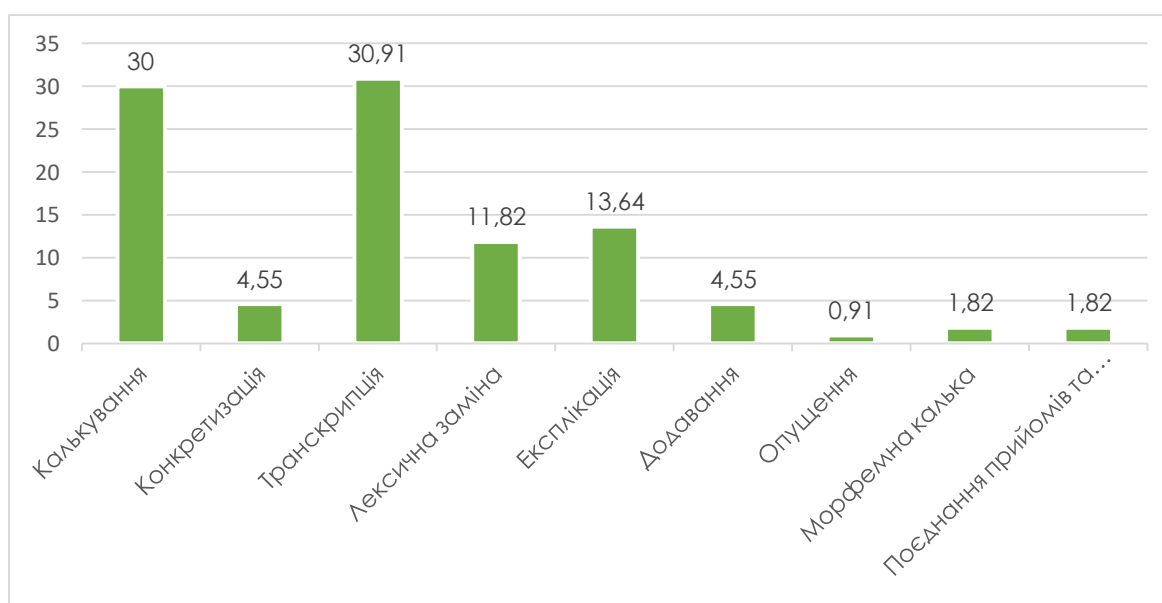

ДОДАТОК Г

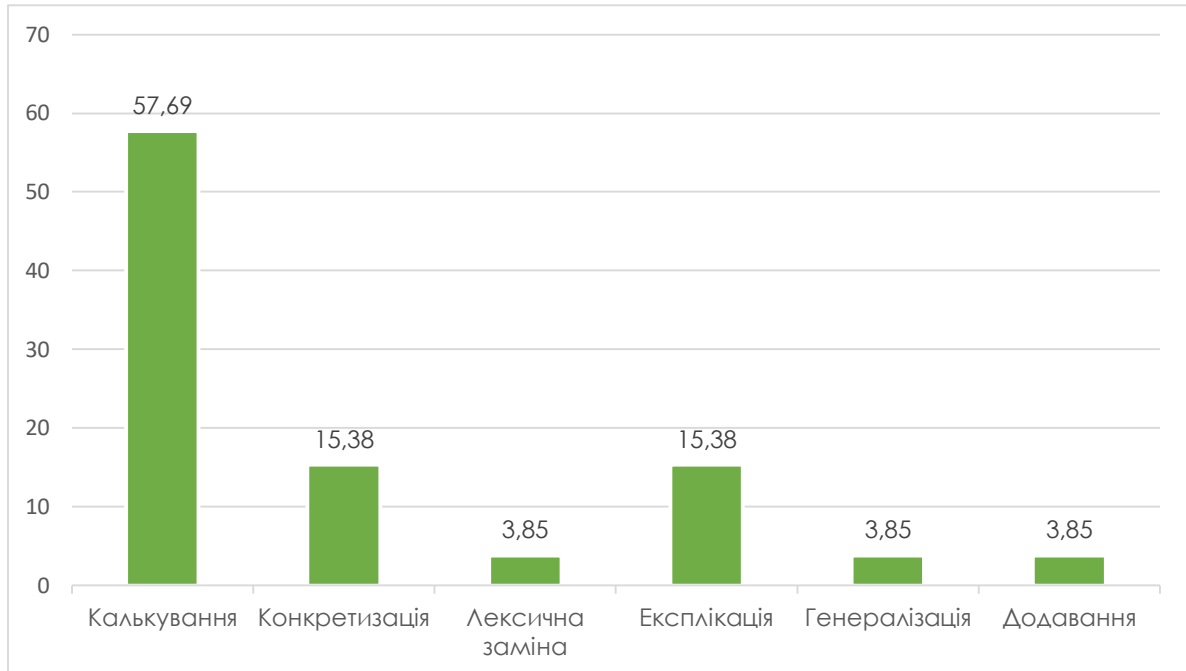
Графік Г.1. Використання перекладацьких прийомів та технік у відтворенні термінологічної лексики галузі кораблебудування та мореплавства тематичної групи «Об'єкти кораблебудування (та мореплавства)»

Графік Г.2. Використання перекладацьких прийомів та технік у відтворенні термінологічної лексики галузі кораблебудування та мореплавства тематичної групи «Суб'єкти кораблебудування (та мореплавства)»

Графік Г.3. Використання перекладацьких прийомів та технік у відтворенні термінологічної лексики галузі кораблебудування та мореплавства тематичної групи «Сфери діяльності, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством)»

Графік Г.4. Використання перекладацьких прийомів та технік у відтворенні термінологічної лексики галузі кораблебудування та мореплавства тематичної групи «Властивості, ознаки, процеси, пов'язані з кораблебудуванням (та мореплавством)»

